KAFKA

KİTAP

CHARLES

GECE

YÜRÜ

YÜŞÜ

DICKENS

BÜYÜK

FİKİRLER

Gece Yürüyüşü

Orijinal Adı: Night Walks
Yazarı: Charles Dickens
Büyük Fikirler Dizisi / 6
Yayın Yönetmeni: Didem Bayındır Yenici
Çeviri: Ümit Edeş
Editör: Enis Koksaldı
Düzenleme: Nurhan Seyrekbasan
Kapak Tasarımı: David Pearson
Kapak Uygulama: Berna Özbek Keleş

1. Baskı: Ekim 2015

ISBN: 978-605-4820-20-7

© Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tie. ve San. Ltd. Şti.

KAFKA, Epsilon Yayıncılık Hizmetleri
Tie. ve San. Ltd. Şti.'nin tescilli alt markasıdır.

Baskı ve Cilt: GD Ofset
Atatürk Bulvarı, Deposite İş Merkezi,
A5 Blok, 4. Kat, No: 407
İkitelli OSB, Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 671 91 00 Faks: (0212) 671 91 90
Sertifika No: 32211

Yayımlayan:
Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tie. ve San. Ltd. Şti.
Osmanlı Sok. Osmanlı İş Merkezi 18/ 4-5
T aksim / İstanbul
Tel: (0212) 252 38 21 Faks: (0212) 252 63 98
İnternet adresi: www.epsilonyayinevi.com
e-mail: epsilon@epsilonyayinevi.com

Gece Yürüyüşü

İngilizce aslından çeviren:
Ümit Edeş

KAFKA

GECE YÜRÜYÜŞLERİ

Birkaç sene evvel, üzücü bir etkilenime atfedilebilecek geçici bir uykusuzluk hali, birkaç gece boyunca bütün gece sokaklarda gezinmeme neden oldu. Öyle aygın baygın yatakta geçirilmiş olsa bu rahatsızlığı yenmek uzun zaman alabilirdi, ama yattıktan sonra pat diye ayağa dikilip dışarı çıkmak, gün doğarken de eve yorgun argın dönmek şeklinde kıvrak bir tedaviyle kısa zamanda bu sıkıntının üstesinden gelindi.

O geceler boyunca oldukça amatör bir evsizlik deneyimiyle eğitimimi tamamlamış oldum. Başlıca amacım geceyi atlatmak olduğundan, bu amaca ulaşma gayretim beni yılın her gecesi bundan başka bir amacı olmayan insanlarla duygudaş ilişkiler içine soktu.

Aylardan marttı, hava nemli, bulutlu ve soğuktu. Güneş beş buçuktan önce doğmadığından saat on iki buçukta gece bayağı bir uzun olacakmış gibi görünüyordu, benim de gecenin karşısına çıktığım vakit işte bu sıralardı.

Büyük bir kentin huzursuzluğu, uykuya dalmadan önce çalkanıp yuvarlanma biçimi, biz evsiz insanların seyrine sunulan ilk eğlencelerden birini oluşturuyordu. İki saat kadar sürüyordu bu. Geç saatlere dek açık olan içkili mekânlar ışıklarını söndürdüğünde, garsonlar maraza çıkaran son sarhoşları da sokağa deh-

lediklerinde ahbaplık mahbaplık kalmıyordu bize, artık ondan sonra kala kala tek tük araçlar, tek tük de insanlar kalıyordu etrafta. Talihimiz çok yaver gittiyse bir polis çıngırağı peydahlanıyor, itiş kakış oluyordu; ama genelde şaşırtıcı derecede az çıkıyordu bu eğlence de. Londra'nın en bakımsız bölgesi olan Haymarket dışında, bir de Borough'daki Kent Caddesi civarı ile Old Kentroad hattının bir kesimi dışında, huzurun şiddet olaylarıyla bozulmasına nadiren rastlanırdı. Ama Londra'nın kendisine tabi olan her bir sakinine özenircesine, gitgide sönen huzursuzluk gelgitlerine uğradığı her daim vakiydi. Her şey sessiz sakin göründükten sonra, tek atlı bir binek arabası tıngır mıngır gidecek olsa ille yarım düzinesi daha ardından sökün edecekti; hatta Evsiz Barksız Takımı bir bakardı ki kafayı bulmuş insanlar mıknatıs misali birbirine çekili çekiliveriyor: Hani öyle ki, sarhoş bir nesnenin bir dükkânın kepenklerine tutunmuş sersem sepet yalpaladığını gördüğümüzde, bir başka nesnenin de daha beş dakika geçmeden onunla canciğer olmak ya da dalaşmak üzere düşe kalka yanma yanaşacağını anlardık. Şu malum tipteki çırpı kollu, şişkin suratlı, kurşun dudaklı cin içiciyi bir tarafa bırakıp daha nadir bulunan, daha düzgün görünümlü bir örnekle karşılaştığımızdaysa bire elli bahse varım ki o örnek kirli paslı matem esvabına bürünmüştür. Geceleri sokakta

ne yaşanırsa gündüzleri de sokakta o yaşanır: Beklenmedik şekilde paraya konan sıradan adam, beklenmedik şekilde içkiye de konuverir.

Nihayet bu kıpraşan kıvılcımlar sönüp gidecek - geç saatte iş başında olan bir çörekçi ya da sıcak patatesçiden, uyanık olanların yaşamının son sahici kıvılcımları süzülecek- ve Londra dinlenmeye çekilecektir. Sonra da bir evsizin ruhunda her türden ahbaplığa, ışığı yanan bir yere, bir harekete, ayakta - yok, hatta uyanık olunduğu hissi veren herhangi bir şeye özlem baş gösteriverecektir, çünkü evsizin gözü pencerelerde ışık aramaktadır.

Pıtır pıtır yağmurun altında sokaklarda yürürken, Evsiz Barksız yürüyecek, yürüyecek, yürüyecektir, orada burada, bir köşede muhabbet eden iki polis ya da adamlarını çekip çeviren bir komiser veya komiser yardımcısı haricinde sokakların bitmek bilmez dolambacından başka hiçbir şey görmeden... Gecenin bir vakti Evsiz Barksız ara sıra -nadiren ama- birkaç metre önündeki bir kapı aralığından kaçamak bir kafanın dışarı uzanıp baktığını fark edecek, onunla kafa kafaya geldiğinde de o kapı aralığında bir adamın kendinden emin biçimde dimdik, topluma belli bir fayda sağlamaya hiç de niyet etmediği besbelli halde durduğunu görecektir. Bir tür büyülenmeye uğramış olarak ve gecenin o vaktine uygun, hayaletlere özgü bir sessizlikle,

Evsiz Barksız ile bu beyefendi birbirini tepeden tırnağa süzecek, böylece tek bir kelam etmeden, karşılıklı şüphelerle ayrılacaklardır. Çıkıntılardan, duvar tepelerinden tıp tıp da tıp tıp, borulardan ve oluklardan fışır da fışır ve çok geçmeden Evsiz Barksız'ın gölgesi Waterloo Köprüsü yolunun taşlarına düşecektir; o da eğer evsiz, köprüdeki gişeciye "İyi geceler," deyip ocağındaki ateşi şöyle ucundan bir görmek bahanesi yaratacak üç kuruş bulundurmayı akıl ederse. İyi bir ateş, iyi bir pardösü, iyi bir yün atkı, gişeciyle bağlantılı olarak görülmesi iç rahatlatıcı olan şeylerdi; ayrıca adamın, bütün gamlı düşünceleriyle geceye meydan okuyan, şafağın gelişini umursamayan birisi gibi, yarım kuruş para üstünü metal masası üstünde tıngırdattığı sıradaki çivi gibi uyanıklığı da mükemmel eşlik ederdi buna. Köprünün eşiğinde cesaretlenme ihtiyacı vardı, çünkü iç karartıcıydı köprü. Doğranıp öldürülen o adam o gecelerde korkuluklardan iple aşağı sarkıtılmamıştı; yaşıyordu ve o sıra çok muhtemelen sessizce uyuyordu, başına geleceklere dair düşler rahatsız etmiyordu onu. Ama nehrin görüntüsü ürkütücüydü, kıyılarındaki binalar kara kefenlere bürünmüştü ve yansıyan ışıklar da intihar edenlerin hayaletleri batıp gittikleri yerleri göstermek üzere onları tutuyormuşçasına suyun ta derinlerinden yükseliyormuş gibi görünüyordu. Yabanıl Ay ve bulutlar dağınık yatağı içindeki huzursuz bir

vicdan kadar tedirgindi ve tam da Londra'nın uçsuz bucaksızlığının gölgesi nehrin üzerine ağır bir şekilde çökmüş görünüyordu.

Köprüyle iki büyük tiyatro arasında ancak birkaç yüz adımlık bir mesafe vardı, bu mesafenin ardından da tiyatrolar geliyordu. Geceleri içeriden asık suratlı, kapkara olan o koskoca, kupkuru Wells tiyatroları; sıra sıra yüzler solup gitmiş, ışıkları sönmüş, bütün koltukları bomboş halde, düşününce yapayalnız... İnsan böyle bir saatte bu tiyatrolarda Yorick'in kafatasından başka hiçbir şeyin kendini tanıyamayacağım düşünürdü. Çıktığım gece yürüyüşlerinden birinde, çanlar sabahın dördünü vururken kilise kulelerinin mart rüzgârlarıyla yağmurunu üzerlerinden silkindiği sırada, bu büyük çöllerden birinin dış sınırlarından geçip içeriye giriverdim. Elimde solgun fenerimle o bildik yoldan sahneye doğru el yordamıyla ilerleyip -kıran zamanı kazılmış koca bir mezara benzeyen- orkestranın üzerinden ötedeki boşluğa baktım. Diğer her şey gibi sönüp gitmiş olan avizesiyle, sisin, pusun ve boşluğun içerisinde kefen örtülü sıralarından başka hiçbir şey seçilemeyen, uçsuz bucaksız görünümlü kasvetli bir mağara...Orada en son bulunduğumda, kendilerini yerle bir etme tehdidi savuran yanardağı hiç umursamadan asmalar arasında dans eden Napoli köylülerini görmüş olduğum ayağımın altındaki ze-

min, o iblis Yangına karşı tetikte, çatal dilini gösterecek olsa üzerine atılmaya hazır, uzanmış beklemekte olan kudretli yılanlar misali bir itfaiye hortumunu barındırıyordu şu an.Elinde feri meri kalmamış mumuyla bir nöbetçinin gölgesi geçidin uzak ucuna dadanmış, oradan oraya uçuşuyordu. Sahnenin ön tarafına çekilip ışığımı -artık yeşil olmayıp bayağı bir abanoz siyahına dönmüş olan— toplanmış perdeye doğru başımın üzerinde tutarken, bakışlarım, içinde yelken bezleriyle halat takımlarından müteşekkil bir gemi enkazının belli belirsiz emarelerini gösteren kasvet dolu bir mahzende kaybolup gitmişti. Denizin dibinde bir dalgıç ne hissediyorsa, ben de öyle hissediyordum sanırım.

Sokaklarda çıt çıkmayan bu gece yarısı sonrası saatlerinde, yol üzerindeki Newgate'i ele almak ve onun işlenmemiş taşlarına dokununca, uykusundaki mahkûmları düşünmek, sonra da ucu sivri küçük kapısı üzerindeki gözcü kulübesinden içeri bir göz atıp etrafı kollayan gardiyanların beyaz duvar üzerine düşen ateş ve ışığını görmek, insana düşüncelere dalmak için konu sağlıyordu. Birçokları için Ölüm Kapısı demek olan o küçük, habis Borçlu Kapısı'nda -insanoğlunun görüp görebileceği her nevi kapıdan en sıkı sıkıya kapananı- şöyle biraz durup oyalanmak için de hiç öyle münasebetsiz bir vakit değildir bu. Taşradan gelip gözü dönmüş insanların sahte bir poundluklar

bastığı günlerde her iki cinsten kaç yüz gariban mahlûk —birçoğu da gayet masum— gözlerinin önündeki şu zebella gibi Saint Sepulchre Hıristiyan kilisesiyle merhametsiz ve tutarsız bir dünyadan sallandırılarak savrulmuştur! Merak ederim, acaba eski müdürlerin vicdan azabı içindeki ruhları, bu sonraki günlerin gecelerinde banka idare meclisi odalarına dadanıyor mudur, yoksa buralar da bir Old Bailey'nin bu yozlaşmış Akeldama'sı kadar sessiz midir?

O eski câmm günlere hayıflanıp şimdiki bozulan devirlere yanarak Banka'ya doğru yürümek bir sonraki kolay adım olacaktır, ben de atarım bu adımı, evsiz barksız dolanırım Banka çevresinde öyle, içerideki hâzineye takılır aklım, bir o kadar da geceyi orada geçirip ateş başında uyuklayan asker kıtasına... Sonra da pazarcıları görürüm umuduyla Billingsgate'e giderdim, ama bakardım ki henüz daha çok erken, ben de Londra Köprüsü'nden geçip büyük bira işletmesinin binaları arasından, Surrey kıyısı üzerindeki sahilden aşağı doğru inerdim. Bira fabrikasında iş güç gırla giderdi; etrafa yayılan rezalet bir koku, sonra hububat rayihası ve yemlikleri başındaki besili yük beygirlerinin tangırtısı tungurtusu oradan geçenlere yarenlik ederdi. Bu güzelim topluluğa karışmış olmakla kendime gelmiş olarak canı gönülden yeni bir başlangıç yapar, yeni hedefimi şu bizim King's Bench hapishanesi diye belirler

ve duvarına vardığımda garibim Horace Kinch ile insanlardaki Çürüme'yi düşünme kararı verirdim.

Çok acayip hastalıktır insanlardaki Çürüme, zordur yani nasıl başladığını anlamak. Horace Kinch'i bizim King's Bench hapishanesinin duvarları arasına götürmüş olan bu hastalıktı işte, onu toprağa götürmüş olan da ayrıca... Yüzüne bakılacak adamdı, hayatının baharında, hali vakti yerinde, yeterince kafalı, eş dost nezdinde de gayet popüler biriydi. Güzel bir evlilik yapmış, sağlıklı ve şirin çocukları olmuştu. Ama kimi iyi görünüşlü evler ya da iyi görünüşlü gemiler gibi, Çürüme'ye uğramıştı. İnsanlardaki Çürüme'nin dışarıdan görülebilecek ilk güçlü belirtisi, mevzilenip aylaklık etme, akıl alır bir neden olmaksızın sokak başlarında bulunma, kime rastlansa neresi olursa gitme, belli birinde değil de bir sürü yerde olma, elle tutulur hiçbir şey yapmama, ancak yarın ya da öbür gün ne idüğü belirsiz bir alay vazifeyi ifa etme niyetine sahip olma eğilimidir. Hastalığın bu belirtisi gözlemlendiği zaman, gözlemci bunu genelde, vakti zamanında ortaya konmuş ya da kabul edilmiş olan belli belirsiz, hastanın biraz zor bir hayat yaşadığı izlenimine yoracaktır. Hastanın dış görünümünde kötüye gidiş fark edeceği zaman da bunu ölçüp biçip o korkunç Çürüme şüphesini ortaya koyacak zamanı pek olmamış olacaktır: bir şapşallık, bir bozulma, ama ne bir yoksulluk, ne

kir pislik, ne sarhoşluk, ne de sağlığı bozukluk, sadece ve sadece Çürüme yani. Bunu sabah vakti güçlü sularınkine benzer bir koku izler; sonra para mevzularında bir gevşeklik; ardından her şeye dair bir gevşeklik; onu da, elin ayağın titremesi, mahmurluk, sefalet, dağılıp un ufak olma. Ahşapta nasılsa insanda da öyledir. Çürüme, hesap edilmesi imkânsız bir tefeci faizinin hızıyla ilerler. Bir kalasa Çürüme bulaşmayagörsün, bir bakarsınız bütün yapı yitip gitmiş. Yakın zamanda küçük bir bağışla defnedilen bedbaht Horace Kinch'e de böyle olmuştu. Onu tanıyanlar tam, "Sen o kadar varlıklı ol, o kadar rahatın keyfin yerinde olsun, yediğin önünde yemediğin arkanda olsun — da yani, acaba şu Çürüme ona da mı bulaştı hafiften!" demeye kalmadan, ne görsünler, adam olduğu gibi Çürüme'nin tozuna toprağına bulanmış olmasın mı...

O evsiz gecelerde bu çok bildik öyküyle birlikte anılan o ölü duvardan Bethlehem Hastanesi tarafına geçmeyi tercih ederdim sonra; kısmen, Westminster tarafına giden yolumun üzerinde olduğu için, kısmen de kafamda, en iyi o hastanenin duvarlarıyla kubbesi görünürde olunca peşine düşülebilecek bir gece fantezisi olduğu için. Fantezi de şuydu; Akıllı yatmış rüya görürken, akıllıyla deli geceleyin eşit değil midir? Bu hastanenin dışında rüya gören hepimiz, yaşamlarımızın her gecesi, hastanenin içindekilerle az çok aynı du-

rumda değil miyiz? Onlara gündüzün olduğu gibi, biz de geceleyin krallar ve kraliçelerle, imparatorlar ve imparatoriçelerle ve her türden ekâbirle mantıksızca bir ilişki içinde bulunduğumuza inandırılmıyor muyuz? Onların gündüzün yaptığı gibi biz de geceleyin olaylarla kişileri, zamanlarla mekânları birbirine karıştırmıyor muyuz? Zaman zaman uyku bozukluklarından mustarip olmuyor, onların da tıpkı uyanıklık hallerindeki hezeyanları konusunda kimi zaman yaptıkları gibi, canımız sıkkın halde bunlara açıklama getirmeye ya da bunları mazur göstermeye çalışmıyor muyuz? Bunun gibi bir hastanede son bulunduğumda hasta bir adam bana demişti ki, "Bayım, ben sık sık uçabiliyorum." Benim de (geceleyin) uçabildiğimi düşündüğümde biraz mahcup olmadım değil. Aynı gün bir kadın da bana şöyle demişti: "Kraliçe Victoria bana sık sık akşam yemeğine gelir ve Majesteleriyle ben gece elbiselerimiz içerisinde şeftaliyle makarna yeriz; eşi Prens Hazretleri de mareşal üniformasıyla at sırtında bize üçüncü olma onurunu bağışlar." (Geceleri) vermiş olduğum olağanüstü kraliyet partilerini, masaya koyduğum eşi menendi olmayan yiyecek içeceği, bu seçkin davetler esnasındaki fevkalade davranış biçimlerimi hatırladığımda mahcup mahcup kızarmadan edebilir miydim? Her şeyi bilen büyük üstadın, gündüz yaşamının ölümüne Uyku adını verdiği zaman,

gündüz saatlerindeki akıl sağlığının deliliğine de Rüyalar adını vermemiş olmasına şaşıyorum.

Bu esnada hastaneyi arkamda bırakmıştım ve tekrar nehre doğru yönelmekteydim; şöyle kısa bir nefes almaya kalmadan Westminster Köprüsüne gelmiş, Britanya Parlamentosu nun dış duvarlarıyla evsiz gözlerime ziyafet çekiyordum- heybetli bir kurumun kusursuzluğuyla, biliyorum ve çevredeki bütün ulusların ve sonraki çağların hayranlığıyla, bundan hiç kuşkum yok, ama belki de oradaki işe kulak verildiğinde kimi zaman biraz daha fazla. Eski Saray'ın bahçesine dönünce, Adliye binaları çeyrek saat kadar eşlik ederdi bana; kaç kişiyi uyanık tuttuklarını ve gece yarısından sonraki saatleri talihsiz davacılara nasıl da perperişan ve ürkütücü hale getirdiklerini alçak sesli fısıltılarla çıtlatarak... Westminster Abbey gayet kasvet dolu bir şekilde bir çeyrek saat daha bana eşlik ederdi; her yüzyıl kendisini takip eden yüzyıl tarafından önceki tüm yüzyıllara kıyasla daha fazla hayretlere gark edilir halde, karanlık kemer ve sütunlar arasında kendi muazzam ölüler geçidini sunarak. Aslında bu evsiz barksız gece yürüyüşlerinde -bekçilerin belirli aralıklarla mezarlar arasında gezinip şu saatte şuna dokunduklarını kaydeden bir aracın boşboğaz sapını oynattıkları mezarlıkları bile içine alıyordu bunlar— eski ve büyük bir şehre ne muazzam sayıda bir ölüler kalabalığının ait

olduğu ve bunlar yaşayanlar uyurken ayağa kalksalar bütün o sokaklar ve yollarda yaşayanların çıkıp gezeceği iğne ucu kadar bile yer kalmayacağı konusu ciddi bir mevzuydu. Sırf o da değil, o koca koca ölü orduları tepelerden, vadilerden aşıp şehrin ötesine geçecek ve Allah bilir ta nerelere kadar her bir yana yayılacaktı.

Bir kilisenin saati vurduğunda, gecenin köründe evsizlerin kulaklarında bu ilk başta sanki etrafta birileri varmış yanılgısı yaratıp öylece coşkuyla karşılanabilir. Ama öyle bir vakitte büyük netlikle algılayabildiğiniz gitgide yayılan titreşim daireleri sonradan belki de (filozofun da dediği gibi) sonsuz uzama genişleyecek denli dur durak bilmeksizin geniş geniş açıldığında bu yanılgı giderilir, yalnızlık duygusu da daha enginleşir. Bir keresinde -Abbeyden ayrılıp yüzümü kuzeye döndükten sonraydı— saat üçü vurduğu sırada St. Martin Kilisesi'nin büyük basamaklarına gelmiştim. Birden, bir adım daha atsam görmeyip üstüne basmış olacağım bir şey bir yalnızlık ve evsizlik çığlığı basarak ayaklarımın dibinde peydahlanıverdi, peşi sıra da benzerini hiç duymamış olduğum o çan sesi. O zaman birbirimizden ürkmüş halde, birbirimizin yüzüne bakarak öylece kalakaldık. Bu yaratık çatık kaşlı, kıllı dudaklı yirmisinde bir gence benziyordu ve bir eliyle birbirine tutturduğu sarkık dökük bir paçavra yığını vardı üzerinde. Tir tir titremekteydi tepeden tırnağa, dişleri takırdıyordu ve

gözlerini dikmiş bana bakarken —artık beni işkenceci mi görüyordu, iblis mi hortlak mı, bilmem- sızlanan ağzıyla tedirgin bir köpek misali beni kapmaya çalışır gibi bir harekette bulundu. Bu çirkin nesneye para vermek niyetiyle yerinde durmasını işaret ederek elimi uzattım -çünkü sızlanıp ısırma hareketi yaparken geri çekilmişti- ve elimi omzuna koydum. Birden hani şu Yeni Ahit'teki genç adam gibi kıvranıp bükülerek giysilerinin içinden çıktı ve paçavraları elimde, olduğum yerde tek başıma bırakıverdi beni.

Covent-garden Pazarı, pazarın kurulduğu sabahlarda harika bir yoldaştı. Koca koca lahana arabalarıyla, üreticilerin bunların altında yatıp uyuyan çocuk ve adamlarıyla, bostan çevrelerinden gelip her bir şeye göz kulak olan anasının gözü köpekleriyle adeta bir parti diyebilirdiniz. Ama Londra'da tanık olduğum en kötü gece manzaralarından biri, bu civarda sinsi sinsi dolaşan, sepetlerde uyuyan, üç kuruşluk sakatat için hır gür çıkaran, uzun ellerini uzatabileceklerini düşündükleri her nesneye atlayan, at arabalarının, el arabalarının altına dalan, polisleri atlatan ve çıplak ayaklarının yağmuruyla pazaryerinin kaldırımları üstünde sürekli boğuk boğuk patırtı çıkaran çocuklarda bulunuyor. İnsan bunca gelişmiş ve özen gösterilen dünya nimetlerinde görülen bozulmanın geldiği noktayla bu hiç özen gösterilmemiş (her daim avlanmaları haricin-

de) vahşilerde görülen bozulmanın geldiği nokta arasında bir karşılaştırma yapacak olduğunda, acı verici ve doğal olmayan bir sonuç ortaya çıkıyor.

Covent-garden Pazarı'nda erken saatlerde kahve bulunurdu ve bu da fazladan bir yoldaş sayılırdı — sıcak da bir yoldaştı ki bu daha da iyiydi. Gayet besleyici nitelikte tost da bulunurdu aynı şekilde: Kahve salonunun içindeki bir odada tost yapan darmadağınık saçlı adam daha ceketini giymemiş olmasına ve bastıran ağır uykusu yüzünden her tost ve kahve arasında tekrardan bölmesinin arkasına çekilip karman çorman tıknefeslilik ve horultu kavşaklarına dalarak düpedüz yolunu kaybetmesine rağmen. Bovvstreet yakınında (ve en erkencileri arasında) yer alan bu mekânlardan birinde bir sabah, evsiz barksız fincanımla oturmuş şimdi nereye gideyim diye düşünürken, enfiye renkli yüksek, uzun paltosu, ayakkabıları ve şahsi fikrimce olsa olsa şapka olacak başlığıyla bir adam giriverdi ve şapkasından kocaman, soğuk bir etli börek çıkardı: o kadar büyük bir etli börekti ki şapka çok dar geliyordu ve şapkanın astarı da onunla beraber dışarı fırlamıştı. Bu gizemli adam böreğiyle tanınırdı, çünkü içeri girdiğinde uyuyan adamlar ona büyük bir bardakta sıcak çay, küçük bir somun, büyük bir bıçak, çatal ve kaşık getirirlerdi. Kendi bölmesine bir başına çekilir, böreği boş masaya koyar, kesmeyip ölümcül hasmına girişir-

cesine bıçağıyla yukarıdan aşağı delik deşik eder, sonra da bıçağı çıkarıp yenine siler, böreği parmaklarıyla parçalara ayırıp hepsini lüpletiverirdi. Bu börekçi adamın anısı, evsizliğim sırasında karşılaşmış olduğum en hayalete benzer insanın anısı olarak durur bende. O mekâna sadece iki kez gitmiştim ve bu adamın içeri sokuluşunu (pat, yataktan çıkıp, hop, yatağa dönerek desem yeri), böreğini çıkarışını, sonra bıçaklamasını, kamayı silişini, böreğini lüpletip götürmesini sadece iki kez görmüştüm. Şeklen kadavrayı andırırdı bu adam, ama biçimi ata benzese de kıpkırmızı bir suratı vardı. Onu ikinci görüşümde uykucu adama boğuk sesle şöyle söylemişti: "Bu gece kızarmış mıyım?" "Kızarmışsın," diye cevap verdi adam tavizsizce. "Annem," dedi bizim hayalet, "içmeyi seven kırmızı suratlı bir kadındı ve tabutunda yatarken ona iyice bir baktım, ona çekmişim zahir." Nasıl olduysa, böreği bozuk bir börek gibi görünür oldu bu olayın ardından, ben de bir daha onun önüne çıkmadım.

Pazar olmadığı ya da değişiklik istediğim zamanlar, sabah postalarının geldiği bir gar bayağı verimli bir yoldaş oluyordu. Ama bu dünyada sahip olunabilen ahbaplıklardan çoğu gibi bu da ancak kısa bir süreliğine devam ediyordu. İstasyon lambaları cayır cayır yanar, hamallar gizlendikleri yerden fırlayıverir, yolcu ve yük arabaları tangır tungur yerlerine gider

(postane arabaları zaten kendi yerlerinde olur) ve nihayet, ziller çalıp tren haldır huldur içeri girerdi. Ama hemen hiç yolcu ve bagaj da olmazdı, her şey büyük bir aceleyle sağa sola kaçışırdı. Kocaman ağlarıyla lokomotif postaneleri -memleketi birim birim sürükleyip taşıyormuşçasına- kapılarını birden ardına kadar açar, turşusu çıkmış bir memur, kırmızı üniformalı bir güvenlik görevlisi, mektup çantaları ve fener kokusu saçardı ortalığa; motor üfler, kabarır, alnını silip ne işler gördüğünü söyleyen bir motor gibi ter dökerdi ve on dakika içinde lambalar sönerdi, ben de yine evsiz barksız ve yapayalnız kalakalırdım.

Ama şimdi, anayol çevresinde güdülen sürüler vardı, (sürülerde hep olduğu gibi) taş duvarların ortasına dalmak, on beş santimlik demir korkuluklara kendilerini sıkıştırmak istiyor, (yine sürülerde hep olduğu gibi) gayet hayal ürünü köpeklerle yazı tura pazarlığı yapmak üzere kafalarını eğiyor, kendilerini ve kendileriyle beraber olan her sadık yaratığı her neviden en olmadık zahmetlere sokuyorlardı. Şimdi de, şuur sahibi gazlar gün ışığının gelmekte olduğu bilgisiyle solgunlaşmaya başlıyordu ve çalışanlar dağınık halde sokaklara dökülmüştü bile; uyanık olanların hayatı nasıl son çörekçinin kıvılcımlarıyla birlikte sönüp gittiyse, sokak köşelerindeki ilk kahvaltı satıcılarının ateşleriyle yeniden tutuşmaya başlıyordu işte. Böylece gitgide

artan derecelerle, ta ki son dereceler bayağı bir artmış olana dek, gün doğdu; yorgundum ve uyuyabilirdim. Hep demişimdir, bu vakitlerde evine dönerken, evsiz barksız gezginin gecenin gerçek ıssız bölgesinde orada öylece yalnız başına olması Londra'da hiç de şaşılmayacak şey değildir. İstesem her türden Ahlaksızlık ve Kem Talihi nerede bulabileceğimi gayet iyi biliyordum, ama bunlar ortadan kalkmıştı, evsizliğim de sırf kendine ait olan, yürüyebileceği ve yürüdüğü de yolunda, kilometreler kat etmişti.

YOLUNU ŞAŞIRMIŞ

Henüz yaşça da boyca da küçücük bir oğlanken bir gün Londra kentinde kayboldum. Adamın Biri de tuttu beni kolumdan (sen ey o hayal meyal Adamın Biri, kimliğini artık hatırlayamadığım için bağışla beni!), sağ olsun var olsun, Saint-Giles Kilisesi'nin önüne götürüverdi bakayım göreyim diye etrafı. O dinsel yapıyla ilgili romantik fikirlere sahiptim; haftanın günü kör, topal, tek kollu, sağır dilsiz numarasına yatan bütün o dilencilerin her pazar bu numaraları bir kenara bırakıp tatil kıyafetine bürünerek koruyucu azizlerinin tapınağında dini törenlere katıldıklarına bayağı bayağı inanıyordum. Bamfylde Moore Carevv'un[1] mevcut halefinin bu törenlerde bir nevi kilise idarecisi tavırlarıyla kırmızı perdeli yüksek bir sırada oturduğuna dair genel bir kanıya da sahiptim.

Bir bahar vakti bendenizin bu nahif fikirleri mevsim icabı yeni filizler vererek ana babamı, vasilerimi bayağı bir endişelere gark edip Adamın Biri'nin, bu romantizm ateşimi söndürmesi ve beni mantıklı bir konuma getirmesi (öyle sanıyorum ki) pek muhtemel sayılan Saint-Giles Kilisesi'nin önünü görmeye götürme hevesine kapılmasına vesile sağladı. Kahvaltıdan sonra yola düştük. Şimdi düşününce Adamın Biri de kalkmış, takmış takıştırmıştır gibime geliyor - ince

1 Dilencilerin Kralı olduğunu iddia eden ünlü İngiliz sokak serserisi ve dolandırıcısı - ed.n.

mi ince bağcıklı dizlik, uzun kot tozluk, parlak düğmeli yeşil ceket, mavi şal ve yaka irisi gömlek yakası. Kent'in dans pistlerinden yeni damlamıştır bence (şahsım gibi aynen). Modanın aynası, şekli şemaili yerinde biri olarak görüyordum onu: çetin aile meselelerinin yükünden arınmış tam bir Hamlet yani.

Muhabbetimiz gayet yerindeydi, Saint-Giles Kilisesi'nin önünü memnuniyet hisleriyle seyre dalmıştık, çan kulesinden uçuşan flamayla iyice bir artıvermişti heyecanımız. Daha sonra da çıkarabildiğim kadarıyla geçidin üzerindeki meşhur aslana bakmak üzere Strand'deki Northumberland House'a doğru indik. Her halükârda, biliyorum ki tam da başımı kaldırmış o ünlü hayvana korku ve hayranlıkla bakıyorken kaybetmiştim o Adamın Biri'ni.

Çocuktaki nedensiz kaybolma korkusu, şu anda da bana o zamanki gibi taptaze, yeniden geliyor. Şuna gerçekten inanıyorum ki kendimi o zamanlar tepesine o aslanın kurulmuş olduğu bu dar, kalabalık, rahatsız caddede değil de Kuzey Kutbunda yolunu şaşırmış bulsaydım bundan daha fazla dehşete düşmezdim. Ama bu ilk korku azıcık ağlayıp sızlanmayla, kendini yiyip bitirmelerle tükendi gitti, sonra üzerime çöken iç karartıcı bir vakar duygusuyla dar bir sokağa doğru yürüdüm ve hayat gailesini nasıl atlatacağımı düşünmek üzere bir basamağa oturdum.

Düşünüyorum da, eve nasıl döneceğim sorusu aklımın ucundan bile geçmedi. O an için, kaybolmuş olmanın iç karartan vakarını tercih etmiş olmam mümkündür, ama geleceğe yönelik fikriyatımın geniş alanında en yakın ve en açık güzergâhta hiç gözüm olmadığına ciddi şekilde kanaat getirmiş bulunuyorum. Sabi sübyandık daha şurada, sekiz mi dokuz mu, oncacık en fazla.

Bir birlik, bir de dört peni vardı cebimde, küçük parmağımda da içinde bir parça kırmızı cam olan kalay alaşımı bir yüzük. Bu mücevheri bana doğum günümde gönlümün sultanı hediye etmişti, evlenmeye karar vermiştik ama kendisi (altı yaşındaydı kız) Wesley inancına sahip olduğundan, bense İngiliz Kilisesi'ne iman ettiğimden birleşmemizin önünde aile engeli bulunduğunu öngörmüştük o sıra. Elimdeki birlikle dört peni de yine o doğum günümde vaftiz babamın bana verdiği eski İngiliz parasından kalanlardı - vazifesini iyi bilen ve yerine getiren bir adamdı kendisi.

Bu muskalarla silahlanmış olarak akılcağızımı kısmetimi aramaya verdim. Onu bulduğumda ise atlı arabaya atlayıp eve gitmek, gelinimi talep etmek olacaktı istediğim, öyle düşünüyordum. Bu zaferin düşüncesiyle biraz daha ağladım, ama sonra gözlerimi kurulayıp planlarımı izlemek üzere o dar sokaktan

çıktım. Bu planlarsa, ilkin Belediye Binası'na gidip (bir tür yatırım olarak) Devler'i[2] görmek —ki bundan dört başı mamur bir serüven çıkması hiç de olasılık dışı değilmiş gibi geliyordu bana-, sonra oldu ya, bu ihtimal boşa çıkarsa şehirde Whittingtondan falan boş bir kadro denk getirebilir miyim diye bir denemek, o da olmadı, davulcu olarak orduya girmekti.

İşte böylece, etrafa Belediye Binası'nın yolunu sormaya başladım: Bu da herhalde Gold mu Golden Hail mu, öyle bir şey demekti;[3] Devlere nasıl gidilir sormayacak kadar kafam çalışıyordu, çünkü biliyordum, millet gülerdi buna. Hatırlıyorum, şimdi böyle yalnızken sokaklar ne biçim de genişti, evler ne biçim yüksek, her şey ne biçim kocaman, gizemliydi. Temple Bar'a geldiğimde öylece durup yarım saat baktım ona, oradan ayrılırken hâlâ da bitmemişti daha bakışım. Temple Bar'ın tepesinde sergilenen kellelerle ilgili bir şeyler okumuştum, soylu bir mimari anıt ve işe yararlık numunesi olsa da burası uğursuz, eski bir mekân gibi görünüyordu. Nihayet oradan uzaklaştıktan bir dakika sonra nereye gelsem beğenirsiniz - St. Dunstandaki figürlere! Kim görebilir bu nazik canavarların çanlara vurup gidişlerini? Mahalleler arasında, tam bir temaşa

2 Londra Guildhouse binasındaki büyük Yecüc ve Mecüc heykelleri - ed.n.

3 Belediye Binası olarak çevrilen Guildhouse tabirindeki "Guild" (Lonca) ifadesiyle "Gold" - "Golden" (Altın) kelimeleri arasındaki ses benzerliğine atıfta bulunuluyor - ed.n.

olan o oyuncakçı dükkânı vardı -şu yeni şekil yazısıyla hâlâ da var— ve o büyülü noktadan kaçılabilse bile, bir saat falan sonra bu sefer de St. Paul bitiveriyordu karşınızda, nasıl aşacaktım onun kubbesini, nasıl alacaktım gözlerimi altın haçından? Devlere gidiş yolum bir uzun göründü gözüme, bir yavaş göründü ki...

Nihayet huzurlarına vardım ve korkuyla, huşuyla baktım onlara uzun uzun. Tam kıvamında görünüyorlardı ve beklediğimden daha bir parlaktı yüzeyleri; ama çok büyüklerdi ve aşağı yukarı on iki metre yüksekliğindeki kaidelerinden anladığım kadarıyla, taş döşemede yürüyor olsalar gerçekten çok büyük olurlarmış gibime geldi. Bunlar ve benzeri tüm figürler konusunda sanırım çoğu çocuğun tamamen aynı fikirde olacağı bir ruh hali içindeydim. Bunların etten kandan olmayan bir şeyden yapılma imgeler olduklarını biliyor isem de ben yine onlara canlılık alametleri icat ediyordum - mesela, orada oluşumun farkındaydılar ve beni kurnaz gözleriyle süzme yeteneğine sahiptiler. Artık iyice yorulunca Mecüc'ün altında bir köşeye çekildim, hani gözünün önünden çekileyim diye, sonra da uykuya daldım.

Uzunca bir kestirdikten sonra bir fırladım, sanki devler kükreyişler koparıyor; ama kükreyen şehirmiş meğer. Ortalık ben uykuya daldığımda nasılsa aynen o haldeydi: ne fasulye sırığı, ne peri, ne prenses, ne

ejderha, ne de hayatta açılmış şu ya da bu türden bir kadro. İşte, baktım karnım da aç, gideyim yiyecek bir şeyler alayım, oracığa getireyim de yiyivereyim dedim, Whittington planımda kısmetimize ne çıkar, çıkıp bakmadan evvel.

Fırıncıdan bir penilik francala almaya utanacak değildim, ama yemek dükkânlarından birine girecek cesareti toplayamadan önce bir sürüsüne baktım da baktım. Sonunda bir vitrinde "Küçük Almanlar, Bir Peni" etiketiyle bir yığın pişmiş sosis gördüm. Ne isteyeceğimi bilmenin verdiği cesaretle içeri girip "Bana bir küçük Alman verebilir miydiniz rica etsem?" dedim, verdiler, ben de aldım, kâğıda sarıp cebime attım, doğru Belediye Binası'na.

Devler hiçbir şeyin farkında değilmiş görüntüsü vererek o cingöz halleriyle hâlâ öylece duruyorlardı, ben de başka bir köşeye oturdum ki ne göreyim, kulakları kalkık kocaman bir köpek tam önümde. Siyah bir köpekti, bir gözünün üzerinde beyaz bir kısım, pençelerinde de beyazlıklar, kahverengi kısımlar vardı ve oynamak istiyordu - etrafımda hoplayıp zıplıyor, burnunu burnuma sürtüyor, yandan yandan sırnaşıp kaçıyor, kafasını sallayıp geri kaçarmış gibi yapıyor, kendi için bir şey istemiyormuş da derdi gücü beni keyiflendirmekmişçesine tatlı tatlı komiklikler yapıyordu. O an, bu köpeği gördüğümde aklıma Whittington

geldi, işler yoluna giriyormuş gibi hissettim; "Gel oğlum!", "Vah benim garibim!", "Cici köpek!" diye diye onu cesaretlendirdim, artık onun sonsuza dek benim köpeğim olacağından, bana kısmetimi bulmamda yardımcı olacağından dolayı sevinçliydim.

Bu durum beni iyice rahatlattığından (kaybolduğumdan beri ara sıra biraz ağlamıştım da) küçük Almanı cebimden çıkardım, akşam yemeğimden dişimle küçük bir parça koparıp köpeğe attım, o da yana doğru sıçradı ve parçayı hap gibi anında kapıp yutuverdi. Bir parça da kendime aldığımda ikinci bir parça için yüzüme bakıyordu, adını ne koysam diye düşündüm. Bu şartlar altında Bahtiyar tam onluk bir isim olur diye düşündüm; hatırlıyorum, bu kadar iyi bir isim bulduğuma çok memnun olmuştum ki Bahtiyar gayet vahşi bir şekilde bana hırlamaya başladı.

Kendinden utanmamasına hayret ettim, ama bu onun umurunda değildi; tersine, daha da bir hırlar oldu. Ağzı sulu sulu, gözleri ışıl ışıl, burnu bayağı bir nemli halde, kafası iyice bir yana yatık, kaldırımda gözdağı verircesine yan yan gidiyor, bana hırlıyordu, ta ki birden küçük Almana atılıp sosisi elimden kaparak onunla vın diye uzaklaşana kadar. Bir daha da kısmetimi aramama yardımcı olmak üzere geri dönmedi. O gün bugündür, ki kırkımdayım artık, sadık Bahtiyar'ımı bir daha hiç görmedim.

Kendimi çok yalnız hissediyordum. Sosis lezzetliydi gerçi (o zamanlar bol biberli orkinostan hiç haberim yoktu), ama küçük Alman'ı kaybetmem değil de Bahtiyar'ın beni bu kadar zalimce düş kırıklığına uğratması koymuştu bana; çünkü onun konuşmak haricinde dostça denebilecek her şeyi yapacağını ummuştum, hatta belki onu da yapardı. Biraz daha ağladım ve keşke gönlümün sultanı da benimle birlikte kaybolmuş olsaydı da bana arkadaşlık etseydi demeye başladım. Ama sonra hatırladım ki kız orduya davulcu olarak giremezdi, ben de gözlerimi sildim ve somunumu yedim. İnsan içine çıkınca bir sütçü kadına rastladım, bir penilik süt aldım; karnım doyup kendime gelince şehirde aylak aylak dolaşmaya, kısmetimi Whittington yönünde aramaya başladım.

Şimdi şehre girerken, bayağı kaçın kurası bir adam olduğumu düşünmek kederlere salıyor beni. Kayıp bir çocuk olarak şehirde dolanırken British Merchant ve Belediye Başkanı aklıma gelmişti, içim huşuyla dolmuştu. Şimdiyse şehirde dolanırken bu tantanalı kutsal kıyafetler kahkahalara boğuyor beni, günümüzün en büyük eşek şakalarından biri olarak sinir oluyorum bu şirkete. Şehrin her daim hayal kırıklığına uğramakta olan, her daim orada eğlenceye konalım, burada paraları kapalım beklentisi içinde olan ve bu beklentileri asla ve asla gerçekleşmeyen kalabalığına dair ne

biliyordum o zamanlar? Bunca insan için o kadar şey yapacak olan, şunu yurt içinde bir mevkiye, öbürünü yurt dışında bir mevkiye yerleştirecek olan, şu adamın alacaklılarıyla uzlaşma yapacak, ötekinin oğluna geçimini kazandıracak, berikinin parasının ödenmesini sağlayacak, büyük ana sermayenin güvencede olması için "kendini feda edecek", ismini şu Hayat Sigortası Yönetimi'ne yazdıracak olan ve asla kendinden beklenen bir şeyi yapmayan o harika insana, şehirdeki dosta dair ne biliyordum o zamanlar? Genellikle yarışlarda boy gösteren ve en çok Kızıl Aslan Meydanı civarında yaşayan; beyefendilerin, Arap Yahudilerinin ve öyle kimselerin dostu olup şu para halindeki kâğıtları hakkıyla saymayı hiç beceremese de bilançoyu doğrultma hevesiyle yanında her zaman bir fıçı dolusu muazzam kalitede şeri, bir makyaj çantası ve Tiziano'nun Venüs'üyle gezen o adama dair ne biliyordum o zamanlar? O masum günlerde, onun ağırbaşlı, kellifelli adamlara (doğruyla uzaktan yakından ilgisi olmasına imkân bulunmadığı ortaya çıkan) bilgiler sızdıran biri olduğuna, o adamların da esrarengiz tavırlar takınarak bu bilgileri akşam yemeği masalarında açığa vurduklarına dair bir şey duymuş muydum? Hayır. Camgözün teki olarak ondan korkmayı, düzenbazın teki olarak dikkate almamayı, mitolojik biri diye bellemeyi hiç öğrenmiş miydim? Yok valla. Onun para piyasaların-

daki darlıkla, tahvillerdeki sıkıntıyla, altın ihracatıyla ya da her Allah'ın kulunun tepesine çöken şu kayayla, buğday kilesiyle bir alakası olduğunu hiç duymuş muydum? Asla. Vurgunculuk, piyasayı tekelleştirme, hesaplarla oynama, hisseleri yükseltme, ortalığı tozpembe gösterme, bilmem ne gibi laflar ne demeye geliyor, en küçük bir fikrim var mıydı? Ne gezer... Bizzat Bay Hudson'da cayır cayır bir dökme dana kadavrası mı bulaydım yani? Yok artık, daha neler. Şehir benim için kocaman bir değerli taşlar ve metaller, fıçılar ve balyalar, şeref ve çelebilik, yabancı meyveler ve baharatlar çarşısıydı. Her tüccar ve her sarraf Bay Fitz-Warren ile Gemici Sinbad'ın bir bileşimiydi. Smith, Payne ve Smith, rüzgâr Berberi diyarı için elverişli olup kaptan da vazife başında olduğunda kölelerini (huysuz aşçı da dahil) bir araya toplayıp onlardan küçük sevkiyatlarmı yapmalarını isteme alışkanlığındaydı. Glyn ve Halifax ise şahsen zümrütler vadisinde büyük zorluklara katlanmışlardı. Baring Kardeşler, Zümrüdüanka yumurtalarım görmüş, kervanlarla yolculuk etmişlerdi. Rothschild Bağdat'ta satılık bolca mal bulunan pazarda oturmuş, Sultanın hareminden eşeğe binmiş örtülü bir hanım da ona âşık olmuştu.

İşte böyle, rüya görmekte olan bir çocuk misali, her şeyin olağanüstülüğüne olan kuvvetli bir inançla esinlenmiş halde, Britanyalı tüccarları seyrederek do-

landım durdum şehirde. Yukarı avlularda, aşağı avlularda - açık alanlara, meydanlara gire çıka - muhasebe bürosu geçitlerini gözleyip oralardan tüyerek - South Sea Binası avlusundaki yankılara ürkek adımlarımla cılız destekler vererek - dolaşırken Austin Manastırına kadar varıp keşişlerin buradan nasıl olup da hoşlandıklarına şaşarak - sürekli Britanyalı tüccarları seyredip dükkânlardan falan hiç bıkmayarak - bütün gün gezindim durdum. Bu benimki gibi hikâyelere de, birbirinden farklı yerleri anlatmakta, şehrin kendisine inandığım kadar canı gönülden inanıyordum. Bilhassa hatırladığım şey de, kendimi Changede bulduğum ve gemilerin etrafındaki ilanların altına oturmuş kılıksız insanları gördüğümde, bunların bütün servetini gidip altın tozu ya da o tür bir şeyler almaya yatıran ve her biri de kendi kaptanının gelip onlara denize açılmaya hazır olduklarını söylemesini bekleyen paragöz tipler olduklarını düşünmemdi. Hepsinin de katır kutur kuru bisküvi yediklerine tanık olmuştum, deniz tutmasın diyeydi herhalde.

Çok zevkliydi bu, ama Whittington teamüllerine göre bir sonuç vermiyordu yine de. Belediye Başkanlığı Konutu'nda akşam yemeği hazırlanıyordu ve demirli mutfak penceresinden içeri göz atıp beyaz başlıklarıyla erkek aşçıların işbaşında olduğunu gördüğümde kalbim Belediye Başkanı'nın ya da onun Hanım'inin

veya kızları küçük Prenses Hanımefendilerden birinin üstteki dairelerin birinden dışarı bakıp içeri alınmamı emredecekleri ümidiyle atmaya başladı. Ama hiç öyle bir şey olmadı. Ancak bir süre gözetleme yaptıktan sonra aşçılardan biri "Kesin artık şunu, hey, bayım siz!" diye bana seslendi, ki adamın kara bıyıkları yüzünden bu bağırış artık beni nasıl korkuttuysa, anında itaat ettim.

Ardından Hindistan Konutuna gelip bir oğlana burası neresi diye sordum, yüzünü gözünü oynattı, benimle konuşmadan önce saçımı çekti ve gayet saygısız, kaba bir tavır takındı. Hindistan Konutuna karşı gösterdiğim hürmetten bizzat Sör James Hogg bile memnun kalabilirdi. Buranın yeryüzündeki en harika, en asaletli, en düzgün, pratik açıdan en tarafsız, her bakımdan en parmak ısırtan yapı olduğundan hiç kuşkum yoktu. Yeminin ne demek olduğunu bilirdim ve buranın tamı tamına kusursuz bir krizolit olduğuna kesinlikle yemin ederdim.

Kafam, Hindistan'a gidip hemen hasta maşta olmadan, bitiminde tepetaklak çevrilmiş kesme camdan büyük şeker kapları bulunan, kıvrılmış çan iplerine benzer pipolar tüttüren çocuklarla dolu halde, giyim mağazaları arasına girmişim. Orada, Hindistan'a giden bir çocuğa gereken şeylerin listesini okudum ve "bir çift tabanca'ya geldiğimde de, böyle bir kader için

saklı ne saadetler varmış dedim! Hâlâ ortalıkta beni evine alma heveslisi bir tek Britanyalı tüccar görünmüyordu. Tek istisna, bir baca temizleyicisiydi - işine yarar biriymişim gibi bakıyordu bana, ama ben o adamın yanından hemen kaçtım.

Bütün gün oğlanlardan neler çektim neler; beni dönemeçlerden mi kovalamadılar, kapı aralıklarına büzülmeye mi zorlamadılar, onlara bir yanlışım olmadığından emin olduğum halde etmediklerini bırakmadılar. Cebinde bir parçacık siyah uçlu kurşunkalem olan bir oğlan beyaz şapkamın üstüne, hemen tepeliğinin dış kısmına (dediğine göre) annesinin adını ve adresini yazdı. BAYAN BLORES, TAHTA BACAKLA YÜRÜYÜŞ, TÜTÜN BASTIRMA ÇUBUĞU KUYRUĞU, WAPPING. Silip çıkaramadım da bunları.

Bu eziyetin ardından, küçük bir kilise mezarlığında, şöyle genel bir şeye dair, yani ben ve gönlümün sultanı hemencecik şuraya birlikte gömülsek huzura ererdik diye düşünmeye yeltenerek dinlendiğimi hatırlıyorum. Ama biraz daha kestirip iki fırt bir şapırt, bir de üstüne gördüğüm bir resimle, yeniden hayata dönüverdim.

O sıra, yolumu hatırladığım kadarıyla, Goodman'ın arazisine ya da oralarda bir yere çıkmış olmalıyım. Resim o sıralar o çevrede olup artık var olmayan

bir tiyatroda oynayan bir oyundan bir sahneyi gösteriyordu. Bu da bende o tiyatroya gidip o oyunu izleme isteği uyandırdı. Görünüşe göre madem Whittington yolunda yapacak hiçbir şey yoktu, ben de gösterinin bitiminde kışlaya nereden gideceğimi sorup kapıyı çalmaya, onlara davulcu aradıklarını bildiğimi söylemeye ve işte buyurun karşınızdayım demeye karar verdim. Kesin önceden birileri söylemiştir bana, ama biliyorum, ben öyle inanıyordum ki her kışla kapısı ardında bir asker gece gündüz her daim bir şiline vazife başındadır ve bu parayı kabul etmeye bir şekilde ikna edilebilen her çocuk anında davulcu olur, yeter ki babası dört yüz pound ödemesin.

Tiyatroyu buldum -dış görünüşünden tek hatırladığım, ön yüzünde sarı aşıboyasıyla eğri büğrü yazılmış sadık G. R. baş harfleriydi- ve salon kapılarının açılmasını epeyce bir kalabalıkla birlikte bekledim. Kalabalığı oluşturan denizcilerin ve diğerlerinin büyük kısmı allahlık kimselerdi, konuşmalarında da pek bir meymenet yoktu; ama o sıra, bunda ne kötülük olduğuna dair zerre fikrim bulunmuyordu, üzerimde de öyle ahlak bozucu bir etki bırakmadı. O gün bugündür merak ederim, böyle bir topluluğa katılmakla benim gibi ihtimam gösterilmiş, benim gibi masum bir çocuğu yoldan çıkarmak ne kadar sürerdi acaba.

Gerek kapıların dışında gerekse sonra tiyatrodan

içeri girdiğimizde ne zaman görünüşümün dikkat çektiğini fark etsem, bana göz kulak olan ve o an ayrı düştüğüm birine bakımyormuş, hayalimdeki o yaratıkla birbirimize başlarımızı sallayıp gülümsüyormuşuz gibi yapıyordum. Bu da gayet iyi kabul gördü. Altı penimi ödemeye hazır halde sımsıkı elimde tutuyordum, sürgülerin takırtısı ve kalabalıktaki kadınlardan yükselen bir bağırışla kapılar açıldığında ben de akıntıya kapılmış bir saz misali içeri süzüldüm. Altı penim, para toplayanın bana bir nevi ağız gibi görünen çekmecesinin içinde hızla yutuldu, ben de yukarıya çıkan nispeten boş merdivene atılıp (herkes gibi) iyi bir yer kapmak için fırladım. Salonun arka kısmına vardığımda içeride birkaç kişi vardı; koltuklar nasıl dehşet yüksek ve dik, beni doğruca parterin dibine gönderecek bir dalış düzeneği gibi göründüyse artık, bir tanesine can havliyle yapışıverdim. Hoş, orada yanında genç bir kadınla babacan bir fırıncı da vardı, adam bana elini verdi ve üçümüz birlikte koltukların üzerinden güç bela ilerleyip ilk sıranın köşesine kadar indik. Fırıncı bu genç kadına bayağı bir düşkündü, bütün akşam öptü de öptü onu.

Yerime şöyle rahatça tam bir yerleşmiştim ki ruhuma bir ağırlık çöküp korkunç bir eziyete başladı, açıklamam lazım bunu. Bir yardım gecesiydi bu -bir komedyene yardım— çok geniş yüzlü, ufak tefek ve o

zamanki fikrimce, gördüğüm en küçük ve en eğlendirici şapkaya sahip şişman bir adam için. Bu komedyen, arkadaşlarıyla patronlarını eğlendirmek üzere, eşek sırtında komik bir şarkı söyleyip sonra da bu çok güzide eşeği çekilişle hediye etmeyi taahhüt etmişti. Bu çekilişte de parterle salona kabul edilmiş herkesin şansı vardı. Altı penimi öderken kırk yedi numarayı almıştım ve o anda ödül bu numaraya isabet eder de eşeği ben kazanırsam ne yapacağımı düşünüyordum ecel terleri dökerek.

Şansımın yaver gitmesi olasılığını düşündükçe zangır zangır titremekteydim. Olur da bu numara çıkarsa kırk yedi numaranın bende olduğu gerçeğini gizleyemeyeceğimi biliyordum, çünkü beni anında ele verecek kafa karışıklığım bir yana, numaramı o fırıncıya da göstermiştim. Derken, sahneye inip eşeği almaya çağrıldığımı canlandırdım kafamda. Ödülün benim gibi bastıbacağın tekine çıktığını görünce millet ne yırtınır ama diye düşündüm. Nasıl çıkaracaktım ki eşeği dışarı - hani ya gitmek istemezse? Anırmaya başlarsa ne yapardım? Çifte mifite atarsa n'olurdu halim? Ya üstünde ben varken sahne kapısına dönüp orada öylece kalacağı tutarsa? Zira bana öyle geliyordu ki, olur da onu ben kazanırsam eline geçtiğim anda komedyen beni hemen eşeğin sırtına yerleştirirdi. Sonra eşeği tiyatrodan çıkarsam onu ne yapacaktım

ki? Nasıl besleyecektim? Nerede ahır bulup da onu içine koyacaktım? Kendim yolumu şaşırmış olduğum yetmezmiş gibi bir de eşekle yolumu şaşırmam, düşünebileceğimden daha büyük bir felaket olurdu.

Bu endişeler bir anda ne zevk bıraktı bende ne sefa. Gemi gelip -gerçek bir savaş gemisi deniyordu afişlerde- fırtınalı denizde müthiş bir şekilde süzüldüğünde, fırtınanın yarattığı dehşetlerin ortasında bile, eşeği unutamıyordum. Denizcilerin ellerinde teleskop ve konuşma borularıyla (savaş gemisinin içinde çok uzun boylu görünüyorlardı) sağa sola yalpaladıklarını görmek korkunçtu, dümencinin ihanetinden kuşkulanmak korkunçtu, gerçi bu kuşkudan sakınmak da imkânsızdı, çünkü "Batıyoruz! Sallara, sallara! Ana direğe yıldırım çarptı!" diye bağırdığında onun ana direği yuvasından çıkarıp denize düşürdüğünü kendi gözlerimle görmüştüm; ama bu etkileyici durumlar bile benim eşekle ilgili korkumun karşısında sönükleşiyordu. Hatta iyi denizcinin (gerçekten çok iyiydi) şansı yaver gidip de kötü denizci (o da gerçekten çok kötüydü) iki basamağa benzer garip bir görünüm sunan bir kayanın tepesinden kendini okyanusa attığında gözyaşlarımın arasında o korkunç eşeği gördüm.

Sonunda vakti gelip kemancılar komik şarkıyı çaldılar ve ürkünç hayvan, çıkan sesten anladığım kadarıyla ayaklarında yeni nallar, sırtında bizim komed-

yenle takır tukur çıkageldi. Her tarafına kurdeleler takılmıştı (eşeği kastediyorum) ve kuyruğunu ısrarla seyircilere döndüğünden, komedyen eşekten indi, öbür tarafa döndü ve yüzü o tarafa bakacak şekilde oturarak alkış tufanı arasında şarkıyı üç defa söyledi. Bütün bu süre boyunca korkunç tedirgin haldeydim; sokağın çamuruna pisliğine epeyce bulanmış iki solgun adam çekilişi idare etmek üzere parterden davet edilip herkesin kahkahalarına maruz kaldıklarında, bana acıyıp kırk yedi numarayı çekmemeleri için onlara yalvar yakar olabilirdim.

Ama az sonra acılarımdan kurtuldum, çünkü kazanan numara arkamda, fırtına kopmadan evvel iki kızarmış dil balığı ve ceplerine doldurduğu çerezleri yemiş olan flanel ceket ve sarı atkılı bir beyefendiye vurmuştu, adam ödülü almak için sahneye indi. Bu bey içeri girdiği andan beri eşeği bayağı tanıyormuş gibi görünüyordu ve hareketlerine büyük ilgi göstermişti; şöyle akıllı uslu bir ifade kullanacak olursam, onu kendine getirip hata yaptığında ta benim kulağıma kadar gelecek şekilde, "Haddi be güzel kardaşım. Haddiee!" diyordu. İlk bindiğinde eşek onu üstünden attı, millete de bayağı bir eğlence çıktı böylece (ben dahil), ama sonradan eşeği gayet güzel bir şekilde sürdü ve çok geçmeden sessiz sakin yerine döndü. Son derece ferahlayıp sakinleşmiş olarak gösterinin kalan

kısmını gerçekten çok büyük bir zevkle izledim. Kimi zincirli prangalı, kimi güllü müllü bir sürü danslar edildiğini hatırlıyorum, bir tanesi de gönlümün sultanının yanında basbayağı sıradan kalacağı inanılmaz sevimli küçük bir yaratık tarafından. Bu kız son oyunda (büyük ölçüde, silahlarla donanmış) bir oğlan kılığında yeniden sahneye çıktı ve uğrunda birkaç kez savaşıldı. Bir Baron onu boğmak istiyordu ve her defasında bizim komedyen tarafından, bir hayalet, bir ternöv köpeği ve bir kilise çanı tarafından engelleniyordu galiba. Bunun haricinde bir tek, Baronun nereye gitmeyi umduğunu merak ettiğimi ve adamın oraya bir kıvılcım sağanağı altında gittiğini hatırlıyorum. Kıvılcımlar yok olup giderken ışıklar da sönmüştü ve bütün oyun -gemi, eşek, erkekler ve kadınlar, o sevimli küçük yaratık, hepsi— sönüp gitmiş harika bir havai fişekmiş de arkasında toz ve karanlıktan başka bir şey bırakmamış gibi gelmişti bana.

Sokağa çıktığımda vakit geç olmuştu, ay da yoktu, yıldız da yoktu, şakır şakır yağmur yağıyordu. Dağılan kalabalığın arasından çıktığımda hayalet ve baronun hafızamda çirkin birer görüntüsü kalmıştı; tarif edilemez ölçüde kimsesiz hissediyordum kendimi ve şimdi ilk defa, küçük yatağım ve sevdiğim bildik yüzler gözümün önüne geliyor, içime işliyordu. Gündüzün, evin dertlerini hiç düşünmemiştim. Annem hiç aklı-

ma gelmemişti. Kendimi içinde bulunduğum koşullara uydurmaktan ve kısmetimi aramaya gitmekten başka hiçbir şey düşünmemiştim.

Ağlamaktan ve "Of, kayboldum ben!" diyerek sağa sola koşuşturmaktan başka elinden bir şey gelmeyen bir çocuk için orduya girmeyi düşünmek, akıl var mantık var, söz konusu değildi. Kışlaya nasıl gideceğimi sorma fikrini bir yana bırakıp -daha doğrusu o fikir beni bırakıp- oraya buraya seğirttim durdum, ta ki kulübesinde bir bekçiye denk gelene kadar. Adamın ayık olması şu an beni hayretlere düşürüyor, ama kafayı bulamayacak denli cılız olduğunu düşünmek eğilimindeyim.

Bu muhterem adam beni en yakındaki bekçi kulübesine götürdü - beni götürdü diyorum, ama aslında ben onu götürmüştüm, çünkü ikimizi yağmurun altında düşündüğüm zaman, anımsıyorum, Yaşlı'ya yol gösteren Çocuk temalı kitap süsleri misali bir kompozisyon oluşturmuş olmalıyız. Korkunç öksürüyordu adam, ne zaman öksürük tutsa bir duvara dayanmak zorunda kalıyordu. Sonunda bekçi kulübesine vardık; asılı pardösüler ve çıngıraklarla süslü sıcak ve mayıştırıcı bir yerdi burası. Zom halde bir haberci benimle ilgili soruşturma yapmak üzere gönderildiğinde, ben de ateşin başında uyuyakaldım ve gözlerim babamın yüzüne açılana kadar uyanmadım. Kayboluş hikâyem

tam ve kesin olarak bu şekilde. Benim tuhaf bir çocuk olduğumu hep söylerlerdi, öyleydim galiba. Belki tuhaf bir adamımdır da.

Sen ey o hayal meyal Adamın Biri, bağışla beni sana vermiş olmam gereken rahatsızlıktan ötürü! Şimdi bile Aslan'ın altında dikildiğimde, oraya buraya koşuştuğunu, avutulmayı reddettiğini görüyorum. O gün bugündür yolumu birçok kereler kaybettim, hem de ta ne uzaklarda. Dilerim ki oralarda da başkalarına daha az rahatsızlık vermişimdir, burada sana verdiğimden!

Thames ve Medvvay üzerinde, yazlan bol bol avarelik ettiğim ücra birkaç küçük iskele var. Gündüz düşlerine akarsu çok iyi gider, şöyle güçlü bir gelgit nehri de benimkilere en iyi giden şeydir. Koca koca gemilerin denize doğru atılışım ya da zengin yükleriyle eve dönüşlerini, o minicik kıpır kıpır buharlı römorkörlerin deniz ufkunda bir oraya bir buraya pofur pofur güvenle ilerleyişlerini, kahverengi-kızıl kahverengi yelkenlerini manzaranın içindeki olgun ağaçlardan koparır gibi görünen mavna filolarını, safrası hafif yaşlı, hantal kömür gemilerinin kabaran dalgaların önünde bata çıka ilerleyişlerini, diğerleri orsa boca sabırla seyrederken pervaneli hafif gemilerle iki direkli yelkenlilerin amirane biçimde düz yol tutuşlarını, ufacık tekneleri ve kocaman beyaz ıskotalarıyla yatları, küçük yelkenlilerin zevk için de olsa iş için de olsa oraya buraya salına salına yollarını tutuşlarını ve —küçük insanların doğasında olageldiği üzere— bir bardak suda fırtına koparışlarını izlemeyi severim. Bu nesneleri seyrederken, o anki havama mükemmelen denk düşmüyorsa onlara kafa yormak, hatta onları görmek gibi bile bir yükümlülüğüm yoktur bu arada. Yükselip alçalan dalgaların şırıltı şorultusunu, ayaklarımın dibindeki dalgacıkları, ta uzaklarda şıkırdayan bocurgatı ya da henüz epey-

ce uzakta olan buharlı geminin çarklarının vınlayışını dinlemeye de hiç zorum yoktur. Üstünde oturmakta olduğum gıcırdayan küçük iskele, çamurun içindeki incecik en yüksek ve en düşük su seviyesi çizgileri, kırık dökük yükseltilmiş yol, kırık dökük bank ve şahsi görünümleriyle böbürleniyormuşçasına öne doğru eğilip sudaki yansımalarını arayan kırık dökük kazık ve yığıntılarla birlikte bütün bunlar, eriyip gidecek ve şu ya da bu türden bir hayaller silsilesine dönüşecektir. Bataklıklarda otlayan koyunlarla inekler, etrafımda daireler çizip duran ve dalış yapan martılar, zengin hasat tarlalarından yuvalarına dönen atış menzilinin bir hayli dışındaki kargalar, çıkmış balık avlamakta olan ve göğün ta tepesinden, kendisine hiç de uymuyormuşçasına hüzünlü hüzünlü bakan balıkçıl da bir o kadar uygundur herhangi bir amaca ya da amaçsızlığa. Duyular alanındaki her şey, akan suyun yardımıyla, o alanın ötesindeki her şeye yanaşacak, bir çeşit nağmeden çok da farklı olmayan, ama tam bir tanımı da bulunmayan uyuşuk bir bütün içine katılacaktır.

Bu küçük iskelelerden biri (cep aynamla oradan Nore Light'ı görebiliyorum), yetersiz bilgi birikimime yaptığı katkılardan dolayı büyük minnet duyduğum bir oğlanın gizemli şekilde peydahlanıverdiği eski bir hisarın yakınındadır. Genç bir oğlan bu, yaz güneşiyle kavrulup toz rengine dönmüş zeki bir yüzü, aynı

renkte kıvır kıvır saçları var. Kendisinde gayretli bir sorgulama ve düşünme alışkanlığıyla bağdaşmaz görünen hiçbir şey fark etmediğim bir oğlana, giderek rengi açılmakta olan morarmış bir göze (bunun nasıl meydana geldiğini merak etmiştim) böyle bakılmazsa tabii. Her mesafeden bir gümrük evi gemisini tanıma becerimi ve nehrin başında beliren, memleketine gitmekte olan bir Hindistan ticaret gemisinde, gümrük memurları gemiye bindiklerinde gözlemlenen her türlü usul erkâna vakıf oluşumu ona borçluyum. O olmasa, şu an artık gayet iyi bildiğim o tuhaf "ateşli sıtma'yı hiç duymamış olabilirdim. Eğer onun dizinin dibinden ayrılmayan biri olmasaydım, bir mavnanın yelkeni üstünde beyaz bir at gördüğümde o mavnanın kireç mavnası olduğundan bihaber tüketirdim nakd-i ömrümü belki de. Birayla ilgili kıymetli sırları da aynı şekilde ona borçluyum, talep azlığından ekşimesi nedeniyle belirli marka bir biraya karşı uyarması da buna dahil: Gerçi benim bu gencecik pirim böyle bir bozulmanın ale birası için de geçerli olduğu kanaatinde değil. Kendisi beni bataklık mantarları konusunda da aydınlattı ve bu mantarlara tuz emdirilmesi gerektiği konusundaki cehaletimi nazikçe ayıpladı. Onun bilgi verme biçimi düşüncelidir, uygun ortamı kollar. Yanımda uzanırken nehre küçük bir taş, bir çakıl parçası atar, sonra da taşın suda meydana getirdiği gitgide ge-

nişleyen dairenin ortasından konuşuyormuş gibi, tıpkı bir kâhin misali söyleyeceğini söyler. Bu formülü icra etmeden asla geliştirmez benim şu izanımı.

Bir tek Hisarın Ruhu adıyla tanıdığım bu bilge çocukla yakın zamanda, nehrin civarımızda hoplayıp zıpladığı, hayat dolu olduğu esintili bir gün şöyle biraz takıldık. Nehre inerken destelenmiş mısırların altın tarlalarda taşındığını görmüştüm ve çalışan adamlarını midillisinin eyeri üstünde izleyen al yanaklı çiftçi de bana geçen hafta nasıl bin dönümlük arazisinde uzun saplı mısır hasadı yapmış olduğunu ve nasıl ömr-ü hayatında bir haftada bundan daha iyi bir iş yapmamış olduğunu anlatmıştı. Kırda güzelim şekiller, güzelim renkler halinde barış ve bolluk vardı, hatta bu hasat yelken açıp mesafeyi yumuşatan sarı yük mavnaları içindeki hiç biçilmemiş denizi şereflendiriyor gibiydi.

İşte bu vesileyle Hisarın Ruhu, son zamanlarda nehrin o kısmında bulunan yüzer borda topları üzerine fikirlerini aktarırken donanma mimarisine dair fikirleriyle dimağımı zenginleştirip mühendis olmak istediğini anlatıyordu bana. Onun Peto ve Brassey Beyler tarafından küçük ölçekte yapılan her şeye elverişli olduğunu gördüm - beton mevzuunda mahir - demir konusunda olgun - topçuluk alanında muazzam. Kazık çakıp kanal açmaktan bahsederken beni tutunacak dalı yok hale getirdi, o işlev göremez halimle bana ne

derece tahammül etmekte olduğunu asla yeterince bilemeyeceğim. Bu şekilde söylev çekmekteyken birkaç kez gözlerini manzaranın uzak bir köşesine çevirdi ve belli belirsiz, gizemli bir korkuyla "Mekân"dan bahsetti. Birbirimizden ayrıldıktan sonra onun dersleri üzerine düşünürken bu Mekânın bizim şu malum Tersanelerden biri olduğunu ve barış zamanlarında kendini tevazuuyla gözlerden saklayıp kimseyi sıkıntıya sokmamaya çalışırcasına yel değirmenlerinin ardındaki çukurlukta, ekinlerin arasında gizlendiğini anımsadım. Mekânın sergilediği bu alçakgönüllülüğü hesaba katınca, bu Mekânı daha bir yakından tanıma kararı verdim ben de.

Mekânın içine kapanık yapısına dair olumlu kanaatim, daha bir yaklaşınca hiç de öyle bozulmadı. Ortam demire vuran çekiçlerin sesiyle çınlıyor ve altında kudretli savaş gemilerinin yapıldığı ambarlar ya da kızaklar, nehrin öbür yanından bakılınca, ciddi ve sistematik bir karaltı halinde beliriyordu. Ne var ki bütün bunlara rağmen Mekân hiç öyle kendini göstermiyor, mısır tarlaları, dans bahçeleri ve bostan sırtları altına sokulmuş, rahatına bakıyordu; kocaman bacaları tütün içen devler misali sessiz -adeta hımbıl- bir havayla tütüyor ve açığına palamarla bağlanmış büyük Vinçler de, makine yaratımı o Zürafa misali uysal ve zararsız bir orantısızlık sergiliyordu. Bitişikteki silah iskelesi üzerindeki top

ambarının masum, oyuncağa benzer bir görünüşü vardı ve bunların üzerinde yer alan vazife başındaki kırmızı ceketli nöbetçi, saat mekanizmasına benzer hareketleriyle basbayağı oyuncak havası veriyordu. Sıcak gün ışığı üzerinde parıldarken adam, mermileri kurşundan, kurşundan, kurşundan yapılma o küçük silahlı ufak tefek adam zannedilebilirdi.

Nehri geçip bir çalı çırpı ve yabani ot süprüntüsünün önüme yığılmaya çalıştığı ama başaramayıp bir köşeye dalıverdiği merdivenlere vardığımda sokak lambalarının bile birer top, mimari süslemelerinse birer top mermisi olduğunu gördüm. Ve böylece, emniyete alınmış devasa bir imtiyazlı arazi gibi birbiri üzerine örtülmüş kapılarıyla sımsıkı kapalı ve güçlü olan Mekâna geldim. Bu kapılar yutuveriyordu beni, Mekânın içinde sindirilmekteydim ve burada en başta, bir sonraki savaş zamanına kadar işi gücü bırakmışçasına silinip süpürülmüş, tertemiz bir tatil havası vardı. Gerçi aslında orada bile, Mekân öyle göründüğü kadar sakin olsa beyaz taşlar üstüne serilmiş samana pek de benzemeyecek olan bir miktar halat keneviri de yuvarlanmaktaydı depolardan.

Tın, Güm, Çın, KÜT, Bom, Takırt, Güm, KÜT, Şangır, KÜT, Çın, KÜT, Tıkırt, KÜT KÜT KÜT! Bu da ne böyle! Achilles bu, ya da yakında öyle olacak, demir zırh kaplı gemi. Bin iki yüz adam çalışı-

yor başında şu an; borda kısımlarında, pruvalarında, kıçı üzerindeki iskelelerde, omurga altında, güverteleri arasında, aşağıda ambarında, içinde ve dışında, çizgilerinin kıvrımları içinde insan evladının eğilip bükülerek girmesinin mümkün olabildiği her yerinde emekleyip sürünerek çalışmakta olan bin iki yüz adam. Bin iki yüz çekiççi, ölçümcü, kalafatçı, zırhçı, demir dövücü, işleyici, tersane işçisi; bin iki yüz tıncı, gümcü, çıncı, takırtçı, şangırcı, küt küt kütçü! Ama ortaya çıkmakta olan Achilles'in çevresinde kopan bütün bu muazzam vaveyla, tüm bunların anca bir hazırlık aşaması olduğu esas işin meydana çıkacağı o korkunç gün - yani şu an susuz kalmış kocaman isale boruları gibi iç içe geçmiş olan frengi deliklerinin kırmızı kırmızı akacağı gün, tam anlamıyla kemale ermiş Achilles'in kendini göstereceği dillere destan yankılanmaları yanında bir hiçtir olsa olsa. Güverteler arasında dumana, ateşe boğularak işlerine eğilmiş halde belli belirsiz görülen bütün bu meşgul figürler, o gün burada dumana, ateşe boğularak başka türden bir iş yapacak olan figürlerin yanında bir hiçtir olsa olsa. Geminin oraya buraya seyahat etmesini sağlayan, tonlarca demir levhayı ağaç yaprağıymış gibi oraya buraya sürükleyen borda kısmındaki buharla çalışan bütün bu makineler o sırada geminin yanı başında bir dakika dursalar kopup yırtılıp bin parçaya bölünürlerdi.

Bu Achilles'in, demir hazne ve meşe göğüsten oluşma bu azmanın yüzebileceğini, salınıp gidebileceğini düşünmek! Herhangi bir rüzgâr ya da dalga gücünün onu dağıtabileceğini düşünmek! Nerede bordasının iç tarafından kıpkızıl, cayır cayır yanan demir bir ucun dışarı çıktığını -tıpkı şu an şurada, şurada ve şurada gördüğüm gibi!- ve dışarıda bir iskele üstünde bekleyen iki adamın çıplak kolları ve balyozlarıyla bu uca hışımla vurarak simsiyah, dümdüz olana kadar darbelerini bir daha, bir daha yinelediklerini görsem, her demir levha üstünde bir sürü bulunan ve gemide de binlerce, binlerce adet olan bir perçin çivisinin vura vura yuvasına sokulduğunu gördüğümü düşünmek! Güverteden geminin büyüklüğünü hesaplama girişimimdeki zorluğun, aslında onun bir dizi demir hazne ve meşe göğüsten oluşuyor olmasından, yani içten içe hep bitip başlama sürecinde bulunmasından, yarısı hurdahaş olurken kalan yarısının kâfi gelip sapasağlam durmasından ileri geldiğini düşünmek. Sonra, borda kısmında ve gemiyi yüksekte tutan yeraltındaki çeşitli destek ve payandalar ormanının derinliklerinde, tersanenin alt kısımlarındaki sızıntı ve ıslaklıklar arasında yeniden bir inceleme yapıp üstteki ışığa karşı dışarı pırtlayıveren ve bana doğru gitgide incelen devasa kütleyi görmek, büyük zahmet ve güçlüklerle, bunun nihayet bir gemi olduğunu anlamanın olanaksızlığını

idrak etmek ve bunun, eskiçağdaki (diyelim, Veronada hani) bir amfi tiyatronun içine kurulmuş, neredeyse onu tamamen dolduran yerinden oynatılamaz, lenduha gibi bir yapı olduğu kuruntusuna saplanıp kalmaktır! Yine de, onları hidrolik basınçla geminin hatlarında gitgide incelen zarif kıvrımlar haline getirip güçlü kuvvetli, yırtıcı kuşların gagalarına benzer biçime sahip bıçaklarla en hoş tasarım gereklerine uygun şekilde yontarak perçin çivileri için -on iki santim kalınlığında- demir levhalarda delikler açan yan sanayi ve mekanik güçler olmadan bunlar bile ne işe yarardı ki! Muazzam güce sahip, dikkatli bir yüz ve hâkim bir elin kolayca idare edebildiği bu makinelerin içinde Mekânın içine kapanık karakterinden bir şeyler varmış gibi gelir bana. "İtaatkâr canavar, bu demir kütlesini her yerinde şu düzenli tebeşir izleri bulunan eşit mesafelerle şöyle baştan aşağı iyice bir ısırıver lütfen." Canavar onun işleyişine bakar, ağır başını kaldırır ve cevap verir: "Bunu özellikle yapmak istiyor değilim; ama yapmak icap ediyorsa madem—!" Katı metal, canavarın katır kutur çiğneyen dişleri arasında hararetle kıvrılıp bükülür, artık iş yapılmıştır. "Görevine bağlı canavar, şu demir kütlesine de bir bakıversen. Şu ince ince kısalan, keyfi çizgiden yontulması gerekiyor da, bakınca hoşa gitsin maksat." Canavar (hayal âleminde olan) hissiz başını aşağı indirip, aynı Doktor Johnson

gibi, çizgiye yakından bir bakar - anca yakını görebildiğinden, iyice bir yakından. "Bunu özellikle yapmak istiyor değilim; ama yapmak icap ediyorsa madem-!" Canavar anca yakını görebilen bir bakış daha atar, nişan alır ve eziyet gören parça kıvranmaya başlayıp kızgın, büklüm büklüm olmuş bir yılan gibi küllerin arasına düşer. Perçin çivilerinin yapımı, bir adamla bir oğlan tarafından oynanan gayet net bir oyundur; bunlar bir Papa Joan tablasına taptaze arpa şekeri koyarlar, birden perçin çivileri pencereden dökülüverir; ama büyük makinelerin tonu büyük Mekânla büyük ülkenin tonudur: "Bunu özellikle yapmak istiyor değiliz; ama yapmak icap ediyorsa madem-!"

Achilles gibi böyle devasa bir kütlenin, kendisi için tasarlanan ve burada, hemen yanında duran bu nispeten küçük çapalarca nasıl ayakta tutulabildiği, o bilge çocuğa atfedeceğim bir denizcilik sırrı. Ben kendi adıma, bir fili çadır direğine ya da hayvanat bahçesindeki şu gayet iri suaygırını alıp gömlek iğneme bağlamayı düşünürüm, daha iyi yani. Şu nehirde, bir gemi enkazının yanı sıra, bu geminin içi oyuk iki demir direği yatmakta. Gördüğüm kadarıyla bunlar göz görecek denli büyük, geminin bütün diğer teçhizatı da öyle. Merak ediyorum, acaba neden sırf çapaları küçük görünüyor öyle.

Şu an bunu düşünecek zamanım yok, Britanya

Deniz Kuvvetlerinde kullandıkları bütün o kürekleri yaptıkları atölyeleri gidip göreceğim de... Epey büyükçe bir binadır sanıyorum, epey uzun süren de bir iş! Binaya gelince, hemencecik hayal kırıklığına uğruyorum, çünkü iş olduğu gibi bir çatı katında yapılmakta. Uzun süren iş derken de - bu nedir yahu? Üzerlerinde vızır vızır uçuşan kelebeklerle büyükçe iki mengene mi yani? Bu mengenelerde kelebekleri çeken ne ola ki?

Daha yakma gelince bunların mengene değil, çetrefil makineler olduğunu fark ediyorum; bıçak, testere ve rende tertibatlı bu makineler, altlarına itilen ağaç parçalarını önceden çizilmiş kaderlerine uygun olarak kâh dümdüz kesiyor, kâh çapraz kesiyor, kâh çok derinden kesiyor, kâh kesmeyi tamamen kaçırıyor: Her biri kürek olacak olan bu ağaç parçaları, çok uzaktaki ormanlardan son yolculuklarına çıkıp İngiltere'ye yelken açmadan evvel işte bu şekilde kabaca o amaca uygun hale getiriliyorlar. Aynı şekilde, kelebeklerin de gerçekte kelebek değil, makinelerin şiddetiyle ağaçlardan kopup havadaki dönüşünün etkisi sonucu hızlı ve eşitsiz hareketler içinde seyrederek kanat çırpıp oynayan, yükselip düşen, paşa gönül dilediğince kelebek misali hareket eden ahşap talaşları olduğunu fark ediyorum. Ses ve hareket birden duruyor, kelebekler de sapır sapır yere dökülüyor. Geldiğimden beri, sapı he-

nüz şekillendirilmemiş bir adet kürek yapılmış oldu. Gözümle, düşüncelerimle izleyebildiğim kadarıyla, aynı kürek torna tezgâhına taşınıyor. İki döndür, bir de çentik at! Sap da halloldu. Kürek tamamdır.

Bu makinelerin muazzam güzellik ve verimliliklerini tarife ihtiyaç yok, ama bugün yerinde bir tarifi bulunuyor. Belirli bir amaç doğrultusunda alışılmadık büyüklükte bir çift küreğe ihtiyaç duyulacağı tuttu ve bunların da elle yapılması gerekiyor. Basit ve işe yarar bir tertibatla baş başa olup yerde de hızla büyümekte olan bir kürek yığınıyla baş başa kalan bir adam bu özel kürekleri baltayla kotarır. Adam (otuz yaşlarında), kelebekler falan nezaret etmeden, yontup çentikler açarak, nispeten yanma Kharon'a hediye olarak kayığını alıp onları yetmişindeki ölümüne hazırlamak üzere çalışan bir Paganmışçasına sessiz sakin çalışarak ödevini yerine getirmektedir. Adam alnını silerken makine bir dümen küreği yapacaktır. Duvardaki saatten dakikalar azalırken adam baltasıyla öğleden öncenin işini bitirene kadar çoktan döne çevrile küreğe dönüşmüş olan tahtadan koparılmış ince, geniş ahşap şerit parçalarından birikmiş bir yığının içine gömülebilmektedir.

Bu harika manzaradan tekrar Gemilere dönünce -çünkü gönlüm Mekânda olduğu kadar, gemilerin olduğu yerde de- kızakta kıvamını bulmaya bırakılan,

ahşap ve demirin faydaları sorusunun cevabını askıda bırakıp asık suratlı bir güvenle doğru zamanı kolladığı havası taşıyan birkaç yarıda kalmış ahşap duvarı fark ediyorum. Bu muhteremlerin adları, silah kapasiteleriyle birlikte yanı başlarına konmuş — insanoğluna uyarlandığında toplumsal ilişkilerde huzur ve memnuniyete oldukça imkân veren bir alışkanlık. Sağlam ve dayanıklı olmaktan çok hani ufaktan sallantılı bir kalasın üzerinden, teftiş edilip geçirilmek üzere müteahhidin şantiyesinden içeri gönderilmiş bir (demir pervaneli) nakliye gemisine ha gayret biniyorum. Askerlere yönelik düzenlemelerinin basitliği ve insaniliğiyle, ışık, hava ve temizlik koşullarıyla, kadın ve çocukları gözetmesiyle çok tatminkâr bir deneyim bu gemi. Gemiyi inceledikçe bana öyle geliyor ki gece yarısı tersane çanı çaldığında ona binmek ve sabaha kadar gemide yalnız kalmak için mebzul miktarda paraya ihtiyacım olacak; çünkü değişen zamanlar üzerinde kederle pır pır çarpan omuzluklarıyla inatçı, dediğim dedik bir alay eski zaman amirinin hayaletleri dadanıyordur oraya kesin. Gerçi şimdiki Tersanelerimizde uygulanan bu hayret verici yol ve yöntemlerden, bunlar daha yokken denize açılan, denizle cebelleşen, denizi zapt eden atalarımıza her zamankinden daha çok saygı duyacağımız ölçüde öğrenebileceğimiz şeyler hâlâ vardır. Ta bakırına kadar yemyeşil olmuş, genel

olarak da soluk ve yamalı, eski bir gemi enkazı karşısında keyfime keyif katan bu anılarla, gemiye şapkamı çıkarıyorum. O an oradan geçmekte olan toy ve yüzünde yeni yeni tüy bitmeye başlamış genç bir mühendis subay bu selamı görüp kendi üzerine alıyor - ki eminim buna tamamen layık birisidir.

Daire şeklindeki buharlı testerelerce, dikey testerelerce, yatay testerelerce, dışmerkezli hareket eden testerelerce (hayalimde) bin parçaya bölünmüş olarak keşif gezimin boş boş dolaşma faslına, dolayısıyla da Ticari Olmayan araştırmalarımın tam ortasına geliyorum.

Mekânda orada burada boş boş gezinirken oranın sessiz ve içine kapanık karakterinin alametleriyle karşılaşıyorum. Tersanenin kırmızı tuğladan yapılma ofis ve evleri üzerinde bir ağırlık, yapılanlar arasında lafını etmeye değecek hiçbir şey bulunmadığı yolunda vakur bir duruş, İngiltere'den başka hiçbir yerde görmediğim bir gösterişten kaçınma var. Beyaz kaldırım taşları, ara sıra duyulan birkaç yankı haricinde Achilles'den ve (bir tanesi bile tavır yapmayan) bin iki yüz adamından hiçbir iz taşımıyor. Bıçkı tozlarını ve rende talaşlarını akla getiren havadaki fısıltı olmasa, kürek yapımı ve kımıl kımıl hareketli testereler kilometrelerce ötede de olabilir. Buranın aşağısında, kurutulma sürecinin bir parçası olarak kerestelerin farklı ısıdaki sularda bekletildiği büyük su deposu bulunuyor. Onun üzerin-

de de sütunlarla desteklenen kısa bir dekovil hattının üstünde, suda yeterince beklemiş olan tomrukları yukarı çekip onlarla beraber dosdoğru yuvarlanarak bu tomrukları istif edilmeye götüren bir Çin Büyücüsü Arabası var. Çocukken (Tersane o zamanlar benim için tanıdıktı) Çin Büyücüsü'yle oynamayı ve bu amaç için de cihazın iyiliksever bir ülke tarafından şahsımın tasarrufuna verilmesini istediğimi sanırdım. Hâlâ da onun içinde bir kitap yazmanın nasıl bir etki yaratacağını denemek isteyeceğimi sanıyorum. Onun sağlayacağı inziva eksiksiz bir inziva olacak, tomruk yığınları arasında şuraya buraya süzülmek de yabancı ülkelerde gezinmeye yakın türden bir şey olacaktır - Kuzey Amerika ormanları, ıpıslak Honduras bataklıkları, karanlık çam ormanları, Norveç ayazları içinde, tropik sıcaklıklarda, yağmur mevsimlerinde, fırtınada boranda. Kıymetli tomruk stokları, sergilenmekten ya da etki göstermekten kaçındıkça kaçınarak, özel olarak ayrılmış yerlerde istiflenip saklanır. Bunlar kendilerini olabildiğince yok gösterir, kimseye de "Gel bana baksana!" demezler. Ne var ki dünyanın ağaçları arasından seçilirler, uzunluklarına göre, genişliklerine göre, düzlüklerine göre, eğriliklerine göre seçilirler, gemi ve teknelerin her türlü ihtiyacı hesaba katılarak seçilirler. Tuhaf biçimde bükülmüş parçalar durur şurada burada, gemi yapımcılarının gözünde değerlidir bunlar.

Bu ağaçlıkların arasında öylesine dolaşırken işçilerin teslimatı yeni yapılmış birkaç tomruğu inceledikleri açık bir alana geliyorum. Arka planındaki nehir ve yeldeğirmeniyle gayet pastoral bir sahne! Amerikan Devletleri de şu an Birlik olduğuna göre artık öyle Savaş halinde gibi de değil.

Halat ve sicim yapanların arasında öyle dolanırken, döne döne keyifli bir miskinlik halinde buluyorum kendimi; hayat sicimimin burguları bu süreçte açılıp öylesine gevşemiş görünüyor ki, çok ama çok eski günleri, hani rüyalarımın -şimdiki olgun kafamla bile bir türlü anlayamasam da hepsi korkunç rüyalardı- bitmek bilmez bir tür sicim yapımına benzediği ve sicim telleri yerine geçen uzun, ufacık iplikçiklerin döne döne birbirlerine kavuşup gözlerimin önündeki yerlerine doğru kapandığında çığlığı basmama yol açtığı günleri tekrar görebiliyorum. Sonra, yetkili birinin beline kuşak bağlayıp koca bir anahtar yığınının ağırlığı altında eğildiğine ve bir şey lazım olduğunda Mavi Sakal gibi anahtarlarına bir şeyler söyleyerek kapılardan birini açtığına inanmaya kararlı halde —yelken, seren, gemi donanımı, filikalarla dolu— depoların sessiz tavan aralarında yürüyorum. Madem böyle hissiz görünüyor bu uzun tavan araları, elektrik bataryası haber yollasın da kapılar pencereler açılsın bir şöyle ve dumanlarını saça saça, yelkenleri fora etmiş silah-

lı gemilerden bir filo firlayıversin ileri, hani şu bizim Medway'in de —şen Stuart'ın, çok da öyle şen olmayan denizcilerinin sokaklarda acından öldüğü sıra HollandalIların gelmelerine izin verdiği yer hani— denize taşımak üzere bakmaya değer bir şey var mı diye görevli olacağı gibi. Ben de işte böyle Medway'e doğru başıboş dolanıyorum, şu an tam da gelgitin yükselme vakti ve nehrin zorla bir yol açıp Achilles'in, hazır olmalarından önce bütünü taşımak maksadıyla bin iki yüz küt kütçü tarafından bekletildiği kuru limana girmek üzere güçlü bir arzu gösterdiğini fark ediyorum.

Sonuna kadar, Tersane sessiz bir yüz takınıyor; çünkü Hollanda iskelelerinin en acayibini gölgeleyen küçük, sessiz bir ağaçlıktan kapılara doğru yolumu sürdürüyorum, burada karşı yakada henüz ruhunu teslim etmiş bir gemi yapımcısının yaprak benekli gölgesi bizzat Rus Petro'nun gölgesi de olabilir pekâlâ. Böylece emniyete alınmış bu büyük imtiyazlı arazinin kapıları sonunda üzerime kapanıyor ve yeniden gemiye biniyorum: Kürekler suya dalarken nedense palavracı Piştov ile soyundan gelenleri ve Mekânın sessiz canavarlarını düşünüyorum, "Bunu özellikle yapmak istiyor değiliz; ama yapmak icap ediyorsa madem-!'leriyle. Çatırt.

O günkü işsiz güçsüzlüğüm beni Londra'nın Doğu Yakası'na çağırınca ben de Covent-gardendan ayrılıp yüzümü büyükşehir sınırındaki bu uç noktaya çevirmiş, her zamanki aylak kafamla Tippoo-Sahib ve Charles Lamb'i düşünerek Hindistan Konutunu geçmiş, benim şu küçük ahşap deniz harp okulu öğrencisini de kadim dostluğumuz hatırına şortunun dizlerinden birine sevgiyle hafifçe vurduktan sonra geride bırakmış, Aldgate Tulumbası'm geçmiş, (yağız çehresinin şeklini bozan afişlerden oluşma rezil bir kurdeşen dökmüş) Sarazen Başı'nı geçmiş, onun ta eskilerden komşusu olan Kara ya da Mavi Yaban Domuzundan veya bilmem ne zaman bu dünyadan göçmüş, bütün o taşıt kısımları bilmem nereye gitmiş olan Boğa'dan kalan boş meydandan yukarı kaptırmış gidiyordum ve yeniden demiryolları çağına çıkarak Whitechapel Kilisesi'ni geçmiş, -bir Ticaret Yapmayan Yolcu için pek de uygun düşmese de- Ticari Yol'a inmiştim. Çamurdan yana kıtlık çekmeyen bu ana yolda şöyle güzelce bir debelenip şeker fabrikalarına ait koskocaman bina sıralarının, arka sokaklardaki küçük arka bahçelerde bulunan gemi direkleriyle fırdöndülerin, civardaki kanal ve rıhtımların, taştan hatları boyunca tıngır mıngır ilerleyen Hint yük vagonlarının, eli dardaki güverte

zabitlerinin -nasıl kullanılacaklarına dair zerre fikrim olsa ucuza kapatıp mutlaka alacağım- bir dolu sekstant ve kuadrantı rehin bıraktığı rehinci dükkânlarının bolca keyfini çıkararak sonunda sağa, Wapping'e doğru yönelmeye başladım.

Wapping Old-Stairs'e tekneyle gitmek ya da o bölgeye bir bakmak gibi bir niyetim hiç yoktu, çünkü denize açılan sevdiğine o güzelim eski nağmeyi tutturarak, üstünde adı yazılı tütün kutusunu verdiğinden beri eskiden nasılsa yine aynı olduğunu söyleyen o genç kadının sadakatine inanıyorum ben (çünkü bende yok bu); korkarım bu adam bu hareketlerden hemen her zaman zararlı çıkmış, korkunç bir şekilde de ihanete uğramıştır. Yok, ben Wapping'e gidecektim, çünkü sabah gazetelerinden birinde doğulu bir sulh hakimi demişti ki Wapping kadın düşkünlerevinde sınıflama diye bir şey yoktur, rezillik kepazeliktir bu ve daha bir sürü sert sözler, ayrıca bir de durum gerçekte ne minvalde, bunu görmek istediğim için. Çünkü, bu doğulu sulh hakimlerinin ille de doğunun en akıllı insanları olmadıkları, onların bu bölgedeki St. George'da yapılan karnaval kostümü ve pantomim gösterileriyle ilgili teamüllerinden çıkarılabilir: yani genel olarak, söz konusu mevzuyu ilgili ilgisiz bütün taraflarıyla en küçük kafa karışıklığı göstermeyen bir haleti ruhiyeyle ele almak ve son çare olarak da sanığa

ne yapılması gerektiğini düşündüğü konusunda davacıya danışıp kendisine ne yapılmasını salık vereceği konusunda da sanıktan fikrini almak.

Wapping'e varmadan çok önce yolumu kaybettiğime iyice kani olmuştum bile ve böylece kendimi Türk kafasıyla daracık sokaklara bırakıverdim, nihayet oraya ulaşacaksam gitmek istediğim yere şu ya da bu şekilde gitmek üzere artık saldım çayıra, mevlam kayıra. Şöyle bir-iki saatliğine bu zahmeti bir kenara bıraktığımda, kendimi suları pis birtakım karanlık kanal havuzlarına bakan açılır kapanır bir köprünün üstünde buldum. Tam karşımda, benzi sararmış şişkin yüzü ve pis mi pis, parlak mı parlak, yapışkan mı yapışkan suretiyle, kir pas içindeki yaşlı babası Thames'in en küçük oğlu olabilecek olan, uzaktan uzağa genç bir adama ya da koca bir yüksük gibi aramızda duran granit sütun üstünde kendisiyle ilgili bir levha bulunan şu boğulan adama benzer bir mahluk duruyordu.

Bu hayalete buranın ismi ne diye sordum. Dehşet bir sırıtış ve boğazında çağıldayan suya benzer bir sesle cevap verdi buna:

"Bay Baker'ın kapanı."

Böyle durumlarda konuşmanın entelektüel baskısına aynı şekilde mukabele etmek benim için büyük bir hassasiyet arz ettiğinden, bir yandan bu sohbetin anlamı üzerinde kafa yorarken bir yandan da karşımdaki

hayaleti dikkatle süzüyordum — derken kanal havuzlarının üzerindeki yatay bir demir parmaklığa sıkıca yapışmaya verdim kendimi. Bu Bay Baker kesin bu bölgenin şu anki sorgu yargıcıdır diye bir esti kafamdan.

"Tam İntiharlık yer ha," dedim, aşağıdaki kanal havuzuna bakarak.

"Sue mu?" diye karşılık verdi hayalet, gözlerini dikerek. "Evet ya! Poll da hem. Emily gibi aynı. Nancy bir de. Jane de;" her isim arasında demir parmaklığa iyice bir yapışıyordu; "vırt zırt diğerleri de. Şapkalarıydı, şallarıydı vın, fırlayıverir, seğirtirler peşine, uçuverirler aşağı buracıktan. Hep de buradan uçuverirler aşağı. Bir gibi falan."

"Sabahın biri, değil mi?"

"Valla," dedi hayalet, "belli mi olur bunların işi. İki de olur bunlara. Üç de. Gecenin her vakti. Amman diyeyim!" Burada hayalet yüzünü parmaklığa dayadı ve alaycı bir şekilde glu-gluladı. "Birileri geliyor galiba. Ortalıkta şapırtıyı duyacak bir aynasız ya da herifçioğlunun biri varsa buradan atlamazlar."

Bu sözleri yorumladığım kadarıyla, bu herifçioğlu ya da işte avam tabakasına mensup kişi bendeniz oluyordu. Bu gösterişsiz kişiliğe uygun olarak şuna dikkat çektim:

"Bunlar çoğunlukla sudan çıkarılıp hani hayata döndürülüyorlar, öyle değil mi?"

"Hayata mı döndürülüyorlar, bilmem," dedi, nedendir bilinmez, bu sözcüğe çok çok itirazı olan hayalet, "bunlar düşgünnerevine getirilip sıcak suyun altına sokuluveriyorlar, kendine getiriliyorlar yani. Ama hayata mı döndürülüyorlar, bilmem," dedi hayalet; "aman, neyse ne canım!" - ve kayboldu.

Hayalet saldırganlaşma arzusu göstermiş olduğundan bir anda yalnız kalakalınca pek de üzülmedim buna, hele de keçe gibi dolaşık kafasını döndürerek işaret ettiği "düşgünnerevi" o an tam burnumun dibindeyken. Böylece Bay Baker'ın (köpürtüle köpürtüle yıkanmış isli bacalar gibi, ucu köpük bağlamış) korkunç kapanını terk edip bir cesaret, hiç mi hiç beklenmiyor, gayet de tanınmıyor olduğum düşkünlerevinin kapı zilini çaldım.

Işıl ışıl ve cevval, ufak tefek bir müdire, elinde bir deste anahtarla benim evi görme talebime cevap verdi. Kadının hızlı, cıvıl cıvıl ufacık endamını ve zeki gözlerini gördüğümde sulh hâkimi ortaya koyduğu hususlarda ne kadar haklıydı, kuşkulanır oldum.

Gezginimiz önce en kötüsünü görsün (böyle ima etti müdire hanım). Buyursun görsündü her şeyi yani. Adım Hıdır, elimden gelen budur.

Bu, "Murdar koğuşlarf'na girişimizin yegâne hazırlığıymış. Bu koğuşlar, düşkünlerevinin daha modern ve ferah ana bölümünden bayağı ayrı, kaldırım

taşı döşeli bir avlunun iyice uzak bir köşesine sıkıştırılmış eski bir binanın içindeydiler. Zamanın gerisinde bir bina azmanının içindeydiler - yapıları gereği her türlü yakışıksızlığı, itiraz götürürlüğü haiz, anca hastaların üst kata, ölülerin alt kata geçmesine elverişsiz, izan yoksunu, daracık, dimdik merdivenlerle ulaşılabilir basit bir dizi tavan arası ve çatı katı.

Bu sefil odalarda kimi karyolada kimi (anladığım kadarıyla, değişiklik olsun diye) yerde her nevi sıkıntı ve hastalıktan mustarip kadınlar yatmaktaydı. Ortamdaki genel renk, tutum ve koşul tekdüzeliği ile tekbiçimliliği altında halen saklı bulunan olağanüstü ifade çeşitliliğini ancak bu sahneleri dikkatle gözlemleyen kimseler fark edebilir. Sonsuza dek bu dünyaya sırtını dünmüşçesine bir parça kıvrılıp bir yana çevrilmiş bedenler; yastıktan yukarı edilgence bakan, aynı anda hem kurşun rengi hem de sapsarı, ilgisiz yüzler; birazcık sarkmış, bitkin ağızlar; öylesine cansız, kayıtsız, öylesine hafif, ama öylesine de ağır eller; her ot minderde bunlar vardı işte; ama bir yatağın yanı başında durup orada yatan şahsa ufaktan bir kelam edecek olduğumda o eski toprak hayalet yine simaya büründü ve Murdar koğuşunu panayır misali türlü çeşitten renge bürüdü. Kimsenin yaşamakla falan işi yokmuş gibi görünüyordu, ama kimse de şikâyet etmiyordu; ağzı açılan, kendisi için ne mümkünse yapılmış olduğunu,

hizmetlilerin çok iyi ve sabırlı olduklarını, ağrı sızıları çok büyükse de hiçbir şey istemediklerini söylüyordu. Perperişan durumdaki odalar, böyle odalar artık ne kadar olabilirse o kadar temiz ve rahattı, bakımları yapılmasa bir haftada karantina koğuşuna dönerlerdi.

Bizim çevik müdire hanıma medeniyet görmemiş bir başka merdivenden yukarı eşlik edip, zekâca geri ve engellilere ayrılmış daha iyi durumda bir çatı katına çıktım. Önceki koğuşlarda pencereler okul çocuklarının kuş kafeslerinin cepheleri gibiyken burada en azından Işık vardı. Ateşin üzerinde sağlam bir ızgara bulunuyordu ve ocağın her iki yanında, bu ızgaranın genişliğiyle birbirinden ayrılmış vaziyette, şu bizim harikalarla dolu insan soyumuzda görüp görülebilecek ha gitti ha gidiyor halinden memnuniyetin ta dibi olan bir vakar posasına sahip iki yaşlı hanım duruyordu. Bariz biçimde birbirlerini kıskanıyordu bunlar ve (ocaklarına ızgara geçirilmemiş kimi insanların yaptığı gibi) bütün zamanlarını zihnen birbirini küçümsemek, komşularını kendini beğenmişlikle gözetlemekle geçiriyorlardı. Bu mostralık dar kafalı hanımefendilerden biri aşırı derecede konuşkandı ve Pazar günleri kilisedeki ayine katılmak adına güçlü bir arzusu olduğunu ifade ediyor, kendisine bu ayrıcalık tanındığı zaman çok büyük bir ilgi kaynağı ve avuntu bulduğunu söylüyordu. Dedikoduda eline su dökülemezdi, ayrıca öyle şen şakrak ve zararsız

bir hali vardı ki tam doğulu bir hâkime göre bir vaka diye düşünmeye başlamıştım, ta ki onun şapele son gidişinde oraya küçük bir sopa gizlediğini ve karşılık verildiğinde birden bu sopayı çıkarıp cemaati güzelce bir benzeterek ortalığı birbirine kattığını öğrenene dek.

İşte böyle, bu iki yaşlı hanım, ızgaranın genişliğiyle ayrılmış vaziyette -öbür türlü birbirlerinin saçını başını yolarlardı yoksa- birbirlerinden şüphelenerek, kafaları galeyan halinde bir dünya, bütün gün öylece oturuyorlardı. Çünkü odadaki diğer herkeste de galeyan hüküm sürüyordu; üst dudağı kocaman, ellerini önünde kavuşturmuş, gözleri birini yakalama ya da tutma zamanını kollar şekilde ağır ağır hareket ederken gücünü bastırıyor ve koruyor havası taşıyan yaşını başını almış, güçlü kuvvetli yoksul koğuşçu kadın hariç. (Muhterem dostum Bayan Gamp'in ailesinin geri planda kalmış bir ferdi olduğunu üzülerek teşhis etmiş olduğum) bu nazik şahsiyet şöyle dedi: "Heb böle bunnar, efendim. Bi bakmışınız, pat düşüve'mişler, Ay'dan mı düşüyonuz araba atı gibin behey mübarekler, di mi yani efendim. Biri düştü mü de öbürü de düşüveri', kimiley dördü beşi onnarın üstüne, bi' patırtıdır bir kıyamettir, üstünüze afiyet! - hele şu genç kadın da yok mu, nah şu, ifrit kesilir tepeleriye."

Bunu söylerken bu genç kadının yüzünü de eliyle yukarı çevirdi. Bu genç kadın yerde oturmuş, zihinsel

engellilerin en önünde kara kara düşünüyordu. Yüzünde de başında da öyle itici bir şey yoktu. Saralısından isterilisine, göründüğü kadarıyla daha kötü durumdaki bir sürüsü de etrafındaydı, ama onun burada durumu en kötü olan kişi olduğu söyleniyordu. Kendisiyle biraz konuştuğumda hâlâ yüzü yukarı dönük, düşünceler içinde oturuyordu ve gündüz güneşinin ışıltısı yüzünde parlıyordu.

- Bu genç kadının ve ciddi rahatsızlıkları olan geri kalanların zihinlerinde, o donuk, perişan halleriyle kara kara düşünür durumda oturur veya uzanmış yatarlarken, gün ışığındaki toz zerreleri arasında sağlıklı insanlara ve sağlıklı şeylere dair küçücük de olsa bir şeyler beliriyor mudur acaba? Bu genç kadın yaz mevsiminin ortasında böyle arpacı kumrusu gibi düşünürken, oralarda bir yerlerde ağaçlar, çiçekler, hatta dağlar ve koca denizler olduğu aklına geliyor mudur ki? O kadar uzağa da gitmeyelim, bu genç kadının o genç kadına dair — burada bulunmayan ve buraya hiç gelmeyecek olan, kur yapılan, okşanan, sevilen, kocası olan, çocuklar doğuran, bir evde yaşayan, kendi yediği bu fırçaları, çektiği bu hırpalanmaları yaşamanın ne olduğunu hiç bilmeyen o genç kadına dair şöyle bir gıdımcık fikri var mıdır ki acaba? Ve bu genç kadın, Allah yardımcısı olsun onun, o zaman kendini bırakıp araba atı gibi Ay'dan düşüyor mudur ki?

Küçük çocukların seslerinin böylesine umutsuz bir yerin içine işleyerek oluşturduğu ses bana hoş mu geldi, acı mı verdi bilemiyordum. Bu bitap dünyanın aslında o kadar da bitkin olmadığı, kendini sürekli yenilediği, unutulmaması gereken bir şeydi; ama bu kadın kısa bir zaman öncesine kadar çocuktu ve çocukluğunun üzerinden çok geçmemiş biri de dolayısıyla aynen onun gibi olabilirdi. Mamafih, uyanık müdire hanımın çevik adımları ve gözleri önüme düşüp (vakarları çocuklarca sarsılan) o iki dar kafalı hanımefendiyi geçerek beni bitişikteki çocuk bakımevine yöneltti.

Bir sürü bebek vardı burada, birden çok da güzel genç anne. Çirkin genç anneler, asık suratlı genç anneler, duygusuz anneler de vardı. Ama bebekler henüz herhangi bir kötü ifade edinmemişlerdi ve yumuşak yüzlerinde bunun tam tersini gösterdiği söylenebilecek her türlü emareye karşın, pekâlâ Veliaht Prensler ve Prensesler olabilirlerdi. Fırıncının adamına kızıl kafalı bir dilenci ve kendim için şöyle hızlıca bir çörek yapıp fırına atıversin diye gayet şairane biçimde sipariş verme zevkini yaşadım, bu da bana kendimi daha bir iyi hissettirdi. Bu ara öğün olmasa -görevine bağlılığına artık gerçekten saygı duymuş olduğum- benim şu hızlı müdire hanımın buranın ardından beni çekip önüm sıra yol gösterdiği "Dik Başlılar"a gidecek havada olur muydum, şüpheliyim.

Dik Başlılar, bir avluya bakan küçük bir odada üstüpü çıkarmaktaydı. Sırtlarını pencereye vermiş, önlerinde bir masa ve ellerinde işleriyle, bir oturma sırasına dizilmiş oturuyorlardı.En yaşlı Dik Başlı, hadi olsun olsun yirmisindeydi; en genci, hadi o da olsun olsun on altısında. Ticaret amaçlı olmayan onca yolculuk yaptım, bir Dik Başlı itiyadı neden bademciklerle küçük dili etkilesin, bir türlü anlamamışımdır; ama hep de şunu gözlemlemişimdir ki, ister gariban mektebinden olsun ister Old Bailey'den, her cins ve sınıftan Dik Başlılarda, bademciklerle küçük dilin hastalıklı bir üstünlük kazandığı tek bir ses bulunmakta.

"İki buçuk kilo bi' de ha! İki buçuk kilo mu çıkartacam ya," dedi Dik Başlılar Şefi, başı ve çenesiyle zamandan kazanarak. "Şöyle bi' yerde, şu kazandı'ımızla iyi bile çıkarıyoz ha!"

(İş miktarının artırılma olasılığının hafiften çıtlatılmasına karşılıktı bu. O aralar iş kesinlikle ağır değildi, çünkü Dik Başlılardan biri günlük işini bitirmişti bile -daha saat iki olmamıştı- ve kafayı da ona tam uydurmuş olarak, bitmiş işinin arkasında öylece oturuyordu.)

"Güzel Ev bura, di mi müdirem?" dedi Dik Başlı İki, "kızın biri tek kelime etmeyegörsün, hemencecik bitiverir bi' gürevli!'

"Hele seni haybeye bi' hapse göndersinler de o za-

man gör bakalım!" dedi Şef, üstüpüsünü müdirenin saçıymış gibi çekiştirerek. "Gerçi her yer bur'dan güzeldir, o da var ya, şükret gene sen!"

Katlanmış kollarıyla Üstüpü Başı'nın başını çektiği bir kahkaha koptu Dik Başlılardan - bir şey çıkmıyordu ondan ya, muhabbetin dışında kalan avcı erlerinin komutasındaydı gene de.

"Eğer her yer buradan güzelse," dedi benim kıpır kıpır kılavuzum en sakin haliyle, "yazık, bırakmayıp da elinizdekinin kıymetini hileydiniz ya."

"Yav yok, yoktu ki benim, müdirem,' diye karşılık verdi Şef üstüpüsüne bir kez daha asılıp düşmanın alnına manalı manalı bakarak. "Deme öyle, müdirem, yalandır o ya!"

Üstüpü Başı avcı erlerini tekrar yola getirdi, çekişti ve geri çekildi.

"Ben de gidecek değildim bi' yere," diye bağırdı Dik Başlı İki, "dört yıl falan tek bir yerdeydim gerçi ya -gidip de bana uymayan bir yerde duracak değildim ben- aman! Bi' de ailede öyle muhterem zatlar olmayınca - aman! Bi' de artık şansıma mıdır şanssızlığıma mı, milletin kendine bi' öyle havalar, bi' böyle havalar verdiği bi' yer — aman! Yok bi' de bu onların suçu değilmiş de, tam tersine, işleri bozan, yüzüne gözüne bulaştıran benmişim gibi - yok yaa!"

Bu konuşma sırasında Üstüpü Başı, avcı erlerinin

dikkatlerini tekrar başka yöne çekmiş, sonra tekrar geri çekilmişti.

Ticaret Yapmayan Yolcu dikkat çekecek oldu, hani acaba, Dik Başlılar Şefi ile Bir Numara sulh hâkiminin huzuruna getirilen o iki genç kadın olabilir miydi ki?

"Evet!" dedi Şef, "biziz onnar! Çog acayibtir ama, baktık ortada görevli yok, topukladık gine. Burada ağzını açaman, görevli olmadan."

İki Numara bastı kahkahayı (küçük dilini şaklata şaklata), peşinden de avcı erleri, aynen.

"Minnettar olurdum valla," diye itirazda bulundu Şef Ticaret Yapmayana yan yan bakarak, "bir yerlere alsalar beni ya da yurtdışına falan. Bu kıymetli Ev'den gına geldi bana ha, hem valla hem billa."

İki Numara da öyledir kesin, öyleydi de. Üstüpü Başı da öyledir kesin, öyleydi de. Avcı Erleri de öyledir kesin, öyleydiler de.

Ticaret Yapmayan, evinde şöyle derli toplu sıkılgan meşrep birine lüzum duyan herhangi bir hanım ya da beyefendinin aklına esip de, numune diye kendini ileri sürecek olsa, bu önde gelen iki Dik Başlı'dan ikisini de hizmetine almasının kendisine pek olası görünmediğini çıtlatacak oldu.

"Burdan da bi cacık olmaz ki," dedi Şef

Ticaret Yapmayan, bunu bir denemekte fayda olabilir diye düşündü.

"Yok yok, olmaz ya," dedi Şef.

"Aman, ne fayda olacak ya," dedi İki Numara.

"Hem ne minnettar olurdum ha, bir yerlere alınsam, yurtdışına falan," dedi Şef.

"Valla ben de ha," dedi İki Numara. "Ne minnettar olurdum, ne minnettar hem de."

Üstüpü Başı bunun ardından ayağa kalktı, yeniliği dile getirildiğinde bittabi hazırlıksız dinleyicilerini yerinden zıplatması beklenebilecek yepyeni bir fikir olarak, bir yerlere alınsa, şöyle yurtdışına falan, ne biçim de minnettar olacağını beyan buyurdu. Ve sonra sanki "Hanımlar, haydi hep beraber!" demişçesine, bütün Avcı Erleri aynı telden çalmaya başladılar. Biz de bunun üzerine onlardan ayrılıp o ihtiyar ve takatsiz haldeki kadınlar arasından uzun bir yürüyüşe başladık, ama işte bu yürüyüş esnasında avluya nazır herhangi bir pencereden ne zaman dışarı baksam, başımı çıkardığım anda Üstüpü Başı ile diğer bütün Dik Başlıların aşağıdaki pencerelerinden başlarını uzatıp beni aradıklarını ve kafamı gösterdiğim anda hiç sektirmeksizin beni yakalayıverdiklerini görüyordum.

On dakikada, gençlik denen altın çağ, hayatın en güzel evresi ya da dinç bir yaşlılık dönemi gibi fasaryadan hikâyelere inanç minanç kalmamıştı bende. On dakikada, kadın milletinin bütün ışığı nuru fos diye sönmüş, bu kubbede o minvalden, titreyip sönümle-

nen son dumanlar dışında tek bir şey baki kalmamıştı adeta.

Çok ilginç bir şey de bu donuk yaşlı kadınların orada pek revaçta olan tek bir ahbaplık kavramlarının olmasıydı. Bir ziyaretçinin farkına varan ve yatakta olmayan her yaşlı kadın, her zamanki yerine aynı şekilde aksaya aksaya gidiyor, bir dizi donuk yaşlı kadından biri olarak dar bir masanın karşı tarafında bulunan diğer bir dizi donuk yaşlı kadının karşısına geçiyordu. Bu şekilde dizilmek gibi bir zorunlulukları da yoktu; bu onların "misafir kabul" tarzıydı. Kural olarak, birbirleriyle konuşmak, ziyaretçiye bakmak ya da herhangi bir şeye bakmak gibi bir girişimde bulunmuyor, bir nevi gariban yaşlı inekler misali sessizce ağızlarını çalıştırıyorlardı sadece. Bu koğuşlardan bazılarında üç-beş yeşil bitki görmek güzeldi; bazılarında da emsallerinden ayrıldığında hemşirelik yaparak bu görevde gayet iyi çıkaran tek başına bir Dik Başlı vardı; bu koğuşların her biri, dinlenme odası, uyku odası ya da her ikisinin birleşimi, özenle temizlenmiş ve ferah hale getirilmişti. Benim çizgimdeki çoğu gezgin gibi böyle yerlerden çok görmüştüm ve böylesini, bundan daha bakımlısını hiç görmemiştim.

Yatalaklar arasında büyük sabır, yastığın altındaki kitaplara büyük güven, TANRIya büyük inanç vardı. Hepsi birbirinin halinden anlıyor, ama hiçbiri iyileş-

me umuduna kapılmaya yanaşmıyordu pek; genel itibarıyla, orasında burasında bir sürü rahatsızlığı olmak ve diğerlerinden daha kötü bir durumda olmak biraz da ayrıcalık olarak görülmekteydi. Bazı pencerelerden bütün canlılığı ve hareketliliğiyle nehir görülebiliyordu; gün ışıl ışıldı, ama pencereden dışarı bakan kimseciklere rastlamadım ben.

Büyük bir koğuşta, birbiriyle iyi anlaşan Başkan ve Yardımcısı gibi, ateş başında imtiyazlı koltuklarda oturmuş, doksanını geçmiş iki yaşlı kadın bulunuyordu. Doksanına yeni basmış ve daha genç olanı sağırdı, ama çok da değil, duyması kolayca sağlanabiliyordu. Gençlik çağlarındayken bir çocuğa bakıcılık yapmıştı ve o çocuk da şimdi kendisinden daha sağlıksız olup aynı odada kalan başka bir yaşlı kadındı. Müdire hanım bunu söylediğinde söyleneni mükemmelen anladı ve çeşitli baş sallamalarla, parmak hareketleriyle söz konusu kadını işaret etti. Bu çiftin doksan üç yaşında olup, resimli bir gazetenin önüne oturmuş (ama gazeteyi okumayan) daha yaşlı olanıysa pek öyle sağır olmayan, tam eski toprak, insanı hayretlere düşürecek ölçüde hoş sohbet, parlak gözlü yaşlı bir hanımdı. Kocasını kaybedeli çok olmamıştı ve buraya geleli bir yılı geçmiş geçmemişti. Massachusetts Eyaleti'ne bağlı Boston'da olsa bu zavallı yaratığa şahsen hitap edilir, bakımı kendi odasında yapılır, hayatı da ev dışında ge-

çen rahat bir hayata nazikçe benzetilebilirdi. Kendini uzun ve çetin geçen doksanı aşkın yıl boyunca düşkünlerevinden uzak tutmuş bir kadın için İngiltere'de bunu yapmak çok şey mi olurdu? Britanya Tanrı'nın emriyle, masmavi ummandan onca alegorik karmaşayla ilk boy gösterdiğinde, koruyucu melekleri bunu onca göklere çıkarılan Bildirge'de kesinkes yasaklamışlar mıydı?

Cevval müdire hanımın bana gösterecek başka bir şeyi kalmadığında yolculuğumun amacına ulaşmış oldum. Onunla kapıda el sıkışırken kendisine, Adalet'in ona çok da iyi davranmamış olduğunu ve Doğunun bilge insanlarının yanılmaz olmadıklarını düşündüğümü söyledim.

Şu an evime doğru yol alırken, bu murdar koğuşları konusunda kendimi ikna etmeye çalışıyordum. Bunların var olmaması gerekiyor, şöyle edep adap, insaniyet sahibi kimse bunları göremiyor ve bundan kuşku duyamıyor. Peki bu Birlik ne iş yapıyor ki? Gereken değişiklikler birkaç bin pounda patlar; zaten halihazırda masraflarını karşıladığı üç tane düşkünlerevi var, bunların sakinleri de biçare hayatlarını sürdürmek için canla başla çalışıyorlar ve de en kıtı kıtına yaşayanlar ölçüsünde yoksulluk yardımı alıyorlar. İşte bu Birlik'e ait yoksul bir mahalle pound bazında beş, altı penilik diye görülürken aynı şekilde zengin Hanover-squa-

re, Saint George's Mahallesi pound bazında yedilik , Paddington aşağı yukarı dörtlük, Saint James's, Westminster onluk görülüyor! Bu bakımdan eksik kalanlar da ancak Yoksulluk Oranlarının denkleştirilmesiyle tamamlanabiliyorlar. Ticari olmayan tek bir yolculuğuma dair bu notlarda yer verebileceğimden çok daha fazla şey var eksik bırakılan ya da kötü yapılan; ama Doğunun bilge adamları bu konuda şöyle akıllı uslu iki kelam etmeden önce kuzeye, güneye ve batıya bir bakmalılar; bir de Süleyman'ın tahtına kurulmadan evvel bir sabah Tapınak'ın çevresindeki dükkânların, evlerin içine iyice bir baksınlar ayrıca ve kendilerine sorsunlar önce: "Bu yoksul insanlar —birçoğu kendini düşkünlerevinin zar zor dışında tutabilen bu insanlar— daha ne kadarına katlanabilir ki?"

Eve doğru giderken bir başka mesele daha vardı kafamı kurcalayan, çünkü Bay Baker'ın kapanının havalisinden tamamen çıkmadan önce St. George's-in-the-East'teki düşkünlerevinin kapısını çalmış ve burasının bu civarda son derece muteber bir kurum olduğunu, kafası çok iyi çalışan bir yönetici tarafından gayet layıkıyla yönetildiğini görmüştüm. İnatçı bir fodulluk ve ahmaklığın ayrıca beraberinde getirebileceği zararı da örnek olarak dile getirdim. "Burası demin gördüğüm o kadın erkek yaşlı dilencilerin ayin için toplandıkları salondu, değil mi?" — "Evet. - "Enstrü-

man eşliğinde mi Mezmur söylerlerdi?" — "Çok isterlerdi bunu, hem de çok; inanılmaz merak ederlerdi bunu." — "Peki enstrüman bulamadılar mı?" — "Valla, piyano bile gayet rahatlıkla bulunabilirdi, ama işte şu aksi çekişmeler takışmalar yok mu-" Ah! daha iyidir, benim güzel giyimli Hıristiyan dostum, çok daha iyidir şarkı söyleyen çocukları kendi hallerine bırakmak, ahaliyi de kendi başlarına şarkı söyler bırakıp gitmek! Gerçi siz benden daha iyi bilirsiniz ama, bir zamanlar öyle yaptıklarını okumuştum galiba, "onlar bir ilahi okudukları sırada" Birisinin (güzel giyimli olmayan Birisinin) Zeytin Dağı'na çıktığını.

Yanı sıra yürümekteyken her taşın bana "Bu tarafa dönsene, efendi, bak neler neler var yapılacak daha!" diye seslenir gibi olduğu bir şehrin sokaklarında bu eften püften sefilliği düşünmek yüreğimi sızlattı. Ben de zihnimi, gönlümü ferahlatacak başka düşüncelere yönelttim bir şekilde. Fakat bunu yapabildim mi bilmiyorum, çünkü aklım fikrim dilencilerle öylesine doluydu ki en nihayet olup olabilen bütün değişiklik, anılarımı bin tanesinin değil de bir tek dilencinin ele geçirmesi oldu.

"Affedersiniz, bayım," demişti bir başka seferinde beni bir kenara çekerek, güven verici bir tonla, "ama daha iyi günler de görmüşümdür bendeniz."

"Bunu duyduğuma çok üzüldüm."

"Bayım, yöneticiye karşı bir şikâyetim olacak."

"Sizi temin ederim, benim burada bir hükmüm yok. Eğer olsaydı ama-"

"Ama bayım, siz ve daha iyi günler görmüş bir adam arasında olsun, şunu dile getirmeme izin verin. Yönetici de ben de masonuz, bayım, ona sürekli imza veriyorum ben; ama kendim bu talihsiz konumda olduğum için, bayım, o bana imza vermeye yanaşmıyor!"

Dün gece şu ünlü "Ölüm Dansı"nı inceliyordum, bugün de oradaki iç karartıcı eski ağaç baskılar, orijinalinde bulunmayan korkunç bir tekdüzelik içinde yeni bir anlamla canlandılar zihnimde. O tekinsiz iskelet, sokaklar boyu önüm sıra takırdayıp durdu, çok fena bir izlenim bıraktı; ama öyle kılık değiştirme zahmetine girmiş de değildi. Ne öyle santur çalıyordu, ne çiçekten taçlar kuşanmıştı alnına, ne tüy sallıyordu, ne dökümlü giysilere ya da kuyruklara bürünmüş halde kırıta kırıta gidiyordu, ne şarap kadehi kaldırıyordu, ne ziyafete çökmüştü, ne zar atıyordu, ne de altın sayıyordu. Yürüdükçe yoluna kıyan öyle aç açık, cılız bir iskeletti.

Yağmur çiseleyen bir kasım günü, bu katı ölüm dansına sahne olan yer, Londra'nın doğu tarafında bulunan ve o kirli nehirle çizilen Ratcliff ve Stepney sınırlarıydı. Arka yollar, avlular ve sersefil evlerden oluşan pis bir ara sokaklar labirenti, tek kişilik odalarda son buluyordu. Bir pislik, paçavra ve açlık sahrası. En çok, istihdamın terk ettiği ya da anca kesik kesik ve nadiren uğradığı bir sınıfın yaşadığı bir çamur çölü. Bunlar hiçbir surette öyle elinden iş gelir tamirciler değildirler. Emekçidir bunlar sadece - liman işçileri, kıyı işçileri, kömür taşıyıcılar, taş taşıyıcılar, odun ya-

rıcılarla su çekiciler gibi yani. Ama işte, bir şekilde türemişler ve çileli ırklarım çoğaltmaktadırlar.

Olsa olsa tüyler ürpertici bir şaka gerçi ya, iskelet burada oyun oynuyor gibime geliyordu hani. Duvarlara rüzgâr ve yağmurun bozup paçavraya çevirdiği seçim afişleri yapıştırmıştı. Harabeye dönmüş bir evin pencere kanatları üstüne tebeşirle oyların durumunu bile özetlemişti hatta. Acından ölen özgür ve bağımsız kimselerden, Falanca ve Filancaya oy vermelerini; partilerin vaziyetiyle memleketin refahını göz önüne alarak (bunların ikisi de onlar için büyük ehemmiyete sahipti zannediyorum) şişmanlamamalarını; bunun yerine, her biri diğeri olmasa bir hiç olan Falanca ve Filanca'yı meclise seçerek şanlı ve ölümsüz bir bütün oluşturmalarını istemekteydi. Bizim iskelet bu keşişlere has fikrinde hiçbir yerde daha zalimce alaycı olamaz tabii!

Falanca'yla Filanca'nın ve Parti denen kamusal nimetin ileri görüşlü planları üzerinde kafa yorarken, bunların İngiliz ırkından binlerce kişinin (kim bilir kaç kişi?) fiziksel ve ahlaki çöküşünün önüne geçme, sadece çalışıp yaşamak isteyenler için millete faydalı istihdam yaratma, kurları eşitleme, çorak toprakları işleme, dış göçü kolaylaştırma ve her şey bir tarafa, gelecek nesilleri koruyup yararlı kılma, dolayısıyla da gitgide artış gösteren milli zaafı güce dönüştürme

planları, hani diyelim ki bu umut verici gayretleri üzerinde kafa yorarken dar bir sokaktan aşağı sapıp bir-iki evi inceleyecek oldum.

Bir tarafında çıkmaz bir duvar bulunan karanlık bir sokaktı bu. Evlerin neredeyse bütün dış kapıları açık duruyordu, ilk girişten geçip bir oda kapısını çaldım. Girebilir miyim? Girebilirdim, istiyosam, bağyım.

Odadaki kadın (İrlandalı) bir rıhtım ya da mavnadan getirilmiş birkaç tane uzun tahta çubuk çıkarmıştı ve bunlar şimdi hemen, iki demir tencereyi kaynatmak üzere, öbür türlü boş olan ocak ızgarasının içine atılmıştı. Bu tencerelerden birinde biraz balık vardı, diğerindeyse birkaç patates. Yanan odunun alevi masayı, kırık bir iskemle mi ne, onu ve şömine rafının oradaki eski, ucuz birtakım süs çanak çömleği görmemi sağladı. Kadınla birkaç dakika konuştuktan sonradır ki, yerde, köşede duran (ve bu üzücü durumlar hakkında önceden tecrübem bulunmasa "yatak" olduğundan pekâlâ hiç kuşku duymayabileceğim) fecaat bir kahverengi yığın gördüm. Yığının üstüne bir şey atılmıştı, nedir bu diye sordum.

"Burada kalan zafallıcık o, bağyım; hali de harap, bunca zaman böyle olması çok fena, hiç olmasa iyiydi ya, bütün günü uyuyo da uyuyo, bütün gece de ayakta, hepsi kurşundan oldu, bağyım."

"Neden oldu?"

"Kurşundan, bağyım. Kurşun fabrikasından, kesin, kadınları alıyolar günde on sekiz peniye, bağyım, o da yeterince erken başvurmuşlarsa, şansları varsa, ihtiyaç duyuluyorsa; kurşun zeherlenmesinden oldu onunki, bağyım, bazısı hemencecik kurşun zeherlenmesine uğrar, bazısı da, çok değil tabii, heç olmaz; yani bünyesine göre değişir, bazı bünye güçlüdür, bazısı zayıf, onun bünyesi de kurşun zeherine uğradı işte, düşman başına; beyni aktı kulağından zavallımın, hele o ıstırabı da yok mu; işte böyle yani, ne eskik ne fazla, bağyım."

Konuşan, orada inleyen hasta genç kadının üzerine eğildi, başındaki bandajı çıkardı, görüp görebileceğim en küçük ve en perişan haldeki arka avludan gün ışığı girsin diye bir arka kapıyı itip açtı.

"İşte ona olan bu, bağyım, kurşun zeherlenmesi olunca işte; gece gündüz böyle, hasta zavallıcık, acısı da feci; Allah şahit, kocam şu dört gündür sokak sokak geziyor, işçidir kendisi, o kadar geziyor, çalışmaya da hazır, ne iş var, ne ocakta ateş, ne de rızık, anca azıcık bi'şey tencerede, iki haftadır da on şilinden kuruş fazlası yok; Allah yardımcımız ola! Yoksulluk diz boyu bizde, karanlık, soğuk, her şey var valla."

Sonradan uygun bulduğum takdirde bu kendimi inkâr edişimin acısını çıkartabileceğimi bilerek bu ziyaretler boyunca hiçbir şey vermeme kararı almıştım. Bunu, insanları denemek için yapıyordum. Hemen şu

an ifade edebilirim ki, yakından gözlememe rağmen, para vermemin beklendiğine dair en ufak bir emare görememiştim: Hal-i pür melallerinden bahsedildiği için minnettardı bu insanlar, hallerinden anlayan birinin çıkması onların teselli bulması için yeter de artardı bile; herhangi bir şekilde ne para isterlerdi, ne de ben para vermeyince en küçük bir şaşkınlık, hayal kırıklığı veya güceniklik izi gösterirlerdi.

Bu seferinde kadının evli kızı sohbete katılmak için üst kattaki odasından aşağı inmişti. O sabahın etkeninde, "alınmak" için kurşun fabrikalarına gitmiş, ama başarılı olamamıştı. Dört çocuğu vardı; kendisi de kıyı işçisi olup o sırada iş aramakta olan kocası, bu konuda babasından daha iyi durumda değildi görünüşe göre. İngilizdi kadın, etine dolgun, şen şakraktı. Hem onun hem de anasının yoksul giysilerinde, temizlik-tertiplilik yönünden zevahiri kurtarma gayreti vardı. Yatalak garibanın acılarını, kurşun zehirlenmesi nedir onu, belirtilerin nasıl baş gösterdiğini ve nasıl ilerlediğini gayet iyi biliyordu - o kadar sık görmüştü ki bunları. Fabrika kapısının içinde durduğunuz zamanki o koku sizi iki seksen yere serebilir, diyordu: ama gene de "alınmak" için oraya geri gidiyordu. Ne yapabilirdi ki? Çoluk çocuğun acından ölmesini seyretmektense günde on sekiz peniye ülser olmak, felç olmak evlaydı, gittiği kadar artık.

Bu odada bulunan, arka kapıya bitişik, her tarafı kırık dökük, karanlık ve pis bir yüklük bir süreliğine hasta genç kadının uyuduğu yer olmuştu. Ama geceler artık kışın ayazına kesip battaniye ve yorganlar "rehinci dükkânına gidince", o da bütün gün nerede yatıyorsa bütün gece yine orada yatıyordu, şu an da öyle yatmaktaydı. Bu odadaki kadın, kocası, bu perişan durumdaki hasta ve diğer iki kişi, ısınmak için kahverengi bir yığının üzerinde bir arada yatıyorlardı.

"Allah sizden razı olsun, bağyım, çok sağ olasınız!" oldu, ben burayı terk ederken bu insanlardan gelen veda sözleri - şükranla da söylenmişlerdi.

Birkaç sokak ötede yine zemin katta bulunan başka bir odanın kapısını tıklattım. İçeri baktığımda bir adam, karısı ve dört çocuğun masa niyetine bir çamaşır taburesinin başında, ekmek ve demlenmiş çaydan oluşan akşam yemeklerine oturmuş olduklarını gördüm. Yanında oturdukları ocakta çok yetersiz, iyiden iyiye küllenmiş bir ateş vardı ve odada üstünde yatağı yorganıyla çadırlı bir karyola bulunmaktaydı. Adam ne içeri girdiğimde ne orada kaldığım sürece yerinden kalktı, ama şapkamı çıkardığımda kibarca başını eğdi ve kendisine bir-iki soru sorup soramayacağım yönündeki sualime, "Kesinlikle," diye cevap verdi. Bu odanın her iki ucunda, önünde ve arkasında, birer pence-

re bulunduğundan burası havalandırılabilirdi, ama soğuğu dışarıda tutmak için pencereler sımsıkı kapalıydı ve içeride insanı bayağı hasta edecek bir hava vardı.

Zeki, kavrayışı kuvvetli bir kadın olan hanım ayağa kalkıp kocasının yanı başında durdu, adam da yardım ararcasına başını kaldırıp ona baktı. Az sonra anlaşıldı ki adam biraz sağırdı. Kavrayışı ağır, otuz civarında basit bir adamdı.

"Meslek olarak n apardı o?"

"Beyefendi meslek olarak n'aptığını soruyor, John?"

"Kazancıyım ben." Sanki bir kazan esrarlı bir şekilde ortadan kaybolmuş gibi, aşırı şaşırmış bir havayla etrafına baktı adam.

"Anlayacağınız gibi o tamirci falan değil, bayım," diye ekledi hanımı: "İşçi sadece."

"Çalışıyor musunuz?"

Adam başını kaldırıp tekrar karısına baktı. "Beyefendi çalışıyor musun diye soruyor, John?"

"Çalışıyor muyum!" diye haykırdı bu biçare kazancı, gözlerini dehşet içinde karısına dikip bakışlarını çok ağır biçimde benden yana çevirerek: "Tanrım, hayır!"

"Ah, gerçekten de çalışmıyor!" dedi zavallı kadın, peş peşe dört çocuğa, sonra da adama bakarken kafasını sallayarak.

"Çalışmak!" dedi kazancı, o kazanı önce benim çehremde, sonra havada, sonra da dizinin dibindeki ikinci oğlunun yüz hatlarında hâlâ arayarak: "Keşke çalışıyor olsaydım! Şu üç haftadır bir günden fazla iş bulup da çalışamadım."

"Nasıl yaşadınız peki?"

Havı dökülmüş keten ceketinin kısa kolunu uzatıp karısını işaret ederek, "Hanımın çalışması sayesinde," cevabını verirken belli belirsiz bir hayranlık ışıltısı parıldadı sözde kazancının yüzünde.

Kazancılık zanaatı nereye gitmişti ya da onun düşüncesine göre nereye gitmişti, unutmuşum; ama adam bu konuda kaderine boyun eğmiş birtakım bilgiler eklediği gibi söz konusu zanaatın bir daha geri gelmeyeceğine dair inancını da ifade etti.

Kadının güler yüzlü yararlılıkları çok dikkate değerdi. Ucuz giysi üretiyordu, denizci ceketi yapıyordu. O sırada üzerinde çalıştığı denizci ceketini çıkarıp yatağın üzerine serdi - odada üstüne bir şey serebileceği tek eşya da bu yataktı zaten. Bunun ne kadarını kendisinin yaptığını, ne kadarını sonradan makinenin bitirdiğini gösterdi. O andaki hesabına göre, yaptığı süslemelerin kendisine maliyetini de hesaba katınca, her denizci ceketi yapımından on buçuk peni kazanıyordu ve bir ceketi iki günden az bir zamanda yapabiliyordu.

Ama, işte görüyorsunuz, iş ona iki elden geliyor-

du ve ikinci elden de öyle bedavaya gelmiyordu tabii. Peki neden ikinci elden geliyordu? Neden mi, şöyle oluyordu, bakın. İkinci el, dışarıya verilen işin riskini üzerine alıyordu. Eğer kadının teminat bedelini ödeyecek kadar parası olsaydı -diyelim, iki pound— işi birinci elden alabilir, böylece ikinci elin payının alacaktan düşülmesi gerekmezdi. Ama sonuçta parası falan olmadığından ikinci el devreye girip kendi kazancını alıyor, böylece bütün iş de on buçuk peniye kadar düşüyordu. Bütün bunları büyük kavrayışla, az buçuk da gururla, mızmızlanmadan homurdanmadan açıkladıktan sonra işini tekrar katladı, çamaşır taburesi başında kocasının yanma oturdu ve kuru ekmekli akşam yemeğine kaldığı yerden devam etti. Öğün dediğim de, çıplak bir tahta üstünde, bardak niyetine eski toprak kavanozlar ve benzeri başka iğreti çözümlerle gayet kabalama kotarılmıştı: kadının kılık kıyafetiyse epeyce bir partaldı, gıdasızlık ve yıkanmamaktan rengi sahra adamının rengine dönmüştü ya - zavallı kazazede kazancının gemisini yerinde tutan sağlam bir aile çapası olarak bu kadında kesinlikle bir saygınlık vardı. Odadan ayrıldığım sırada kazancının gözleri, o yok olup giden kazanı bir kez daha göreceğine dair son umudu kadının olduğu istikamette duruyormuş gibi, ağır ağır karısına doğru döndü.

Bu insanlar papazlık bölgesi yardımına yalnızca bir

kez başvurmuşlardı, o da koca işteyken sakatlayıcı bir kazaya uğradığı zaman.

Buradan çok da uzakta olmayan zemin katta bir odadan içeri girdim. Kadın odanın "dağınıklığı pisliğinden dolayı özür diledi. Günlerden cumartesiydi, kadın da ocağın üzerindeki bir tencerenin içinde çocukların giysilerini kaynatıyordu. Bunları içine koyabileceği başka bir şey yoktu. Ne çanak çömlek, ne kap kacak, ne küvet ne de kova vardı. Bir-iki eski toprak kavanoz vardı, kırık bir şişe mişe, koltuk namına da kırık dökük kutular. Kalan son küçük kömür kırıntıları da zeminin bir köşesinde bir araya toplanmıştı. Açık bir dolapta paçavralar vardı, yerde de öyle. Odanın bir köşesinde her ne hikmetse Fransız tarzı bir karyola duruyordu; çapaçul bir denizci paltosuyla ince muşambadan yamuk yumuk bir tavus kuyruğu şapkası olan bir adam da sırtüstü uzanmaktaydı bunun üstünde. Oda zifiri karanlıktı. Duvarlar öyle kirliydi ki ilk başta buranın bilerek siyaha boyanmadığına inanmak güçtü.

Çocukların giysilerini kaynatıp —bunları yıkayacak bir parçacık sabunu bile yoktu- meşguliyetinden dolayı özür dileyen kadının karşısında dikilirken, sanki hiçbir şeyi fark etmiyormuşum gibi görünüp her şeyi inceleyebiliyor ve çıkardığım dökümde düzeltmeler bile yapabiliyordum. îlk bakışta, boş bir kasada duran

iki yüz elli gram kadar ekmeği, girdiğim kapının koluna asılı olan yırtık pırtık, kırmızı eski kabarık bir eteği ve kırık dökük aletlerle soba borusu parçasına benzeyen, yerlere saçılmış kimi paslı demir parçalarını ıskalamıştım. Bir çocuk ayakta durmuş, öylece bakıyordu. Ateşe en yakın kutunun üstünde daha küçük yaşta iki çocuk oturuyordu; bunlardan biri narin ve sevimli bir ufaklıktı, diğeri de ara sıra onu öpmekteydi.

Bu kadın da o sonuncusu gibi acınacak ölçüde kılıksızdı ve benzi sahra adamınınkine dönüyordu. Ama endamı, mizacındaki belli bir canlılığın gölgesi ve yanağındaki hayal meyal bir gamze, gariptir, belleğimi Bayan Fitzwilliam'ın Victorine'in arkadaşı olduğu Londra, Adelphi Tiyatrosundaki eski günlere götürdü.

"Kocanız ne iş yapar, sorabilir miyim size acaba?"

"Kömür hamalıdır, bayım," dedi yatağa doğru bakıp iç çekerek.

"İşsiz mi?"

"Ah, evet efendim! Hep yok denecek kadar az iş çıkar ona, şimdi de yatalak oldu gitti."

"Bacaklarımdan," dedi yataktaki adam. "Açayım göstereyim, bakın." Hemen de başladı.

"Büyük çocuklarınız da var mı?"

"Dikiş nakış işi yapan bir kızım, ne iş bulursa yapan bir de oğlum var. Kızım şu an işinde, oğlum da iş bulmaya çabalıyor."

"Burada mı yaşıyorlar?"

"Burada yatıyorlar."

"Daha fazla kira verecek durumları yok, onlar da gece buraya geliyorlar. Kiradan belimizi doğrultamıyoruz. Fiyatlarla ilgili olarak yasalarda yapılan şu yeni değişiklikler yüzünden şimdi daha da belimizi büküyor - haftada altı peni. Bir hafta gerideyiz, ev sahibi şu kapıya zebella gibi çöküyor, tak tak da tak tak; hepinizi kapı dışarı edeceğim, diyor. Bilmem n'olcak halimiz."

Yataktaki adam acınası şekilde araya girdi: "İşte bacaklarımın hali. Deri diye bir şey kalmadı, şişlik de cabası. Çalışırken bir ordan bir burdan az buz mu tekme yedim."

Bir süre (iyice rengi gitmiş, biçimi bozulmuş) bacaklarına baktı, sonra bacaklarının halinin ailesinin pek de ilgisini çekmediğini hatırlamış görünerek, sanki bacakları bahsedilmek istenmeyen birtakım haritalar ya da planlara benzer bir şeymiş gibi onları sarmaladı, tavus kuyruğu şapkasını bir kez daha yüzüne çekip umutsuzca sırtüstü yattı ve hiç kımıldamadı.

"En büyük oğlunuzla kızınız şu dolabın içinde mi uyuyorlar?"

"Evet," diye yanıtladı kadın.

"Çocuklarla mı?"

"Evet. Isınmak için bir arada olmamız lazım. Üstümüze örtecek pek bir şeyimiz yok."

"Şurada gördüğüm bir parça ekmekten başka yiyecek bir şeyiniz yok mu?"

"Hiçbir şey. Somunun kalanım kahvaltıda yemiştik, suyla beraber. Bilmem n'olcak halimiz."

"Hiçbir düzelme umudunuz yok mu?"

"Büyük oğlum bugün bir şeyler kazanırsa eve getirir. O zaman bu gece yiyecek bir şeylerimiz olur, kira için de bir şeyler yapabiliriz belki. Yoksa bilmem n'olur halimiz."

"Üzücü bir durummuş bu."

"Evet efendim, zor, çok zor bir hayat bizimkisi. Giderken merdivenlere de dikkat edin bayım, kırıklar ve de iyi günler bayım!"

Bu insanlardaki düşkünlerevine girme korkusu ölümüneydi, kapının dışında bir medet istemiyorlardı.

Yine bir başka fakirhanede, bir başka odada, kocası hastanede olduğundan kendisi ve ailesinin geçimi için Birlik'in haftada dört şilin ve beş somun ekmek yardım yaptığı beş çocuklu -sonuncusu bebekti ve kadının kendisi de mahalle doktorunun bir hastasıydı- çok saygıdeğer bir kadınla karşılaştım. Sanırım Milletvekili Falanca ile Milletvekili Filanca, bir de Halkın İyiliği Partisi bir denk getirip kafa kafaya vererek ücretlerde denkleştirme yaptıkları zaman o da altı peni daha artacak bir ezgi eşliğinde ölüm dansına çıkabilecektir.

O seferinde artık bundan başka eve giremedim,

çünkü çocukların durumunu düşünmeye dayanamıyordum. Yetişkinlerin sefaletlerine dayanabilmek için kendimde toplayabildiğim cesaret çocuklara baktığım zaman pes ediveriyordu. Ne kadar küçük, ne kadar aç, ne kadar ciddi ve durgun olduklarını görüyordum. Bu sebilhanelerde hasta ve ölmekte olan hallerini düşünüyordum. Onları ölü olarak düşündüğümde ıstırap duymam, ama bunca acı çektiklerini, ölüyor halde olduklarını düşünmek beni benden alıyordu.

RatclifFte nehir kıyısına inip oradan tekrar demiryoluna ulaşmak üzere bir yan sokaktan döndüğüm sırada gözlerim yolun karşısındaki "Doğu Londra Çocuk Hastanesi" yazısına takıldı. O anki halet-i ruhiyeme bundan daha uygun bir yazı göremezdim, ben de karşıya geçip doğruca oraya girdim.

Çocuk hastanesinin, bir binanın çatı katındaki eski bir yelken deposu ya da ambarının içinde, en basit araçlarla son derece uyduruk biçimde kurulmuş olduğunu gördüm. Yerlerde malların yukarı-aşağı naklinde kullanılmış olan döşeme kapakları vardı; ağır ayaklarla ağır yükler, üzerinde çok yürünmüş ahşap döşemedeki her bir bağlantıyı sarsıp yerinden oynatmıştı: Zırt pırt pat diye karşıma çıkıveren hantal kütlelerle kalaslar, bir de biçimsiz merdivenler koğuşlara geçeyim derken bayağı bir karıştırdı aklımı. Ama orayı havadar, hoş, temiz pak buldum. Otuz yedi yatağında pek de güzel

bir şey görmedim; çünkü ikinci veya üçüncü kuşaktaki büyük açlık, insana bir deri bir kemik bir görüntü verir; ama hem bebeklerin hem de çocukların acılarının şefkatle dindirildiğini gördüm, küçük hastaların şakadan isimlerle çağrılarak şımartıldıklarını duydum; nazik bir hanımefendinin hafif dokunuşu, tükenip gitmiş çırpı gibi kolları gözümün önüne serdi ki ne acıdım; o bunu yaparken pençeye benzer küçük eller de parmağındaki alyansın çevresine sevgiyle dolanmaktaydı.

Oradaki minik bir bebek Raffaello'nun meleklerinden biri kadar sevimliydi. Küçücük kafası, beyninde su toplandığından bandajlıydı; çocuk ayrıca akut bronşit hastasıydı, sabırsız ve sızlanmalı değilse de ağlamaklı minicik bir ses çıkarıyordu ara sıra. Yanaklarıyla çenesinin düzgün kıvrımı çocuksu güzelliğinin yoğunluğunda kusursuzdu, kocaman parlak gözleri de bir güzeldi ki... Yatağın ayakucunda durduğumda bir baktım, bu gözler hani çok küçük çocuklarda hepimizin bildiği o özlem dolu şaşkın düşüncelilikle benim gözlerime takılıvermiş. Öylece sabit, benimkiler üzerinde duruyorlardı, orada durduğum sürece de benden hiç ayrılmadılar. O ağlamaklı sesin çıkışı küçük bünyesini sarsarken bakışları hâlâ değişmeden kalıyordu. Sanki çocuk bana, sığındığı o küçük hastanenin öyküsünü hitap edebildiğim her sevecen yüre-

ğe anlatmam için yalvarıyordu. Dünya görmüş elimi, çenesini kavramış çizgisiz küçük elinin üstüne koyup bunu yapacağıma sessizce söz verdim ona.

Bir beyefendi ile hanımefendi, genç bir koca ile karısı bu binayı satın alıp bugünkü soylu kullanımına uygun hale getirmişler ve buranın tıbbi görevlileri ve yöneticileri olarak buraya yerleşmişlerdi. Her ikisi de tıp ve cerrahi alanında muazzam deneyime sahipti; adam Londra'daki büyük bir hastanede hekim olarak, kadın da sıkı sınavlara tabi tutulmuş azimli bir öğrenci, ayrıca da kolera salgını sırasında garip gureba hastalara hemşire olarak.

Akıllarını çelip onları uzaklara savuracak her türlü niteliğe sahip olmalarına rağmen, böylesi bir muhitin ayrılmaz bir parçası olan her türden itici durumla sımsıkı sarılı haldeyken yakınlarındaki hiçbir sinede karşılık bulamayacak bir gençliğe, başarılara, beğenilere ve alışkanlıklara sahip olmalarına rağmen, burada oturuyorlar işte. Hastanenin tam içinde yaşıyorlar, odaları da hastanenin daha ilk kapısında. Akşam sofralarında otururken, acılar içindeki çocuklardan birinin ağlamasını duyabiliyorlar. Hanımefendinin piyanosu, resim araç gereci, kitapları ve ince uğraşılarının diğer kanıtları da, küçük hastaların demir karyolaları kadar buranın, bu rahatsız edici yerin birer parçası. Güvertedeki yolcular gibi, odayı çeşitlendirmek üzere yerleş-

tirilmişler. İlaç dağıtıcısı (onlara kişisel çıkardan değil, kendilerinin ve davalarının çekicilikleri nedeniyle bağlanmış olan biri) yemek odasının bir köşesindeki yatağında uyuyor, büfede de kendi yıkama araçlarını bulunduruyor.

Onların çevrelerindeki şeyleri en iyi şekilde değerlendirip kullanma şekillerini, sergiledikleri yararlılıklardan öyle hoş biçimde ayrılmaz buldum ki! Kendi elleriyle yaptıkları bu bölümden, yıktıkları şu bölümden, yerini değiştirdikleri şu diğer bölümden, bekleme odası için onlara verilen şu sobadan ya da küçük muayenehaneyi her gece sigara odasına çevirmelerinden duydukları gurur yok mu! İçinde bulundukları duruma olan hayranlıkları hele! Ah ama keşke durumlarının şu yegâne tatsız ayrıntısından, arka taraftaki kömür deposundan bir yakayı sıyırabilseler! "İşte hastane aracımız, bir arkadaşımız hediye etmişti, çok yararlı oluyor." Karşımdaki çocuk arabasıyla beni bu şekilde tanıştırdılar işte, merdivenlerin altındaki bir köşede tam onu alacak genişlikte bir arabalık bulmuşlardı. Koğuşları halihazırda süslemekte olanlara ilaveten hazırlık sürecinin farklı farklı aşamalarında bol bol renkli baskı vardı; tam da o sabah, karşısına ağırlık koyduğunuzda başını eğen ve olmadık bir tepeliğe sahip olan ahşaptan sevimli bir kuş fenomeninin kamuya açık bir heykel olarak açılışı yapılmıştı; bütün hastalarla sıkı

fıkı olan Fino adında komik bir kırma köpek de yatakların arasında koşuşturmaktaydı. Bu komik köpek (tek başına bir kuvvet ilacı sayılırdı) malum olduğu üzere kurumun kapısında açlıktan ölmekteyken bulunmuş, içeri alınıp beslenmişti, o zamandan beri de burada yaşıyordu. Zekâca yeteneklerinin hayranlarından biri, üzerinde "Fino'yu dış görünüşüyle yargılamayınız" yazılı bir tasma takmıştı ona. O da bana bu makul çağrıyı yaparken bir oğlanın yastığı üstünde kuyruğunu neşeyle sallayıp duruyordu.

Bu hastane bu yılın ocak ayında ilk açıldığında, insanlar burada verilen hizmetlerin parasını ödeyen birileri olduğu dışında pek bir şey anlayamamışlar ve sonra da bu hizmetleri kendilerine hak görme, tepeleri attımı da kusur bulma eğilimine girmişler. Hemen sonra ise durumu daha iyi anlar olmuşlar, şükranları da arttıkça artmış. Hastaların anneleri ziyaret kurallarını fazlasıyla serbestçe kendi lehlerine kullanıyorlarmış, babalarsa çoğunlukla pazarları. Ana babalarda, çocuklarını eğer ölmek üzerelerse alıp sersefil evlerine geri götürmeye yönelik mantığa sığmaz (ama yine de sanırım, dokunaklı ve anlaşılabilir) bir eğilim varmış. İltihaplanması iyice kızıştığı sırada yağmurlu bir gece bu şekilde alınıp götürülen, ardından da geri getirilen bir oğlanın iyileştirilmesi feci zor olmuş; ama ben onu gördüğüm sırada neşe dolu, özellikle de yemeğine çok

büyük ilgi gösteren bir oğlandı bu.

Bu küçük hastalar arasında başlıca hastalık sebepleri yetersiz beslenme ve sağlıksız yaşam. Yani gıda, temizlik ve açık hava da başlıca dermanlar. Taburcu edilmiş hastalarla da ilgileniliyor, ara sıra buraya davet edilip yemek veriliyor bunlara; hiçbir zaman hasta olmamış bazı açlık çeken kişilere de öyle. Hem hanım hem de beyefendi, yalnızca hastalarıyla ailelerinin hikâyelerini değil, komşularının büyük kısmının huylarını ve koşullarını da gayet iyi biliyorlar ve bunların kaydını tutuyorlar. Santim santim gitgide yoksulluğun dibine batmakta olan insanların bunu onlardan bile mümkün mertebe en sonuna dek saklamak istemeleri, onlar için gayet alışıldık bir şey.

Bu hastanenin hemşirelerinin hepsi genç - şöyle on dokuz yirmi dört yaş arası. Bu dar sınırlar içinde bile bir sürü donanımlı hastanenin kendilerine veremeyeceği şeye, yemeklerini yiyebilecekleri kendilerine ait rahat bir odaya sahipler. Çocuklarla ilgilenmenin, onların dertlerinden anlamalarının bu genç kadınları bulundukları konumlara başka herhangi bir şeyden çok daha güçlü bir şekilde bağlıyor olması da güzel bir hakikat. Hemşirelerin en yeteneklisi aslen, hemen hemen orası kadar yoksul denebilecek benzer bir muhitten gelmekteymiş ve bu işe ne kadar ihtiyaç olduğunu biliyormuş. İyi bir kadın terzisiymiş kendisi. Hastane-

nin ona bir yılda ödeyebildiği pound'ların sayısı, bir yıldaki ayların sayısına yetişemiyormuş; hanımefendi de bir gün onunla, beklentilerini büyütüp asıl mesleğinde ilerlemesi konusunda konuşmayı görev bilmiş. "Hayır," demiş kadın: Başka bir yerde bundan daha yararlı ve mutlu olamazmış, çocukların arasında kalmalıymış. Ve kalmış da. Hemşirelerden biri, yanından geçtiğim sırada bir erkek bebeği yıkıyordu. Kadının memnun yüzü hoşuma gitti, sorumluluğu altındaki çocukla konuşmak için durdum - sıradan, dik kafalı, gayet çatık kaşlı bir çocuktu bu, kendi burnuna habire kayıp duran eliyle yapışmış, battaniyesinin altından pek bir ciddiyetle öylece bakmaktaydı. Bu genç bey beklenmedik bir tekme savurup yüzüme doğru kahkahalar atmaya başlayınca o memnun yüzün eriyip keyifli tebessümlere dönüşü, önceki acılarıma neredeyse değecek bir şey oldu.

Yıllar önce Paris'te "Çocuk Doktoru" adında duygulandırıcı bir oyun sahnelenmişti. Şu an söz konusu olan benim bu çocuk doktorunun yanından ayrılırken onun basit siyah kravatında, gevşek iliklenmiş siyah redingotunda, dalgın yüzünde, siyah saçlarının süzülüşünde, kirpiklerinde, bıyığının kıvrılışında, Parisli sanatçının idealinin sahnede icra edildiği haliyle tam olarak vücut bulduğunu gördüm. Ama tanıdığım hiçbir romans yazarı, Londra'nın doğusundaki Çocuk

Hastanesi'nde gördüğüm bu genç karı-kocanın ev hayatını kafalarında canlandıracak gözü pekliğe sahip değildi.

Stepney demiryolu istasyonu yoluyla Ratclifften ayrılıp Fenchurch Caddesi'ndeki gara geldim. O güzergâhı gerisingeriye takip edecek biri benim adımlarımın üstünden geçebilir.

BİR AMATÖR DEVRİYESİ ÜZERİNE

Bende bir eğilim var, en aylak yürüyüşlerimin bile belirli bir varış noktası olmalı. Covent-garden'daki evimden sokak seferine çıkmak üzere ayrılmadan evvel kendime bir görev bellerim ki bir başkasıyla girdiğim bir anlaşmayı hileyle bozmayı düşünmeyeceğim gibi yolda güzergâhımı değiştirmeyi, geri dönmeyi ya da bu görevin bir kısmını tamamlanmadan bırakmayı da artık düşünmeyeyim. Geçenlerde bir gün, kendimi şöyle bir Limehouse taraflarına doğru uzanayım gibisinden bir yükümlülük altında bularak, iyi niyetimi teminat gösterip kendimle yaptığım anlaşmanın şartları uyarınca tam öğle vakti yola koyuldum.

Bu durumlarda huyumdur, yürüyüşümü devriyem olarak görürüm, aynı şekilde kendimi de vazife başında daha üst tertip bir polis memuru olarak. Sokaklarda bir alay külhanbeyi var, kafamın içinde yakasına yakışıp hepsini derdest ediyorum; fiziksel olarak elime geçirsem, yeminle, Londra'nın kaç bucak olduğunu göstereceğim.

İşte bu devriyemde yola çıkmış, evlerine dönen üç irikıyım cellat kılıklıyı gözlerimle izleyerek -kalıbımı basarım, evleri o koca Drury-lane taraflarında, o daracık ve mahdut bölgede bir yerdedir (onlar da evlerinde benim kendiminkinde yaşadığımca rahatsız

edilmeden yaşıyorlardır gerçi)- güvenilir ve liyakatli bir devlet memuru olarak her bakımdan itimat ettiğim yeni emniyet müdürüne saygıyla atfettiğim bir önemle vazifeme koyulmuştum. Ne çok (diye düşündüm) yutmak zorunda kalmıştım polis raporlarındaki o dayanılmaz basmakalıp ıvır zıvır hapından, ne çok bilgilendirmişti polis memuru değerli sulh hâkimini, mahkûmun suç ortaklarının o esnada kimseciklerin girmeye cesaret edemediği bir sokak ya da avluda yaşadıkları konusunda, ne çok duymuştu o değerli sulh hâkimi o sokak ya da avlunun karanlık şöhretini ve ne çok hatırlayacaktır okurlarımız şüphesiz, diyelim iki haftada bir, böyle yüksek duygularla bahsedilenin her zaman işte tam da bu sokak ya da avlu olduğunu.

Şimdi, diyelim ki bir emniyet müdürü Londra'da görevli bütün polis birimlerine bütün bölgelerde kimseciklerin girmeye cüret edemediği bütün bu dallı budaklı sokak ya da avluların isimlerini derhal isteyen bir genelge gönderdi ve diyelim ki böyle bir genelgede de şöyle bir açık uyarıda bulundu: "Gerçekten böyle yerler varsa, bunlar polisin etkisizliğinin birer kanıtıdırlar ki böylelerini kesinlikle cezalandırmak niyetindeyim; yok iseler, sırf halkın uydurduğu birer yalan dolan iseler, o zaman da polisin profesyonel suça gevşekçe, örtükçe göz yumduğunun kanıtıdırlar ki bunu da cezalandırmaktır niyetim." Ne olur bu durumda? Yalan

veya gerçek, bunlar bu sağduyu zerresinin mihenk taşını atlatıp yaşamlarını sürdürebilirler mi? Olsa olsa artık o devasa bektaşiüzümleri kadar beylik bir haber konusu oluncaya kadar bize açık açık, bu buhar ve gaz devrinde, hırsızların fotoğraflarının çekildiği ve elektrikli telgrafların kullanıldığı bir devirde, daha önceleri görüp işitilmemiş denli masraflı bir polis sisteminin, Londra'da Stuart'ların sığınak ve batakhanelerini sağ bıraktığını söylüyorlar hiç utanmadan! İyi bari, her alanda teamülde eşitlik olsun madem, iki yazda Veba, bir yüzyılda da Druidler geri dönsün o zaman!

Kamuya kendi payıma verdiğim bu zararla yürüyüşümü daha da hızlandırmışken küçücük garibanın tekine çarpıp deviriverdim, o da pençelerinden biriyle yırtık pırtık pantolonunun bir parçasına, diğeriyle de karmakarışık saçlarına tutunup çıplak ayaklarıyla çamurlu taşların üstüne paldır küldür düşüverdi. Ağlayan bu zavallı garibanın yardımına koşup onu düştüğü yerden kaldırmak üzere durdum ki kendisine benzer, ama her iki cinsiyetten elli kişi bir anda etrafıma üşüşüp aç açık halleriyle tir tir titreyerek, dilenmeye, itişip kakışmaya, hırlaşmaya, bağırıp çağırmaya, haykırmaya başladılar. Devirdiğim çocuğun pençesine koyduğum bir parça para oradan pençelenip uçuruldu, sonra bir o yırtıcı feryatla tekrar pençelendi, bir diğeriyle tekrar, az sonra da çamurun içinde paçav-

ralar, kollar bacaklar, pir pisliğin arasındaki o muzır itiş kakışın içinde para nerelere gitmiştir, artık hiçbir fikrim yoktu. Çocuğu yerden kaldırırken onu ana yoldan kenara çekmiştim, bu da Temple Bar yakınında, birtakım ahşap ilan panoları, bariyerler ve yıkık bina kalıntıları arasında olmuştu.

Beklenmedik şekilde bunların arasından hakiki bir polis memuru çıkıverdi; memur o yana atılacakmış gibi yapıp bu yana doğru fırlar, ama hiçbir şey elde edemezken önündeki o korkunç tayfa da çeşitli yönlere dağılıp uzaklaştı. Hepsi korkutulup kaçırıldığında memur şapkasını çıkardı, içinden bir mendil çıkardı, alev alev yanan alnını sildi ve büyük ahlaki ödevini yerine getirmiş bir adam havasıyla mendilini ve şapkasını yerlerine geri koydu — kendisine düşeni yerine getirmekle öyle yapmıştı gerçekten de. Önce adama, ardından çamurun içindeki dağınık izlere baktım; derken yağmur damlaları geldi aklıma, jeologların sarp bir kayalığın üzerinde buldukları, soyu tükenmiş bir yaratığa ait fi tarihinden kalma ayak izleri geldi, sonra da şöyle bir kurgu oluştu zihnimde: Bu çamur eğer şu an taşlaşıp buracıkta on bin yıl saklı kalabilse, acaba o zaman yeryüzündeki ardıllarımız olacak insan ırkı bu ya da başka izlerden, insan aklının olanca gücüyle, geleneğin falan yardımı olmadan, başkentinin sokaklarında ihmal edilmiş çocuklara yönelik aleni

acımasızlığa göz yuman, deniz ve karadaki gücüyle böbürlenirken bu gücünü çocuklara sahip çıkıp onları koruma altına almak için asla kullanmayan afili bir sosyal devletin var olduğu gibi hayret verici bir çıkarımda bulunabilir mi, merak ediyorum!

Bunun ardından, Old Bailey'e gelip bakışlarımı oradan Newgate'e doğru çevirdiğimde hapishanenin tuhaf bir görüntüsü olduğunu gördüm. O gün atmosferde tekinsiz bir tuhaflık var gibiydi; çünkü St. Paul Katedralinin oranları çok güzelse de benim gözümde nedense yapının çizimlerine aykırı bir havası vardı. Haç fazla yüksekteymiş, arada duran altın topun üzerinde fazla uzağa konmuş gibime gelmişti.

Doğuya doğru yönelip Smithfield ve Old Bailey'i -kâfirlerin yakıldığı ateş ve odun demetlerini, hapishane hücrelerini, halka açık idamları, araba arkasına bağlanıp şehir boyunca kırbaçlanmaları, boyundurukla teşhiri, dağlama demirlerini ve haşin ellerin şimdilik daha yıldızları tepemize indirmeden araştırıp bulduğu atadan dededen kalma diğer güzel çözümleri— arkamda bıraktım ve buralarda belirli mahallelerin, adeta yolda görünmez bir çizgi varmış gibi ne kadar tuhaf şekilde birbirlerinden ayrıldıklarını fark ederek devriyeme devam ettim. Sarraflarla dövizciler burada bitiyor, denizcilik mevzularıyla gemici araç gereci dükkânları şurada başlıyor, bakkallarla eczacıların zar zor

fark edilen çeşnileri oradan devam ediyor, şurayı bol bol kasaplar dolduruyor, orada küçük dokuma dükkânları yaygın, bundan böyle de satışa sunulan her şeyin fiyatı etiketle üstüne iliştirilmiştir artık. Bütün bunlar da adeta özellikle düzenlenip belirlenmiştir.

Houndsditch Kilisesi'ne doğru atılacak tek bir uzun adım, hani en fazla Canongate'in dibindeki köpek kulübesinin öteki tarafına geçmeye yetecek kadar bir adım attın mı (Scotf ın anlattıklarına göre Holyrood sığınma evinde kalan borçlular, bu kulübenin üzerinden sıçrayıp serbest taraftan peşlerindeki borçlu kovalayan polislere nanik yaparcasına dikilmeyi ve bu sayede rahat bir nefes almayı alışkanlık haline getirmişlermiş) - evet, böyle bir adım attın mı, her şey huyca da yapıca da değişiverir. Bu uzun adımın batısında satılık bir masa ya da konsol, maundan ve ispirto cilalı olacaktır; doğusunda ise söz konusu mobilya, üzerine dudak merhemine benzeyen ucuz taklit bir şey sürülerek çam tahtasından yapılmış olacaktır. Adımın batısında bir penilik bir somun ya da çörek dolgun ve kendine yeter olacaktır; doğusunda ise verilen paraya layık olmak için kendini büyütmeye çalışır gibi yayıldıkça yayılan, geniş ayaklı bir yapıdadır bu da. Devriyemi Whitechapel Kilisesi ve yakınındaki şeker fabrikalarına -adeta Liverpool'daki rıhtım antrepolarına benzer bir görünüşte olan sıra sıra kocaman binalar- uğratıp sağ tarafa döndüm ve sol tarafımdaki zorlu köşenin etrafın-

dan dolaşınca birden uzaklardaki Londra sokaklarında çok iyi tanınan bir hayaletle karşılaştım.

Bu devrin hangi yürüyüşsever Londralısı, belkemiğindeki bir rahatsızlıktan dolayı öne doğru iki büklüm eğik yürüyen ve son zamanlarda kafası artık bir kolu üzerinde bileğine yakın bir noktadan aşağı sarkacak şekilde bir yana doğru yatmış haldeki o kadını görmemiştir? Kaldırımdan başka bir şey göremeden, asla dilenmeden, hiç mi hiç durmadan, habire işsiz güçsüz bir yerlere gider halde el yordamıyla yolunu bulmaya çalışan bu kadının değneğini, şalını, sepetini bilmeyen var mıdır? Nasıl yaşamaktadır, nereden gelmektedir, nereye, neden gitmektedir? Sarı kollarının kemik ve parşömenden başka hiçbir şey olmadığı zamanlar hep aklımdadır. Artık hafif değişimler olmakta ona, çünkü şu an insan derisini hafiften andıran bir hal var kollarının üstünde. Strand, onun yarım millik bir yörünge içinde etrafında dönenip durduğu merkez noktası olarak görülebilir. Nasıl olup da bu kadar doğuya gelebilmiş acaba? Bir de geriye dönüşü var bunun! Ne kadar uzaklaşmıştır ki? Kendisi bu çevrelerde ender rastlanan bir seyirlik yani. Teşbihte hata olmasın da bu yöndeki istihbarat bilgisini bir köpekten alıyorum ben — aptal bir kuyruğu olan, kuyruğunu dikip kulakları kirişte gezen, ayaklarını sürüye sürüye yürüyen, ahbaplık gösterenlere sıcak bir ilgi gösteren dengesi bozuk bir kırmadan. Bir domuz eti dükkânında durduktan

sonra, domuz etinin sayısız nefasetine dair düşüncelere dalmışçasına müşfik bir yüz ifadesi ve sulu bir ağızla o da benim gibi doğu tarafına seğirtiyor ki tam o sırada yaklaşmakta olan bu iki büklüm yığına dikiyor gözlerini birden. Karşısında bulduğu bu yığına şaşırmıyor da (gerçi biraz afallıyor), daha ziyade bu yığının kendi kendine hareket etme kabiliyetine sahip olmasına hayret ediyor. Duruyor, kulaklarını daha bir dikiyor, ufak bir şeye dikkat ediyor, dik dik bakıyor, kısa, alçak bir hırlama sesi çıkarıyor, burnu parlıyor — korkuyla fark ediyorum bunları. Yığın yaklaşmaya devam edince havlıyor, kuyruğunu kıstırıyor, tam kaçmak üzere ki bakıyor kaçmak köpeğin şanına yakışmaz, dönüp bir kez daha ilerlemekte olan giysi yığınının karşısına çıkıyor. Epeyce bir durakladıktan sonra bakıyor ki bu yığının bir yerlerinde yüz müz bir şey olmalı. Gözü karartıp bu serüvene girişme, soruşturmayı da sürdürme kararı alarak ağır ağır yığına doğru ilerliyor ve sonunda insan yüzünün asla olmaması gereken yerde insan yüzüne rastlayınca dehşetle viyak viyak havlayıp Doğu Hindistan Rıhtımı'na doğru kaçıyor.

Artık devriyemi Commercial Road bölgesine yöneltmiş, Stepney İstasyonunun yakında olduğunu aklımda bulundurarak adımlarımı hızlandırıyorum ki o noktada yoldan çıkıp küçük doğu yıldızımın nasıl parıldadığını görebileyim.

Kendi koyduğum isimle Çocuk Hastanesi tam

kadro. Bütün yataklar dolu. Benim şirin bebeciğin yattığı yatakta yeni bir yüz var, o tatlı çocukcağız da ebedi istirahatinde artık. Önceki ziyaretimden beri bolca sevgi ve şefkat hüküm sürüyor burada, duvarların bol bol oyuncak bebeklerle süslendiğini görmek de güzel. Bunlar kollarını yatakların üzerinde uzatmış öylece bakar, süslü kıyafetlerini gözler önüne sererken Fino ne düşünüyordur, merak ediyorum. Fino'nun daha çok, hastalara ilgisi var. Yanında stajyeri gibi hızlı hızlı yürüdüğü görülen başka bir köpekle -bir arkadaşı- birlikte yatakların arasında aile doktoru misali turladığım görüyorum. Fino beni, dizindeki kanserden dolayı bir bacağı kesilmiş olan muazzam sağlıklı görünüşlü minicik şirin bir kızla tanıştırmaya can atıyor. Zor bir ameliyattı, diye sezindiriyor Fino, kuyruğunu yatak örtüsü üzerinde sallayarak, ama gördüğünüz gibi son derece de başarılıydı, sevgili bayım! Hasta, Fino'nun sırtını hafifçe pışpışlayıp gülümseyerek ekliyor: "Bacağımdan öylesine çekiyordum ki gittiğine memnunum." Bir başka kız ağzını açıp anormal ölçüde şişmiş dilini gösterdiğinde Fino'nun yaptığı hareketlerden daha incesini hiçbir köpekte görmemiştim daha önce. Fino (o sırada kızın yaptığı hareketi tam karşıdan görmek için masanın üstündeydi) dile öylesine ciddiyet ve anlayışla bakıyor ki (kendisininki de bu sırada çok sevimli biçimde dışarıda) elimi cebime

daldırıp ona kâğıda sarılı bir parça beçtavuğu eti veresim geliyor fena halde.

Yine devriye gezdiğim bir seferinde, Limehouse Kilisesi'nin bir ucuna yakın bir yerde, birkaç "Kurşun Fabrikası 'nın yanı başında buldum kendimi. Belleğimde taze olan bu isimden etkilenip soruşturduğum zaman, bu kurşun fabrikalarının tam da o Ticaret Yapmayan Yolcu olarak Doğu Londra Çocuk Hastanesi ile çevresini ilk ziyaret ettiğim sıralarda sözünü ettiğim kurşun fabrikaları olduğunu anlayınca bunlara bir göz atmaya karar verdim.

Babaları da bu işi yapmakta olan ve tesislerini serbestçe bana göstermeye hevesli olduklarını açıkça ifade eden, hem kardeş hem ortak, kafası çok iyi çalışan iki beyefendi tarafından karşılanarak bu kurşun fabrikalarım inceledim. Bu tesislerin amacı, külçe kurşunu beyaz kurşuna dönüştürmektir. Bu dönüşüm, kurşunun kendi içinde art arda meydana gelen bazı kimyevi değişimlerin ağır ve aşamalı etkisiyle gerçekleştiriliyor. Bu süreçler de hayli canlı ve ilginç - en canlı ve ilginç olanıysa, hazırlığın belli bir aşamasında kurşunun, her birinin içinde ayrıca belli bir miktar asit bulunan kaplara gömülmesi ve bütün bu kapların da on hafta kadar bir süreliğine büyük sayılarla kat kat meşe kabuklarının altına gömülmesi.

Merdivenlerden, kalaslar arasından, yüksek otur-

ma yerleri üzerinden kendimi kuşa mı benzetsem duvarcıya mı bilemeyene dek hoplaya sıçraya, bir de baktım, ayaklarım belirli hiçbir şeyin üstünde durmadan aşağıya, bir dizi geniş çatı katından birine bakmaktayım, yukarıdaki kiremit çatının aralıklarından da dışarıdaki gün ışığı içeri süzülüyor. Bir sürü kadın yukarı, bu çatı katına çıkıyor, bir sürüsü de aşağı iniyordu; yukarı çıkanların her birinin elinde, üzerinde dumanı tüten meşe kabuklarının altına yatırılmak üzere hazırlanmış birer kurşun ve asit kabı vardı. Bir sıra kap tamamen doldurulduğunda üzerleri kalaslarla dikkatlice örtülüyor ve bunların da üzerleri yine dikkatlice meşe kabuğuyla kaplanıyordu, sonra bir sıra daha kap getiriliyordu yukarıya; ahşap borular arasında da yeterince havalandırma gereci bulunmaktaydı. O sırada doldurulmakta olan çatı katma inince meşe kabuklarının sıcaklığının şaşırtıcı derecede yüksek olduğunu gördüm, aynı şekilde kurşun ve asit kokusunun da öyle pek bir latif olduğu söylenemezdi, gerçi o evrede zararlı da değildi zannediyorum. Kapların yeniden ortaya çıkarılmakta olduğu öteki çatı katlarında üzerinde buharlar tüten meşe kabuklarının sıcaklığı çok daha fazlaydı, koku da içe işleyici ve kendine özgüydü. Her evrede çatı katları vardı; dolusu boşu, yarı dolusu yarı boşu; güçlü kuvvetli, çevik kadınlar vızır vızır tırmanıyorlardı bunlara ve bütün bu manzarada,

fevkalade zengin yaşlı bir Türk'ün evinin üst kısmının havası vardı biraz; sanki eve sultan veya bir paşa gelecekti de sadık hareminin kadınları efendilerinin parasını saklamaya çalışıyordu.

Çoğu posa ya da pigmentte olduğu gibi, bu beyaz kurşun işinde de harekete geçirme, ayırma, yıkama, öğütme, yuvarlama ve bastırma süreçleri birbirini izler. Bunlardan bir kısmı, ya kurşun parçacıklarının solunmasından ya kurşunla temas edilmesinden ya da her ikisinden ileri gelen tehlike nedeniyle tartışmasız sağlığa zararlıdır. Bu tehlikelere karşı iyi maskeler (ucuza temizlenebilen, bazı durumlarda da kokulu sabunla yıkanabilen pazen ve muslinden yapılma maskeler), iş eldivenleri ve bol giysiler verildiğini gördüm. Her yerde, doğru yerleştirilmiş ve açılmış pencerelerin alabileceği kadar taze hava vardı. Ayrıca işin en berbat kısımlarında çalıştırılan kadınları sık sık değiştirme tedbirinin (kadınların kendi deneyimlerinden ya da işin kötü etkilerine yönelik korkularından kaynaklanan bir tedbir) faydalı olduğu açıklamasında bulunuldu. Gizemli ve tuhaf bir görünüşleri vardı kadınların; ağız burun örtülü, üstlerinde bol giysiler, ama yine de bu kılıklarıyla yaşlı Türk ve haremine dair benzetmeyi daha da bir doğruluyorlardı.

Gömülüp diriltildikten, ısıtılıp soğutulduktan, karıştırıldıktan, ayrılıp yıkanarak öğütüldükten, yuvar-

lanıp bastırıldıktan sonra artık canı burnuna gelmiş olan beyaz kurşun en sonunda, çok yoğun, kızgın bir ısıya maruz bırakılıyor. Yukarıda betimlendiği gibi giyinmiş bir dizi kadın, büyük bir taş ekmek fırınına benzer bir yapının içinde durmuş, aşçıların kendilerine dağıttığı pişirme tabaklarını elden ele fırınlara geçirmekteydiler. Henüz soğuk olan fırın ya da soba ortalama bir ev kadar yüksek görünüyordu ve ayaklarını geçici bir tutunma yerine basmış, tabakları çabuk çabuk geçirip istif eden erkek ve kadınlarla doluydu. Soğutulup boşaltılmak üzere olan bir başka fırın ya da sobanın kapağı, ticaret yapmayanın yüzü içeriye bir göz atsın diye yukarıdan açıldı. Ticaret yapmayanın yüzü, akkor halindeki feci sıcak ve bunaltıcı kokudan çabucak ve boğulma hissiyle geri kaçtı. Genel olarak, yeni açıldıklarında bu sobaların içine girip çalışmak, işin en berbat kısmı olabilir.

Ama bu kurşun fabrikası sahiplerinin işin tehlikelerini en aza indirmeye ısrarla ve inatla çabaladıklarının şüphe götürmez olduğunu gayet iyi anlamıştım.

Kadınlara bir yıkanma yeri (daha fazla havlu olabileceğini düşündüm), sonra giysilerini astıkları, yemeklerini yedikleri ve iyi bir ateşle ısındıkları bir oda, bir de kendilerine yardımcı olan ve yemeklerine dokunmadan önce ellerini temizlemeyi unutmadıklarına dikkat eden bir kadın görevli tahsis edilmiş. Ay-

rica hizmetlerine de deneyimli bir hekim sunulmuş, kurşun zehirlenmesini haber veren her türlü belirtide özenle tedavi uygulanıyor. Ben odalarını gördüğümde çaydanlıkları maydanlıkları öğle yemekleri için sofralarında hazır edilmişti, sıcak bir ortama benziyordu orası. Bu işe erkeklerden çok daha iyi dayandıkları görülüyordu, aralarından birkaçı yıllardır bu işteydi, gözlemlediklerimden büyük çoğunluğu güçlü ve kıpır kıpırdı. Diğer yandan, çoğunun vazifelerinde bir öyle bir böyle, gayet başıbozuk olduklarının da hatırlanması lazım.

Amerikan yenilikçiliğinin çok yakında beyaz kurşunun tamamen makinelerle yapılabileceğini gösterdiği görülecektir. Ne kadar erken olsa o kadar iyi. Bu arada ben de, tesislerdeki iki açık sözlü kılavuzumdan, kendilerine orada gizleyecekleri hiçbir şey, suçlanacakları hiçbir şey olmadığını söyleyip ayrıldım. Gerisine gelince, kurşun zehirlenmesi ve işçiler meselesinin felsefesi, önceki yazımda alıntı yaptığım İrlandalı kadın tarafından gayet güzel özetlenmiş gibime geliyor: "Bazısı hemencecik kurşun zeherlenmesine uğrar, bazısı sonradan kurşun zeherlenmesine uğrar, bazısı da, çok değil tabii, heç olmaz; yani bünyesine göre değişir, bazı bünye güçlüdür, bazısı zayıf."

Devriyemde aynı yoldan geri dönerek, vazifeme son verdim.

14 Haziran Pazar günü çıkan bir spor gazetesinde, hipodromda gerçekleşecek her "olay" hakkında— bir pound bir şilinden iki şilin altı peniye kadar değişen meblağlar karşılığında- verecekleri müthiş haberleri olan Kâhinlerden yirmi dokuz adet ilan var. Bu Kâhinlerden her birinin, tüm yarış atı ahırlarındaki malum meçhuller (haindirler tabii, ama bu kimseyi ilgilendirmez) tarafından kendilerine iletilen muazzam istihbarata dayalı rakipsiz ve meydan okunamaz bir "Tüyo"su olur. Bu Kâhinlerin her biri, aydınlattıkları patronlarıyla düzenli müşterileriyle yandaşlarının kazanması gerektiğinden yüzde yüz emindirler ve her biri, diğerine güvenme konusunda, fazla saf bir dünyayı kolladığı iddiasındadır. Hepsi de insanseverdir. Mesela bir Bilge Kâhin, "kendi görmüş geçirmiş gözleri kavga dövüş halindeki toplumun geniş yüzeyine takılıp da, insanların bir kısmının ağır ve çileli sabrına, buluttan nem kapan birçoğunun da harala gürele her şeye atlayışlarına tanık olduğunda, ışığı yanan lambasını hepsinin üzerinde kaldırmaya iyice bir hevesleniyor" imiş. Bir o kadar da müteessirmiş, çünkü "tek bir gün geçmez ki insanoğlunun parasını pulunu değersiz çerçöple çarçur ettiğine tanık olmasın." Bir başkası da semadaki küçük yıldızlar arasında yeniden ortaya çı-

kışını, "Muzaffer Peygamber geldi yeniden!" ilanıyla müjdeler. Başka bir ahlakçı da kendi "Sır" ve "Tüyo"-sunu, Yeni Ahit'teki büyük Hıristiyan öğretisiyle iç içe geçirip harmanlar. Bir başkası, durumu "bizler için felaket üstüne felaket" haline getiren, yakınlarda yapılmış küçük bir hatayı itiraf eder, ama (elbet birtakım mazeretler uydurduktan sonra) mazeretlerin gereksiz olduğunu söyler, çünkü "bittabi, son derece dikkatle gizlenen hipodrom sırlarını ortaya çıkarmakta son zamanlarda göstermiş olduğu maharetlerinin eşi görülmedik başarısından sonra bir tanecik hatası da artık bağışlanabilir, öyle ya." Bütün bu Kâhinler esinlerini at sırtında alıyormuş da insanlığı aydınlatıp altın çağı geri getirmek için her şeyi sıcağı sıcağına eyer üstünde kâğıda döküyorlarmış gibi hızlı hızlı yazarlar.

Bu gelişmekte olan meslek, orada burada gezine gezine otlanan insan eşeklerinin yuvarlak sayısının hazin bir göstergesidir. Ayrıca büyük sayıdaki taraftar kitlesinin, en başta, hiç kuşkusuz, kendilerini Shakespeare'lere ya da o tarz birtakım duygusal herzelere asla ve asla kanmayacak derecede açıkgöz sayan o hızlı genç beyefendiler arasından çıkmış olması da dikkate değerdir. Bizim için, bu sözde kurnaz gençlerin Kâhinlerin Bahis Defteri tarafından sağılıp yağmalanması, aklın izanın alabileceği en gülünç resimlerden birini oluşturuyor; öte yandan işin içinde adil ve hoşnutluk

uyandırıcı, hak edilmiş bir ceza da var ki, eğer fenalığı burada kalsa, Kâhinlere karşı içimizde asla düşmanlık uyanmazdı.

Ancak fenalıkların burada kalmamak gibi bir kusuru vardır. Mutlu sahiplerini Talih'in kucağına çekip götüreceği garanti olan ele geçirilecek bunca Sır ve Tüyo varken, layık olduğu şeylere duyarlı olan her kasap çırağı ve getir götürcü oğlanın görevi, şöyle ucuzundan bir Sır ve Tüyo'yu derhal sağlama almak ve işin içine girip kazanmaktır. Muzaffer Kâhinden tılsımı satın aldı mı, asil sporcunun, yarışa katılan atlarla bahislerdeki son durumun listelerinin olduğu, ayrıca kendi (ya da bir başkasının) parasını Kâhinin kurnazca göz kırparak işaret ettiği doğru hayvanlara basabileceği elverişli bir yere sahip olması gerekir. Hoop! Bahis dükkânları bitiverir her sokakta! Bütün komisyoncu dükkânlarında yarış atlarının eski, kir pas içinde, renkli baskılarına ve büyük muhasebe defterlerinin görünümüne sahip her türlü büyük boy bahis ciltlerine büyük rağbet olur. Her vitrinde böyle iki tane baskı, her tezgâhta da böyle bir cilt olsun, oldu mu size tam bir Bahis Bürosu, bankası, her bir şeyi işte.

Bahis dükkânı çabucak dönüşümden geçirilmiş bir tütüncü de olabilir, sadece bir Bahis Dükkânı da. Sır ve Tüyo yatırımı amacıyla, yasal zorunluluğu olan tezgâh ortadan kaldırılıp bir köşeye resmi bir bölme

ve masa dikilerek ucuza da halledilebilir; maun eşyalar, ispirtolu cilalar ve ofis mobilyalarıyla zengin işi de olabilir. Kılıksızlıkta tavan yapmış baştaki görevli, küçük pencereden ezkaza içeri bakılsa —Mabet'in içindeki gizemlerden biri olarak, işine girişmeden önce meraklıları oradan gözden geçirir- hayran görünümlü bir müşteriyle cin içiyor da olabilir; gözünde gözlük, kurumunun defterlerini tutan bir devlet memuru görünümünde, küçümseyen bakışlarıyla sakin bir beyefendi de olabilir. Kuruluş tek şilinlik bahislere tenezzül de edebilir, yarım krondan aşağı teşebbüsleri geri de çevirebilir; kendisiyle züppeler arasına beş şilinlik, yedi buçuk şilinlik, hatta yarım İngiliz altını değerinde, hatta ve hatta (çok nadiren olur gerçi bu) bir poundluk bir limit de çekebilir. Bu ufak işleme dair verdiği belge, baskısı dökülen, üzeri bundan daha da beter doldurulmuş sersefil bir karton parçası da olabilir; "Aristokratlar Kulübü Veznedarı"na hitaben yazılmış, eğer Fortunatus Kupası'nı Yeşilboynuz kazanırsa o mühim görevliyi hamiline iki pound on beş şilin ödemeye, bu ödemeyi de yarışın hemen sonrasındaki gün yapmaya itina göstermeye yetkili kılan kibar işi boyalı bir kart da... Fakat bu Bahis Dükkânı ne olursa olsun, belli bir yeri olmalıdır mutlaka -herhangi bir yer, maksat insanlar gidip gelebilsin— ki İngiltere'nin hızlı gençliği, argolu zekâsı herdaim cin gibi uyanık,

gözleri sürekli dört açılmış halde, içeri girsin ve parasını tevdi etsin, çaresiz Masumum benim.

Memnun mu memnun, bahsi kazanmış ya,
Yalıyor işte eli, zahir, o sayede kazanmış da

Household Words'ün merkezini bilhassa bu kurumların tam ortasında yer alıyor olarak göremeyiz, çünkü bunlar bütün Londra ve dolaylarına yayılmış dürümdalar. Ama bizim muhitin her tarafından bol bol Bahis Dükkânı fışkırıyor ve bunlar hakkında bilgi edinmek için öyle çok uzağa gitmemiz gerekmiyor. Geçen gün gayet işlek ve uğrak, pis bir caddeden Drury Lane Tiyatrosu tarafına geçerken Bay Şenin desteğiyle ansızın yeni bir Bahis Dükkânının diğerlerine eklenmiş olduğunu gördük.

Bay Şen'in küçük işletmesi mobilyasız ve hem sağlam hem de kârlı bir yatırım olmanın gereklerine alelacele uydurulmuş haliyle Romeo ve Juliet'teki eczacının dükkânına o kadar benziyordu ki özellikle dikkatimizi çekti. Ascot Buluşması'ndan hemen önce öyle de bir rağbet görür olmuştu ki acaba Bay Şen yarış gününe kadar toplayabileceği kadar para toplamak, sonra da -bu ağır ifadeyi kullanmamıza izin varsa- sırra kadem basmak üzere zekice bir oyun tertiplemiş olabilir mi diye epey bir şüpheye düştük. İşletmesinin hiç de ümit

vermeyen görüntüsüne rağmen Bay Şene para yatırıldığından şüphemiz yoktu; çünkü işletmenin dışını yolun karşı tarafından incelerken bile (tam da o sabah açılmıştı herhalde) iki gazeteci çocuk, işe yeni başlayan bir fırıncı, bir kâtip ve genç bir kasabın içeri girip Bay Şenle son derece güvenle iş yaptıklarını görmüştük.

Bay Şenin dükkânında bahis yapıp bakalım n'olacak hele dedik. Böylece yolun karşı tarafına geçtik, oraya asılı listelere bir göz gezdirip bir başka asil sporcu (mavi çantalı bir oğlan) Bay Şenle başka bir bahis oynarken, şöyle en kabadayısından yarım kronluk bir Batı Handikaplı Tophana'ya oynuyoruz dedik. Bay Şene bu peşinatı öderken konuyu, hem Tophana'yı hem de Batı Handikapı'nı biliyor, bu iş bizim kanımızda varmış gibi görünüyorduk: ancak naçiz hakikati itiraf etmek gerekirse, bu özel isimlere dair, "Tophana attır, Batı Handikapı da bahse yatırılan toplam paradır herhalde"den gayrı, önceden de o anda da en küçük bir fikrimiz olsun yoktu. Bay Şene de işi icabı vakarlı olmak ve soru sormamak düştüğünden, bizim bahsi kabul etti, deftere işledi ve parmaklıklı masası üzerinden bize, eğer Tophana kazanırsa —yarışın ertesi günü, bu konuda büyük titizlik gösterecektik— yedi buçuk sterlin almaya hak kazanacağımız kirli karton parçasını uzattı. Bay Şenin kasasında banka dolusu gümüş parası var mıdır acaba, işte bunu anlamanın tam za-

manidir diye kulağımıza fısıldayan şeytana uyarak tutup bir İngiliz altını verdik. Bay Şenin kafası birden bölmenin arka tarafına kayıp hayali çekmeceleri karıştırır oldu ve az sonra Bay Şenin sesinin boğuk boğuk, o sabah bütün gümüş paraların altınla değiştirilmiş olduğunu ifade ettiği duyuldu. Bunun ardından Bay Şen kaşla göz arasında yeniden ortaya çıktı, dışarıdaki bir odadan insanoğlunun görüp görebileceği en cingöz ufaklığı içeri çağırdı ve oğlanı para bozdurmaya gönderdi. Bay Şene dedik ki bir zahmet yarım İngiliz altını çıkarırsa (yanında o kadar altın vardı madem) bahsimizi artırırız, o da zahmetten kurtulurdu. Ama Bay Şen yeniden bölmenin arka tarafına kayıp oğlanın artık gittiğini —doğruya doğru valla, daha lafını bitirdiği an ortadan kaybolmuştu çocuk— ve zahmet falan olmayacağım söyledi cevaben. Böylelikle oğlan dönene kadar Bay Şen ve hiç gözünü ayırmadan sokağa bakan, muhtemelen de Bayan Şen olan anlaşılmaz bir kadınla baş başa kaldık. Oğlan dönüp de para üstümüzü aldığımız sırada bir aralık oğlanın bu sefer de yolunacak kerizleri bulduk diye bayram edermişçesine burnunun hafifçe seğirdiğini gördüğümüzü sandık, ama oğlan öylesine inanılmaz ölçüde cingözdü ki emin olmamız imkânsızdı.

Yarışın ertesi günü dönüp elimizde belgemizle Bay Şenin işletmesine geldik ve ortalığı tam bir keşmekeş

içinde bulduk. Etraf üstü başı yağlı, kir pas içindeki haybeci oğlan kalabalığıyla doluydu ve hepsi de bağırış çığırış Bay Şenin adını sesleniyordu. Bay Şenin yerine de yapayalnız, desteksiz mesnetsiz, ama biraz bile olsun telaş yapmayan bizim şu mucizevi oğlan kurulmuştu. Bay Şen, dedi, sabahın onunda "bi' dosya mefzusu" için dışarı çıkmıştı, ancak gece geç vakitlerde dönerdi. Bayan Şen de sağlık meselesinden dolayı kışa kadar kentten ayrılmıştı. Bay Şen yarma döner mi? diye bağrıştı kalabalık. "Yarma burada olmaz," dedi bizim mucizevi oğlan. "Yarın pazar çünküm, pazar didi mi hep kiliseye gider o." Bunun üzerine, kaybedenler bile güldü. "Pazartesiye peki burda olur mu?" diye sordu umutsuz bir genç manav. "Pazartesi mi?" dedi mucize, bir düşünüp. "Sanmam ki burda olsun pazartesileyin, bi' satıma gidiyor çünküm pazartesileyin." Bunun üzerine oğlanlardan bazıları bizim aldırışsız mucizeye "ona satım denmez o'lum, satış denir," diye sataştılar, öbürleri de her tarafa üşüştü, kimisi güldü, kimi küfretti, bir ayak oğlanı da -Bay Şenin arkasında bırakmış olduğu tek şey olan— defteri fark edip bunun "şağane bi şey" olduğunu bildirdi. İzin mizin almadan deftere şöyle bir baktık, öyleydi gerçekten de. Bay Şen on yedi pound kadar para tahsil etmişti ve kayıplarını ödese bile on bir on iki pound arası bir kazancı olacaktı. Bay Şenin o satışta epeyce vakit geçi-

rip hiç geri dönmediğini söylemeye bile gerek yok. En son onun rahmetli işletmesinin oradan (artık üzerinde Çizme ve Ayakkabı İmalatı yazıyordu) geçtiğimizde akşam karanlığı çökmekteydi ve New Inn'den genç bir bey, kapıyı çok az açık tutan ve kimseyle ilgili hiç, hele Bay Şenle ilgili hiç mi hiçbir şey (eğer böyle bir şey mümkünse tabii) bilmeyen, üstü başı toz içinde, solgun birine onunla ilgili belli hususlarda sorular sormaktaydı. Aşağıdaki kapı zilinin tutamağı gayet manidar bir şekilde son raddeye kadar dışa doğru çekilmiş ve tam faaliyet halindeki bir org düğmesi gibi öylece bırakılmıştı. Umulur ki Bay Şenin ziline deliler gibi asılan o zavallı safderun bu şiddetli gayretinden belli bir tatmin duymuş olsun. Çünkü ödediği paranın karşılığında bulup bulabileceği tek tatmin bu olacak.

Fakat genel olarak halk, Şen gibi tiplere yedirilmez. Aman, yok artık canım! Bu Bahis Dükkânı işinde ondan daha iyi komşularımız vardır bizim. Özellikle bu tarz kötülüklerin önüne geçmek üzere kurulmuş bir Bahis Kulüpleri Esnafı Ahlaki Birliğimiz mevcuttur; esnaf yararını gözeten bu kurumun Tanıtım İlanı'nı (orijinalinin en üstünde bir yarış gravürü bulunuyor) tek kelimesini değiştirmeden, orijinaline sadık kalarak aşağıda sunuyoruz.

"Bahis Kulüpleri Esnafı Ahlaki Birliği Kurucuları, Anakentteki Bahis Evleri'nin sayısında yaşanan artışı

duyururken bu vesileyle de hassasiyetle ifade etmek ister ki, bunlar evvelden beri kurulu olan ve namuslu bir şekilde idare edilen aynı yapıdaki yerlere yönelik bir rekabet duygusuyla işletilmeyip, bir adil rekabet ruhu içerisinde, parasal yatırımları için bugüne kadar sunulandan daha fazla ve yoğun güvenlik temin etmek suretiyle halkın desteğini talep etmektedir.

"Bahis Kulüpleri Esnafı Ahlaki Birliği gerçekte isminin ifade ettiği şeyin kendisidir; yani karakterce de mülkiyetçe de iflasa uğramış taraflarca spor camiasının mütevazı fertlerinden saat başı yapılan hırsızlıklara şahit olarak, gerek kendi esnaf çevrelerinin gerekse de birkaç şilinlik bahis oynayanların, adil ve namuslu bir ticarete iştirak edeceklerinin kendinden emin bilinciyle paralarını yatırabilecekleri bir kulübün kurulmasının, halkın desteğine layık görüleceği sonucuna varan işadamlarının oluşturduğu bir Esnaf Birliği'dir.

"Bu kuruluşun Yöneticileri, Bahis Evleri'nin üzerine yapışmış olan (ve namuslu yollarla halkın güvenini sağlamak üzere büyük gayret sarf edenlere yönelik önyargılar oluşmasına yol açan) yüzkarasının, büyük ölçüde, birçok ofisin, meşru bir ticaretteki kazanca hiç uygun düşmeyeceği bariz olan masraflar eşliğinde şatafatlı, taklit bir ihtişam ortaya koyacak tarzda dayanıp döşenmesi keyfiyetinden ileri geldiğini düşünmekte-

dir. Garip bir tezat olarak, başka ofisler öylesine yoksul bir görünüm arz etmektedir ki bu ofis işletmecilerinin niyetinin sadece herkesten para alıp hiç kimseye para ödememek olduğu ortadadır.

"Görünümdeki bu aşırılıklardan kaçınmak, bir ölçüye kadar spekülasyona neden olmama kararıyla birlikte, "yarıştan sonraki gün ödeme yapma"mızın imkânsız olmasını bile olası kılabilir.

"Kulüp işi, kendisiyle bir sözleşme yapılmak suretiyle, yöneticiler nezdinde, halka sadık olma niyetimizin mümkün olan en güçlü teminatını sağlayan son derece saygıdeğer ve tanınmış bir esnafın merkezi bir semtte konumlanmış evinde sürdürülecektir.

"Piyasadaki oranlar her durumda ortaya serilecek ve basılan biletler yalnızca yönetici tarafından imzalanacaktır, yatırılan paralar ise," vs. vs.

Buna göre, Esnaf parasını gayet güvenli şekilde kendi favori atma yatırır. Aileleri de eski ateş başı hikâyelerinde olduğu gibi, artık mutlu mesut yaşayıp gidecektir kuşkusuz!

Artık bu musibetin hepten ayyuka çıktığı ve çok ciddi toplumsal önem kazandığı tartışmasızdır. Ancak hiç de bize ait olmayan kanaatler kusura bakmasın ama, böyle bir durumda kanun nizam nerede diye feryat figan etmenin yanlış olduğunu düşünüyoruz biz. İlk olarak, halkın eğlencesini her daim bunca az

umursamış olan bir yasama organına bel bağlamak akıllıca olmaz diyoruz, o anca baskı uygulamaya gelince var. Eğer halkın zevkinden anlayan, bu zevkleri tam tersini yaptığı kadar uzun bir süre boyunca geliştirip yaymaya yürekten arzulu, eğitici bir yasama organı olsa, soru bambaşka bir biçim alabilir: Gerçi o zaman da bu kavram gerçek sorumluluğun yer değiştirmesi midir değil midir büyük kuşku duyarız ya... ikinci olarak da namuslu vekillere, hakikaten namuslu vekillere, oturdukları yerden —halkın içinde— doğru nedir yanlış nedir, hakikisi nedir sahtesi nedir üfürüp nutuk çeken namuslu ve kültürlü mühürlü vekillere sahip olmak pek yüceltici bir şeyse de şu anki Parlamentonun bu sorular nezdindeki standardına ve dengesine hiç de hayranlık duymayacak yürek var bizde ve eğer bunlara ihtimamla iyice bir çekidüzen verilmezse Parlamento çok da fazla ahlaki otorite yetkisi kazanamaz. Bazı şövalye ruhlu halk Kâhinlerinin epeyce bir zamandır millete servet kazandıracak olan ata işaret ederek Sır ve Tüyolarını her tarafa yaydıklarını bütün memleket biliyor elbet! Siyasi fikir yönünden başka başka olsak da onların birden fazlasının aynı o spor gazetesindeki Kâhin gibi, "kendi görmüş geçirmiş gözlerini kavga dövüş halindeki toplumun üzerine çevirerek" o aynı "ışığı yanan lambasını hepsinin üzerinde kaldırma hevesine" tutulup kendi Sır ve Tüyosu satın alınana

kadar lambanın ışığında Siyah'ın kazanan at olduğunu ciddiyetle biliyorken ansızın kazananın Beyaz da hatta Kahverengi de hatta ve hatta gayet muhtemelen Gri de olabileceğini düşünmeye başladığını hepimiz de biliyoruz elbet! Kabul etmeye yanaşmasak da bunun politik dürüstlüğe leke sürüp bozduğunu, önümüzdeki Seçimlerin, memleketin idaresi işlerinin şu sıralar, Kâhinlerin müşterilerini oynatabilecekleri kadar oynattıktan sonra tahminlerini gizledikleri ve görmüş geçirmiş gözlerini genel olarak her şeyin üzerine çevirerek kazanma uğruna ne var ne yok her şeye eyvallah ettikleri fütursuz, koca birer Bahis Dükkânı olduğunu da hepimiz biliyoruz elbet!

Hayır. Yasama organı konuyu ele alsa bu bir erdem göstergesi olurdu, ona şüphemiz yok, ama öyle yüceltici bir görüntü de ortaya koymazdı. Ana babalarla işverenler kendileri için daha fazlasını yapmalı. Herkes kendinden aşağı konuma yerleştirilmiş kişilerin uğraklarını ve alışkanlıklarını biraz bilmeli, böylelikle ne zaman yeni bir cazibeli sınıf kendini ortaya koyuyor, iyi bilmeli. İşe yeni alınanlar, sözleşmelerinin şartları uyarınca bahis oynadıkları takdirde cezalandırılmalıdır; tüyo namına biraz üstüpü derip sır namına da aptal midelerine azıcık bulamaç boca etmenin yargıç huzurunda mahkûm edilmiş ve ıslahevine kapatılmış o soylu sporcular sınıfına faturayı kesmekte dünya kadar

faydası olacaktır. Her sınıftan bahis oynayan kâtipler, bahis oynayan uşaklar, ilk seferinde ciddi şekilde uyarıldıktan sonra bir dahakinde kesinlikle işlerine son verilmelidir. Yerlerini dolduracak bir sürü çalışkan ve güvenilir genç adam var. Polise, bahis dükkânlarıyla alâkadar olduğu görülen -"aransın" aranmasın- kötü şöhret kazanmış hiçbir beyefendiye asla ve asla göz yummaması talimatı verilmelidir. Kimi mümtaz şahsiyetlerin bu durumda olduğunun ortaya çıkarılabileceği inancındayız. Ana babalarla işverenleri her zaman görevlerini hiç güvenmedikleri yasalara yarım yamalak havale etmeyip kendileri yerine getirmeye kararlı olarak gören bu önlemler muhtemelen yeterli olacaktır. Denetim altında olmayan birtakım aptallar her zaman sağda solda sürte sürte sonunda bir bela çıkaracaklardır, ama geniş kapsamlı açıdan vatandaşların daha büyük kısmı belli bir denetim altındadır ve bu denetimin daha iyi uygulanması zorunluluğu vardır.

ÖLÜM TİCARETİ

İngiliz insanının cenaze törenleri hususunda çok hayıflanılası bir duruma düşmüş olduğunu çoğu aklı başında insan enine boyuna anlamaya başlayalı seneler oldu artık. Ölenin hatırasını şereflendirmesine imkân ihtimal olmadığı gibi yaşayanları da insanlık hallerinin en ciddiyetli olanını anlamsız maskaralıklar, onur kırıcı borç yükleri, har vurup harman savurma ve sorumluluğunu hepten unutmanın kötü örneği olmayı akla getiren durumlara sokarak iki paralık eden görgüsüzce bir gösteriş ve para savurma sistemi mezar başlarında gitgide daha fazla kendini gösterir oldu. Konu ne kadar incelenip araştırma ne kadar derinleştirilse (gayet tabii ki) bu teamüllerin de hem kendi içlerinde hem de sonuçları bakımından o kadar ucubeleştiği görülmekteydi. Toplumun hiçbir sınıfı bundan kaçamadı. Cenazelerde orta sınıfın üst perdeden kibarlık taslamaya yönelik rekabetleri -kibarlık dediğim de cenaze levazımatçısının ne dehşet çılgınlık ölçüsünde gemi azıya almasına izin verildiğine göre değerlendirilmekteydi- yoksullara kadar bile inmişti; bunlar için cenaze töreni masrafları o denli yıkıcı ve orantısız oluyordu ki, masrafları ödemek üzere kendi aralarında dernekler kuracak raddeye gelmişlerdi. Bu genel hastalığın üzerine üşüşen üçkâğıtçı madrabazlarca yönetilen bu

derneklerden birçoğu en zalimce şekillerde yoksullan kandırıp kazıklıyordu; diğerleri de, bu insanların arasındaki en habis ruhlulara yeni bir tür ayartı sunarak para karşılığı cinayetlere neden oluyordu, alçaklıkları öyle nefret verici ölçüdeydi ki hiçbir dil onları yeteri şiddette kınayamaz. Gelinen bu noktada, genel ahlaksızlık, tıynetsizlik ve yalan dolanın artık daha da öteye götürülemeyeceği düşünülürken şu absürt hal ortaya çıkmıştı ki, cenaze levazımatçısıyım deyip ne cenaze levazımatı ne bir şeyi olan, cenaze sahibiyle asıl esnaf arasında upuzun bir aracı sırası oluşturan ve her biri bu "kara iş"te kendi payına düşen kallavi yüzdeyi cebine indirerek —yangında elden ele su kovası taşırcasına— birbirlerine süs püs kiralayan sayısız gaddar adam çıkmıştı piyasaya. Bütün bunlara ilaveten bir de ölüleri kalabalık şehirlerin ortasına gömme uygulamasından kaynaklanarak el mahkûm, en basit ve düz pratik bilimin, yaşayanlar üzerinde korkunç sonuçlarının ortaya çıkması ve böylesi kabristanların kapalı sınırlarından ve bunların sahiplerinin tamahkârlıklarından ortaya çıkan, tabiatımıza korku salıp çağımızı, milletimizi rencide eden o galiz dehşet evrenine maruz kalmamız, işte vardık mı bu devasa güldürünün doruk noktasına.

Kanıtlaması bunca kolay olmasa neredeyse inanılmaz olan bu yozlaşmadan hâlâ çok yavaş ve zayıf çıkmaktayız. Şu an orta sınıflar içinde, öyle güvenip

umuyoruz ki, bu kötülüklerden, anlatıldıkları parlamento yayınları vasıtasıyla haberdar olarak bu eski kötü örneği devam ettirecek hiçbir insani etmenden etkilenmeyip bunların, kendileri öldüğünde hemcinslerinin ruhlarına ya da bedenlerine sirayet edecek araçlar haline gelmemeleri için geride kalan en yakın ve en sevdiklerine kesin emir verecek çok insan vardır. İtibarlı insanlar arasında bu tür örnekler eksik değildir. Merhum Sussex Dükü vadesi dolduğunda şatafatlı bir devlet töreniyle Windsor'daki Kraliyet Mezarlığı'na değil, Kensal Green Mezarlığı'na defnedilmek istediğinde vatani bir hizmet yapmıştır. Sör Robert Peel, Drayton'a gömülmeyi talep etmiştir. Merhume Dul Kraliçe şu içe işleyen ve hayranlık duyulası sözlerle her kesime örnek olmuştur: "Tanrı'nın Tahtı önünde hepimizin eşit durumda olduğumuzu gayet iyi bilerek, tamamen tevazu içinde ölüyorum ve bu yüzden de dileğim, cenazemin mezara herhangi bir debdebe ya da şatafat olmadan taşınmasıdır. Cenazem mümkün olduğunca mahrem ve sessiz olmasını talep ettiğim bir törenle Windsor'daki St. George Şapeli'ne götürülmelidir. Cenaze töreninin şatafatlı olmamasını hususiyetle arzu ediyorum. Huzur içinde ölüyorum ve huzur içinde, bu dünyanın gösterişlerinden, debdebesinden azade olarak kabrime taşınmayı istiyorum. Bedenimin parçalara ayrılmamasını ya da tahnit edilmemesini

talep ediyorum ve geride kalanlara mümkün olduğu kadar az sıkıntı vermek istiyorum."

Ancak evvelce böyle örnekler varken, üstelik bu tür olgular genel kamuoyunun zihnindeki tazeliğini korurken ve bizler de toplumsal tarihimizin böylesi ciddi bir dönemindeki bu geçiş evresinde yaşarken, o miadı dolmuş devlet töreni geleneği merhum Wellington Dükü'nün sözde "onuruna" yeniden canlandırılmıştır. İngiltere var oldukça şanlı hatırası daim ve kaim olsun!

Böyle bir yeniden canlanmada onur monur diye bir şey olmadığını ve olamayacağını, insan gerçekten ne kadar yüceyse törenin de o kadar küçük olacağını ve bunun şu moral bozucu ölüm ticareti uygulamasının kötücül bir örneği ve özendirmesi olduğunu okurlarımıza samimiyetle arz ediyoruz.

Her siyasi görüşten herkesin bildiği üzere, bu güçlerden birine dahil olsun olmasın herkes de bu ölüm ticareti işine bulaşmış - katkıda bulunmuş, onu pohpohlamış, nimetlerinden faydalanmış, istemese de koyuverip gitmiştir. Sorunun bu tarafına dair daha fazla yorumda bulunmuyoruz.

Fakat tabiatındaki boşluk ile tutarlılık ve gerçeklik noksanı içinde uzun zamandır geri plana itilen devlet töreninin, yapısı gereği canlandığı genel ticaret ruhu hakkında The Times m reklam sütunlarından orijinaline tamamen sadık biçimde alınmış birkaç örnek sunarak devam edeceğiz.

İlk olarak, koltuklar ve yiyecek içecek konusu. "İçinde piyano bulunan" bir partinin düzenlenebileceği şu arzu uyandıran zemin katı geçip, acilen sipariş verilmesini gerektirecek denli revaçta olan "Wellington Dükü'nün Cenaze Töreni Şarabı", ayrıca "leziz parça'nın ancak öyle bir fırıncıdan alınabileceği "Wellington Dükü Cenaze Töreni Çöreği" ve aynı şekilde ancak öyle bir terziden alınabilecek "Cenaze Töreni Can Yeleği", hatta ve hatta imalatçısı tarafından milli yasın tek şaşmaz dindiricisi addedilen yarım kilosu bir çeyreğe "meşhur limonlu bisküvi" için verilen günlük ilanlara şöyle çarçabuk bir göz attıktan sonra milletin bulduğu anda istifade ettiği daha uygun kimi fırsatları gözden geçirelim.

LUDGATE HILL. — Bu büyük ve cidden etkileyici töreni izlemek üzere hazırlanan donanım ve yapılan düzenlemeler bu kuruluşta şu an tamamlanmış bulunuyor ve her türlü şahsi rahatlık ve kolaylığı haiz, güzel, görüş alanı geniş bir yer bulmayı arzu edenler şu an mevcut kalan KOLTUKLARa hemen bir baksalar iyi edeceklerdir.

CENAZE, bir gece önceden yatak dahil. - İKİNCİ katta, üç odalı, tören alanına nazır iki pencereli, KİRALIK. Ücret, yiyecek içecek dahil, 10 gine. Tekli yerler, yatak ve kahvaltı dahil, 15 şilinden başlayan fiyatlarla.

DÜK'ÜN CENAZESİ. — 15 kişilik birinci sınıf MANZARA, ayrıca tertemiz yatak ve uygun fiyatlarla oturma odası.

KİRALIK KOLTUK ve PENCERELER, Strand'in en iyi kısmında, Coutts banka merkezinin birkaç bina yanında. Zemin kat pencereler, her biri 8 £; ikinci kat, her biri 5 £ 10s.; üçüncü kat, her biri 3 £ 10s.; iki dökme vitrin camı, her biri 7 £.

WELLINGTON DÜKÜ'NÜN CENAZE TÖRENİNİN İZLENEBİLECEĞİ KOLTUKLAR. - Her güzergâha nazır, görüşe engel bulunmayan en iyi konumda. Old Bailey'i içine alır. Lütfen dikkat: Yukarıdaki konumdan hemen hemen St. Paul ve Temple Bar'a kadar her yeri görebilirsiniz.

Merhum WELLINGTON DÜKÜ'NÜN CENAZE TÖRENİ. - KİRALIK, İKİNCİ KATTA, iki odalı, ısıtmalı, her türlü kolaylığı haiz. Parti için uygun fiyatlarla. Ön tarafta birkaç adet koltuk, her biri bir gine. Piccadilly'den Pall-mall'a kadar geniş bir manzara.

WELLINGTON DÜKÜ'NÜN CENAZESİ. - KİRALIK BİRİNCİ VE İKİNCİ KATLAR, beyefendilerin ailelerine uygun oda ya da pencere kenarı, her türlü rahat ve konforu haiz olarak bu etkileyici manzara en iyi açıdan görülebilecektir. Zemin kat da rahat koltuklarla döşenmiştir, bir gineden başlayan fiyatlarla. Başvurunuzu bizzat mekân gelerek yapın.

DÜK'ÜN CENAZESİ. - Fiyatlar son derece uygundur. - BİRİNCİ KATTA İKİ ODA, balkonlu, ayrıca Strand'den özel girişi bulunmaktadır. Büyük oda 15 kişiliktir. Küçük odanın kirası sekiz ginedir.

DÜK'ÜN CENAZESİ. - KİRALIK, VİTRİNLİ, 25 gineye yaklaşık 30 kişi için hazırlanmış koltuklu. Ayrıca iki geniş pencereli, Döşeli Birinci Kat. Temple Bar'dan St. Paul'e bütün alanı en iyi gören konumda. Ücret 35 gine. Her biri bir gineye birkaç tane de tekli koltuk.

WELLINGTON DÜKÜ'NÜN CENAZE ALAYI. — Cockspur Caddesi, Charing-cross, bütün güzergâhta kesinlikle en iyi konumdaki yer, birkaç adet halen BOŞ KOLTUK makul ücretlere verilecektir. Boş koltuklar hızla dolmakta olduğundan erken başvuru zaruridir. Ayrıca çatıda da birkaç yerimiz vardır. Son derece kusursuz bir görüş açısı.

Merhum WELLINGTON DÜKÜ'NÜN CENAZESİ. - Strand'in en iyi kısmında, KİRALIK İKİNCİ KAT, 10 £; Üçüncü Kat, 7 £, her biri ikişer pencereye sahip; dükkânda ön koltuklar bir gineye.

DÜK'ÜN CENAZESİ. - KİRALIK, 25 gineye soylu aileye, güzergâhı en geniş açıdan gören konumlardan birinde, güvenli balkon ve antreli BİRİNCİ KAT. Herkes için kesintisiz ve geniş görüş açısıyla 20 kişiyi barındırabilmektedir. Daha az kişi sayısı olan ai-

lelere indirim yapılacaktır. Konaklamaya ait her türlü rahatlık temin edilecektir.

Ama her şeyden önce unutmayalım ki

DİN ADAMLARINA DUYURU. - T.C. Fleet Caddesi'nde yalnızca din adamlarına sadece cüppeleriyle gelmeleri koşuluyla DÖRT ADET ÖN KOLTUK, her biri 1 £; dört adet ikinci sıradan, 15s.; dört adet üçüncü sıradan, 12s. 6 d.; dört adet dördüncü sıradan, 10s.; dört adet beşinci sıradan, 7s. 6d.; ve dört adet altıncı sıradan, 5s. karşılığında ayrılmıştır. Tüm diğer koltuklar sırasıyla 40s., 30s., 20s., 15s., lOs.dir.

Bu girişimci esnafın vitrinine altı sıranın tamamını yirmi dört din adamına ayıran bir papaz tablosu koyma kaygısı bilhassa takdire şayan, ayrıca ciddiyetin üzerine göz alıcı bir incelik saçıyor gibi geliyor bize.

Bu birkaç örnek, var olmayan manzaraların tarifleriyle ve bol bol "yiyecek içecek, şarap, alkollü içki, erzak, meyve, gümüş sofra takımı, bardak, porselen eşya'yla beraber bahsi uzun sürecek başka önemsiz kalemleri hazır etmiş olup "ateşin harını" hep sıcak tutan kafa dengi beylerin oluşturduğu küçük bir meclisi tamamlaması istenen birkaç hoşsohbet beyefendiye yönelik davetlerle iç içe geçmiş sürüsüne bereket rek-

lamdan gelişigüzel toplanmış örnekler. Onlara şöyle bir bakınca kocaman büyük harflerle yazılıp, bir sanat eserine gönderme yaparak, acı çekmiş kahramanın ona karşı "kendine has tavrıyla" nasıl da "Çok iyi, gerçekten çok iyi," gözleminde bulunduğunu anlatan efsanenin hafiflettiği "TANRIM N'OLUR YA GECE OLSUN YA DA POTİNLER GELSİN," sözleri karşısında sürekli irkiliriz. Ey Sanat! Sen de ölüm ticareti yapıyorsun ha!

Sonra, devlet törenindeki cenaze alayında el yazıları da yerlerini bulmakta. Bir mührün kutsallığı ya da bir mektubun mahremiyeti, Ölüm Tüccarlarının dağarcığında yeri olmayan anlamsız birer ifadedir. Kesin, trompetler, Cenaze Marşı'nı çalmayı; kesin de dünya âleme biz el yazıları nasıl da karakteristiğiz onu söyleyin!

wellington'in el yazilari. - dük un

(1843) birbiri ardına gelen, son derece karakteristik ve sahih İKİ MEKTUBU, onları aydınlatan Mektuplarıyla, vs. birlikte, hepsi birden edebi nadirat oluşturmaktadır, fiyatı 15 £.

Wellington™ el yazilari. - Wellington DÜKÜ'NÜN İKİ EL YAZISI MEKTUBU, TASFİYE SATIŞI, bir tanesi Walmer Şatosu, 9 Ekim 1834, diğeri Londra, 17 Mayıs 1843 tarihli, posta pulları ve mühürleriyle birlikte.

WELLINGTON. - ÜÇ orijinal NOT, her biri ortalama 2 çeyrek sayfa, (taşbaskı değil), mühür ve zarflar SATILIKtır. Ekselanslarının bugüne dek ortaya çıkan en karakteristik el yazıları olduğu düşünülüyor. İkisi için en yüksek meblağ 30 £, ya da daha öne çıkan biri için 20 £ kabul edilecektir.

Emekli bir memurdan TASFİYE SATIŞI, merhum kahramanın BEŞ MEKTUBU ve NOTLARI - Sör A. Wellesley ile üç. Ayrıca büyük bir Zarf. Hepsi de mühürlü. Şahsen ya da mektupla başvurunuz.

DÜK'ÜN MEKTUPLARI. - İKİ son derece ilginç MEKTUP, sahihtir ve son derece eğlenceli ve karakteristik bir durumla ilgilidir, SATILIK.

WELLINGTON DÜKÜ. - Bir hanıma gönderilmiş EL YAZISI MEKTUP, mühürlü ve zarflı. Dük'ün şahsına has üslubundadır ve en yüksek teklife bırakılacaktır. Başvurular - mektubun görülebileceği yere.

F.M. WELLINGTON DÜKÜ. - SATILIK, yazılmış olduğu ailenin bir üyesinden, merhum Wellington Dükünün ORİJİNAL EL YAZISI MEKTUBU, askeri meseleler hususunda, altı sayfa uzunluğunda, en iyi şekilde korunmuş haliyle. Fiyatı 30 £.

FELDMAREŞAL WELLINGTON DÜKÜ'NÜN EL YAZISI. - DÜK'ün son derece karakteristik bir MEKTUBU, TASFİYE SATIŞI, içinde 100 yıl yaşamasından söz etmektedir, 1847 tarihli, zarflı. Mühür, başlığı mükemmel durumda. 10 £ alınacaktır.

WELLINGTON DÜKÜ. - DÜK' e ait bir EL YAZISI MEKTUP, Düşes'in 1831 deki ölümünün hemen ardından yazılmış, SATILIKtır; ayrıca damgalı ve mühürlü El Yazısı İki Zarf.

WELLINGTON DÜKÜ. - EL YAZISI İŞ MEKTUBU, zarf, mühür, damga, vs. tamamı. İnce ve son derece karakteristik üslup. İşbu tarafça, adresteki yerde gösterilecektir. Fiyatı 15 £.

FELDMAREŞAL WELLINGTON DÜKÜ. - Ekselanslarına ait İKİ EL YAZISI MEKTUP, biri kendileri 61 yaşındayken, diğeri de 72 yaşındayken yazılmış, her ikisi de onun kendine has yazı tarzının birinci sınıf örneği, önemli bir konuya dairdir; SATILIK. Sahihlikleri tam olarak kanıtlanabilmektedir.

WELLINGTON DÜKÜ. - Çok ilginç bir BELGE, kısmen matbu, kalanıysa Ekselanslarınca bir hanımefendiye yazılmıştır. Nadir eşya dolabında saklanmaya fazlasıyla değer bir parça. Eşi benzeri yoktur. En yüksek teklifi veren alacaktır.

F.M. WELLINGTON DÜKÜ'ne ait SATILIK ALTI EL YAZISI MEKTUP, sıkıntılı durumdaki bir hanımefendiye yardımda bulunmak üzere büyük alicenaplıkla verilmiş, zarf ve mühürleriyle.

WELLINGTON DÜKÜ. - Bir hanımefendi, Ekselansları tarafından bu yılın 18 Haziranında yazılmış bir adet MEKTUBUN maliki bulunmaktadır ve

bunu TASFİYE ETMEKten memnuniyet duyacaktır. Mektup, Ekselanslarının kutladığı son doğum gününde yazılmış olmasıyla daha da değer kazanmaktadır. Mektubun imzası Apsley House'ta atılmış, kusursuz durumdaki zarfı ve mührüyle birlikte.

Bir DİN ADAMIna ait İKİ ADET MEKTUP, zarflarıyla birlikte, kendisine merhum DÜK tarafından gönderilmiş ve Ekselanslarının şahsi bağışlarının miktarının çarpıcı tanıklığını haiz, bu ayın 18'ine kadar alınan en yüksek teklif karşılığında TASFİYE SATIŞI (biri de olur ikisi de). Teklifler sair hususların karşılanması durumunda varit olabilir.

WELLINGTON DÜKÜ. - Derin sıkıntı içinde olan bir dul, maliki bulunmakta olduğu Ekselansları WELLINGTON DÜKÜ tarafından 1830'da yazılıp zarfa kapatılarak adreslenmiş, kendi düklük tacıyla da mühürlenmiş bir EL YAZISI MEKTUBU cüzi bir meblağ karşılığı ELDEN ÇIKARMAKtan memnuniyet duyacaktır.

Merhum WELLINGTON DÜKÜ'NE AİT KIYMETLİ EL YAZISI NOT, 27 Mart 1850 tarihli, yazıldığı beyefendi tarafından SATILIK, fiyatı 20 £, üstünde kusursuzca basılmış Dük'ün mührü ve belirgin Knightsbridge damgası bulunan zarfla birlikte. Tamamı mükemmelen korunmuş haldedir. Soylu Dük'ün el yazısı ve son derece karakteristik tarzının daha iyi bir örneği bulunmamaktadır.

WELLINGTON DÜKÜ'NE AİT SON MEKTUPLARDAN BİRİ, SATILIK, Walmer Şatosundan, ölümünden bir veya iki gün öncesi tarihli, son derece karakteristik, belirgin mühür ve damgalı. Bu parça merhum Dük tarafından yazılmış muhtemelen son mektup olduğundan yadigâr olarak önemi büyük ölçüde artmaktadır. En yüksek teklif kabul edilecektir. Başvurulması halinde görülebilir.

BÜYÜK DÜK. - BÜYÜK KAHRAMAN'ın 27 Mart 1851 tarihli BİR MEKTUBU, SATILIK. Jenny Lind'den gelen 20 Haziran 1852 tarihli güzel bir Mektup da beraberinde. En yüksek teklif kabul edilecektir. Fiyat teklifleriyle başvurunuz.

Bayan Lind'in el yazısı, Cenaze Erkânı çıkagelip de kendisi bu cenaze alayına tevazuyla girerek belirgin bir yer kaplayana kadar gölgede kalmış gibi görünmekte. En çok hangisine hayranlık duyalım, şaşırıyoruz; bu küçük ticaretteki pratik zekâya mı, bunu erkekçe bir görev duygusuyla yazan yaşlı el daha mezarında kuruyup gitmeden "merhum Dük'ün yazdığı muhtemelen son mektubu" satan dokunaklı inceliğe mi, "Ekselanslarının şahsi bağışlarının miktarının çarpıcı tanıklığını" satmaya bunca hevesli olan o kusursuz din adamının dindarlığına mı -T.C.'nin vitrininin ön sırasında cüppesiyle görünmüş müdür ki acaba?— yoksa "zarfları

ve mührüyle altı mektubu" sıkıntılı durumdaki hanımefendinin yaralarına döken o Merhamet Timsalinin alicenaplığına mı.

Son olarak sıra yadigârlara geliyor - Hardy'nin Nelson minyatürü gibi yaslının bağrında eskiyip giden ve ilan verenlerden ancak ve ancak hazır parayla koparılabilecek değerli hatıralara.

Merhum WELLINGTON DÜKÜ'NE ait HATIRA. - TASLÎYE SATIŞI, merhum şanlı DÜKÜN SAÇIndan bir BUKLE. Teminatlıdır. En yüksek teklif kabul edilecektir. Gönderici ödemeli mektupla başvurunuz.

WELLINGTON DÜKÜ. - Merhum WELLINGTON DÜKÜ'NÜN BİR BUKLE SAÇI, TASFİYE SATIŞI, şu an dul bir hanımefendinin mülkiyetinde. Kraliçe'nin taç giydiği sabah kesilmiştir. Posta ücreti ödenmiş mektupla başvurunuz.

Merhum WELLINGTON DÜKÜ'NÜN KIYMETLİ YADİGÂRI. - Merhum şanlı DÜKÜN SAÇlndan 184l 'de kesilmiş bir miktarına malik bulunan bir hanımefendi bunun bir kısmını 25 £ karşılığında ELDEN ÇIKARMAK isteğindedir. Gönderici ödemeli mektupla başvuru halinde bu yadigârın hüviyeti ve sahibinin mülkiyetine nasıl geçmiş olduğuna dair tatmin edici kanıt temin edilecektir.

WELLINGTON DÜKÜ'NE AİT SATILIK YADİGÂR. - Ekselansları merhum Wellington Düku nün Strathfieldsaye'deki tanınmış merhum berberinin oğlu, babasının Dük'ün başından kesmiş olduğu ve TASFİYE SATIŞI ile elden çıkarmak istediği küçük bir miktar SAÇa maliktir. İngiltere'nin kahramanına ait böyle bir yadigâra sahip olmak arzusundaki kişilerin bu doğrultudaki tekliflerini mektupla yapmaları rica olunur.

Merhum WELLINGTON DÜKÜ'NE AİT YADİGÂRLAR. - SATILIK YELEK, Ekselansları tarafından birkaç sene önce giyilmiş, çok iyi durumda, doğruluğu tamamen kanıtlanabilir.

Bir sonraki sırada da en şüpheci kafanın bile en küçük ölçüde şüphelenmesi kesinlikle imkânsız olduğundan değerinin muazzam derecede artacağı tahmin edilebilecek olan çok iyi kalite -oldukça nadide- bir parça.

WELLINGTON DÜKÜ'NE AİT BİR HATIRA. - La Mort de Napoleon. Ode d'Alexandre Manzoni, avec la Traduction en Français, par Edmond Angelini, de Venise. - Yukarıdaki başlığa sahip bir kitap, Kentten geçmekteyken Dük tarafından içinde bulunduğu bir arabadan yırtılıp atılmıştır: Dük'ün onu yırtıp attığını gören bir kişi tarafından kitabın parçaları

toplanmış ve yeniden bir araya getirilmiştir. Yukarıdaki hatıraya sahip olmayı arzu eden kişilerle irtibat kurulacaktır.

Nihayet, parmak ısırtan bir ihtişam ve ruha sahip edebi bir ürün; gönül rahatlığıyla diyebiliriz ki onsuz hiçbir asilzade ve beyefendinin kitaplığı tamamlanmış sayılamaz.

WELLINGTON DÜKÜ ve SÖR R. PEEL. - Siyasi iktisat ve Serbest Ticaret üzerine uzman işi, ilginç ve değerli bir ESER; 1830'da yayınlanmış ve tamamı yukarıdaki devlet adamlarınca derhal satın alınmıştır, şu anda TASFİYE edilecek olan tek nüsha hariç. Sadece mektupla başvurunuz.

Okurun hatırına alıntılarımıza burada son veriyoruz. Alıntılar bu gazetenin şu anki sayısını iyice bir tarayarak kolayca da genişletilebilir.

Bizim inancımıza göre, günümüzde bir devlet töreni -cenaze masrafları için zorunlu olan birlik ve cenazeye hürmeten ortaya konan debdebe bakımından kamuoyunda hasar verici şekilde yarattığı kafa karıştırıcı etki, dolayısıyla da toplumun bütün sınıfları yararına son derece gerekli olan büyük reform davasına verebileceği zarardan ayrı olarak- kendi içinde o kadar

net biçimde hiç olmadığı bir şeymiş görüntüsü vermektedir, o kadar gerçekdışıdır, özün yerini biçimle öylesine değiştirmektedir, o kadar kesik, kuru ve bayattır, o kadar bariz şekilde teatral bir hiledir ki, ölümün korkutucu ciddiyetini kaçırmakta ve bu utanmaz tüccarları tam da o göçüp giden yüceliğin tabut kapağı üzerinde yürüttükleri ticaretlerinde iyice bir cesaretlendirmektedir. Kendisi bir ordu komutanına ait basit payelerle bütün memleketin sessiz takdiri içinde mezarında yatıyor olsa da büyük Wellington Dükü'ne ait şahsi mektuplar ve diğer anmalıkların halen reklamının yapılıp satılacağından kuşkumuz yok, ama bu durumda tüccarların ondan kalanlar üzerine bu Halk Panayırı ve Büyük Cenaze Levazımatçılarının Jübilesi gibi bir şey düzenlemekten cayacaklarından da bir o kadar kuşku duymamaktayız. Lord Chamberlain's Office ve Herald's College'ın yapmacıklığını, insanın yürüyüp gereksiz yere tedirgin olduğu o anlamsız gölgenin korkunç göçüp gidişiyle bağdaştırmaya çalışmak yersizdir. Bu ikisi arasında oraya ölümlü eller tarafından yerleştirilmiş olmayan büyük bir boşluk vardır ve ölümlü eller tarafından karşıya geçilecek bir köprü kurulamaz. Kim inanır yoksa Senato'nun (tıpkı bir Fransız feldmareşalde olduğu gibi) sah akşamı "kahramanının yasını tutup" aynı kahraman söz konusu olduğu ve gömülmediği halde yine aynı Senato'nun

çarşamba öğleden sonra Bay Hume'la kahkahalara boğulacağına?

Bu gazetenin mekanik zaruretleri tam da devlet töreninin yapıldığı günün akşamı bu tespitlerin yazıya dökülmesini mecbur kılıyor. Devlet törenini yanlış bulduğumuzu bu sayfalarda daha önce belirtmiştik, sorunu sakin kafayla üzerinde düşünülmesi için burada sessiz sakin bıraktığımızı umuyoruz. Onun nasıl büyük zarar vermiş olma ihtimali olduğunu kafada canlandırmak kolay, nasıl büyük fayda sağlamış olma imkânı bulunduğunuysa zor. Büyük Wellington Düku nün mevcut ahfadına bir nebze tatmin sağlama imkânı bulunduğunu veya böylesi parlak bir isim üzerine azıcık bir pırıltı serpiştirebileceğini varsaymak daha bile zor. Böyle bir merasimin Ingiliz halkının genel arzusu olduğu kabul edilseydi bizim de cevabımız bu varsayımın halkın yapısının yanlış anlaşılması ve genel anlayışın zayıf değerlendirilişi üzerine kurulu olduğu ve bu ikisi yüksek yerlerde ne kadar çabuk, ne kadar iyi değerlendirilirse bunun hepimiz için daha iyi olacağı şeklinde olurdu. Bu yazıda gayet tabii olarak doğruya, yani merasimin her bakımdan iyi yönetildiği ve Ingiliz halkının -kendi memleketlileri arasında bulunan kendisini küçük düşürücü aptallar çatlasın patlasın- soylu bir şekilde kazanmış olduğu yüksek karakteri her daim ayakta tuttuğu gerçeğine halel getirmeden umut ettik-

lerimiz kabul edilebilir; ama yine de bu ülkede devlet törenlerinin, tam layığım bularak on sekiz Kasım bin sekiz yüz elli iki tarihi itibarıyla Londra sokaklarında tıngır mıngır sarsıla sarsıla ilerleyen o zevksiz ve cafcaflı Arabada devrilip mezarına gitmekte olduğu yönündeki umudumuzu ifade etmeliyiz. Karşıt görüşleri de hesaba katarak şundan eminiz ki Tarih - süslü püslü Temple Bar'ın onu kabul etmeye layık olduğu gibi, o da süslü püslü Temple Bar'ın altından geçmeye layık - o çok çirkin düzeneği karanlığın merhametli gölgelerinden kurtaracağı zaman - onun hakiki, mert, ölçülü, kendine hâkim ve sahici karakterini hatırlayarak - onu ırkının son canavarı haline getirip bunca sadakatle sevdiği ve hizmet ettiği ülkesine son kalıcı hizmetini sunan adamın Wellington Dükü Arthur olduğunu düşünecektir hayretler içinde.

Kafesin biri, bir kuş aramaya çıktı...

F. Kafka

Charles Dickens bu küçük kitapta uykusuzluk illetine tutulup da gecenin ıssız saatlerinde yürüyüşe çıkarak kendini bu rahatsızlıktan kurtarmaya karar verdiği dönemde Londra sokaklarında karşılaştığı evsizliği, sarhoşluğu ve ahlaksızlığı anlatıyor. Takip eden denemelerinde de Dickens küçük bir çocukken şehrin sokaklarında kaybolduğu bir günü ve her yerde pıtrak gibi biten (kâh tütün dükkânından bozma, kâh kaliteli maun panellerle kaplı) bahis dükkânlarının çeşitliliğini yazıya geçiriyor.

Tarih boyunca bazı kitaplar dünyayı değiştirdi. Bununla kalmayıp; bizleri ve birbirimizi görme biçimimizi etkiledi. O kitaplar ki tartışmalara, muhalif fikirlere, savaş ve devrimlere esin kaynağı oldular. Aydınlattılar, harekete geçirdiler, kışkırttılar, teselli ettiler. Yaşamımızı zenginleştirdiler ve bizleri ayrı ayrı kendi yaşamlarımızı sorgulamaya yönelttiler. Şimdi *Kafka Kitap* sizlere uygarlığı sarsan, insanlık tarihine yön veren ve kendimizi keşfetmemize yardım eden fikirleriyle; büyük düşünürlerin, çığır açanların, radikallerin ve ileriyi görenlerin eserlerini sunuyor.

KAFKA
ISBN 978-605-4820-20-7
9 786054 820207
₺15
online alışveriş:
TIKLAYIN, ALIN... kitap365.com

/KafkaYayinevi /KafkaKitap